

Štev. 13

XXIX.

3. julija
1991

Cena: 20 din

YU ISSN 0353-4405

TV-15 je oznaka za osrednjo partizansko kurirsko postajo v Občicah v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Slovenski borci zgroženi

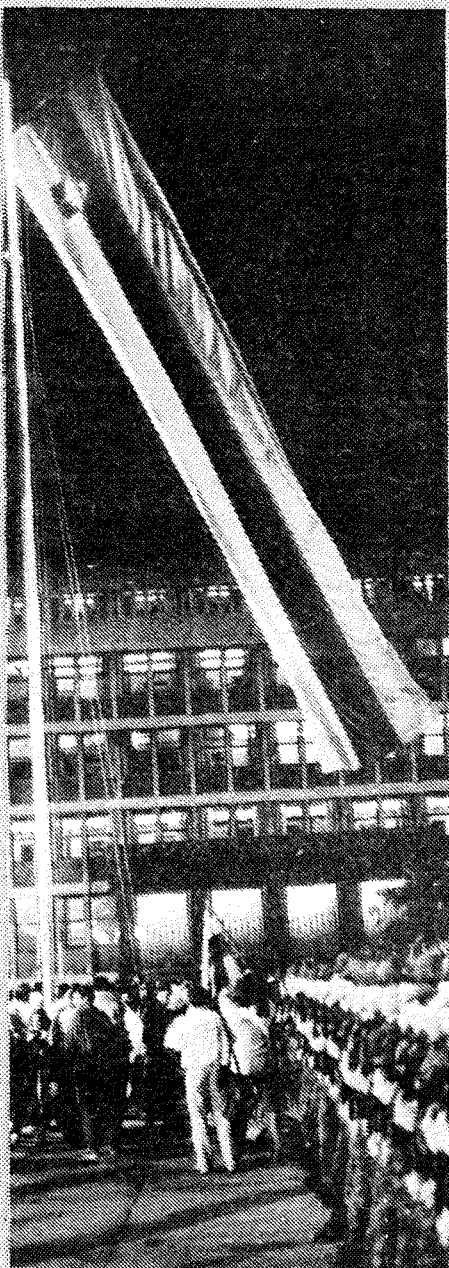
Izvršni odbor Republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV Slovenije izraža v imenu udeležencev NOB najgloblje ogorčenje in odločen protest zaradi surove agresije enot Jugoslovanske armade ter zaradi očitnega poskusa okupacije Republike Slovenije. Ta neizzvan, brezobziren, militarističen pohod je že povzročil številne človeške žrtve, velika razdejavanja in ogromno gmotno škodo, kar je brez primere v današnjem času in v sodobni Evropi.

Slovenija je bila vse do tega rušilnega pohoda nedvomno najbolj miren in stabilen del jugoslovanskega prostora. Ni dajala povoda za uporabo sile in orožja namesto dialoga ter razreševanja problemov na miroljuben in demokratičen način. Zato za taka dejanja ni in ne more biti opravičil. Za vse to hodo avtorji odgovorni pred zgodovino. Prepričani smo, da slovenski narod, tako kot ob okupaciji 1941. leta, ne bo dovolil, da bi zlomili njegovo jasno izraženo voljo po svobodi, neodvisnosti ter lastni, suvereni državi.

Pozivamo vodstvo armade in vse odgovorne za ta neizzvan napad, ki je terjal že toliko žrtev in povzročil toliko tragedij, da takoj prenehajo z nasiljem in prelivanjem krvi. Zahtevamo, da se vojska čimprej umakne v vojašnice in s tem odpre pot za mirno, demokratično urejanje zadev, da bi lahko obnovili normalne tokove življenja in dela.

Borci in udeleženci NOB se bomo po svojih močeh dejavno vključili in podprli vsa prizadevanja za pravično obrambo našega narodnega dostojanstva in ozemlja Republike Slovenije. O tem bomo obvestili tudi borčevske organizacije v Jugoslaviji, sosednjih in drugih državah.

V Ljubljani, 28. junija 1991.

Iz vsebine

Str. 3: Iz Kučanovega govora**Str. 4-5: Podobe vojne in misli ob njih****Str. 7: Ne le žrtve, tudi škoda****Str. 12: Iz naših krajev**

Topovi grmijo

Niso se še utegnile razbistriti glave v tisti dolgi noči, ko je bila v mestu pod gradom razglašena samostojnost najmanjše evropske države, niso še dobro utihnili veseli zvoni, ki so oznanjali državo Slovenijo, že se je storil črn dan in zagrmeli so topovi.

Ko sem brskajoč po nočnih radijskih poročilih iz tujine naletela na neko ameriško postajo, s katere so navdušeno prenašali potek neke baseballske tekme, me je zgrabilo (nekaj med nemočnim besom in skrajno stisko), kako lahko tako brezskrbno blebetajo, tačas, ko so tukaj zasedene meje moje dežele in ko se zdijo še po štirih nečloveško mučnih dneh možnosti za zaustavitev militantnega početja jugoslovanske armade, (ki je bila še nedolgo tega tudi naša armada), povsem nepredvidljive. Toda, takšen je svet, zgame se le, če se mu godi kaj neprijetnega neposredno pred nosom.

Komaj pet dni je minilo od kratke, tihe, intimne sreče slehernega Slovenca ob razglasitvi slovenske države. Toda teh pet dni se bo zarisalo v naš spomin kot dokaz za to, kako relativna je dolžina časa. Kar se nekemu v srečnih dneh zazdi komaj hipec večnosti, je drugemu v nesreči – cela večnost.

Res je, da so mnogi v dneh pred osamosvajanjem skušali z množico argumentiranih pomislov upočasniti to naše slovensko sklepno dejanje in ga dodelati, izpiliti po vseh mednarodnih pravnih in notranje-pregovornih vidikih. Vendar pa je prevladal močan slovenski samoohranitveni nagon. Slednji, ki se je že nekajkrat v slovenski zgodovini pojavil ob pravem času, je bil vselej obvladan s preračunavanjem, kombiniranjem in nekakšnim lažnim »ziheraštvom«, pa tudi z nečednim črnodušjem.

Zgodilo se je, kar smo navsezadnje lahko pričakovali domala z gotovostjo – poznavajoč prispodobo o slepoumnem obnašanju ranjenega leva – od razpadajoče jugoslovanske federalne skupnosti in njenih zadnjih zagrizenih varuhov.

Težko je te dni neobremenjeno ocenjevati iz tako kratke razdalje, kdo je v razpadajoči zvezni državi dejansko gnil »stvar na špic«, oziroma, kdo je zadnji privil struno do tiste napetosti, ki se je potem morala razpočiti in vsekati po človeških življenjih, po principih civilizacije, po človekovih pravicah in s tem po pravicah enega celega majhnega naroda.

Eno je zanesljivo: nič več ne bo tako, kot je bilo. In v teh levantsko-orientalskih razmerah, kjer so domala vsi dogovori polovični in mnogi med njimi s figo v žepu – oziroma z nožem za hrbtom, ko nas toliko propadli prejšnji dogovori in lažne, prelomljene obljube iz preteklosti navdajajo s skrajno previdnostjo in skrajno nezaupljivostjo, moramo krmariti med splošnočloveškim odklanjanjem govorice orožja in kruto resnico, ki nam prišepetava, da je to edina govorica, ki jo razumejo vsi.

V takšnih okoliščinah, ob mrtvih fantih na eni in drugi strani. Ob vse bolj otipljivi mednarodni znamenjih, ostajajo priznanja naše domovine, vonj po smodniku in sledo-

vi mlade krvi.

Na praktično-racionalni ravni je vse jasno. Množica globokoumnih razglabljanj o tem, kje so meje človeškega potrpljenja in dobre volje, se je Slovencem že večkrat katastrofalno maščevala, ko smo se »mazali s to božjo mastjo«. Kljub temu pa ne bi smeli niti za hip pozabljati, da z osamosvajanjem odpravljamo le anahronizem za nazaj, odpravljamo le nek historični zamik. Vendar s praznovanja le-te ne moremo privoščiti, saj moramo takoj »polagati privatne izpite« čez zamujena desetletja in se zadovoljiti le s spominom na kratko noč veselja ob ognjemetu.

Stvarnost, ki nas vodi v združeno Evropo, je slejkoprej tudi pot, po kateri bo šel ves Balkan. Kako bo vse to šlo – skupaj z nami ali mi posebej in oni posebej – so nadvse pomembna vprašanja, ki nas na poti uresničevanja lahko oskubijo še čisto do golega ali pa nam omogočijo oplemenitenje že doseženega.

Naš Kralj Matjaž naj kar še naprej ostane, kjer je, naj počiva tam pod Peco ali pa kot voščena figura v muzeju slavnih mitičnih in zgodovinskih junakov, kjer bi se morali končno znati tudi vsi Dušani, Uroši, Miloši in drugi junaki, ki v teh dneh in nočeh tako množično vstajajo iz svojih davnih grobov in brez miru blodijo po svetu, ki mu ne pripadajo. Budijo lažne sanje in podpihujejo svoje potomce z bojnimi junaštvji, z znamenito (v stoletnih bojih s Turki) zvitostjo in kombinatoriko. Zadnja podstat te kombinatorike pa je vendarle v svojem bistvu prav preprosta: »vzemi, kjer je še kaj vzeti«.

Med nami Slovenci bodo, tudi ko se bo končno ves dim razkadiril in bomo prešteli vse svoje mrtve sinove, razlike v pogledih na to, kako naj se (ali naj se sploh ne več) pogovarjamo na Balkanu. Učinkovita pot pa bo le ena – tista, ki bo v resnici dosegla trajnejšo rešitev. Kdor nas je silil k orožju, bi moral vedeti, da orožje še nikdar v zgodovini ni bilo trajnejša rešitev. Je pa menda danes postalo jasno vsem generalom jugoslovanske armade in drugim, ki nam grozijo z ravnanjem domovinic z zemljo, da so nas izkušnje izučile in ne bomo več nastavljali še levega lica, če smo jo že skupili po desnem!

Nekdo mi je še v dneh pred napadom jugoslovanske armade na Slovenijo napovedoval, da svetovna politika ne bo vtikala svojega nosu in se tudi ne bo opredeljevala o stvareh v Jugoslaviji prej, dokler tudi v Sloveniji ne bo tekla kri. Bile so zlovesče napovedi, ki pa so se, žal, prav groteskno uresničile. Ta svet je namreč kruta arena in o tem si ne smemo delati nikakršnih utvar! Grdobijo in temo lahko presega go glasovi razuma, glasovi intelektualcev vsega sveta, kakršne so bile tudi besede slavnega pisatelja Milana Kundere.

In ko bo končno mimo to zlovesče pričakovanje zavijanja siren, bomo morali Slovenci še kar naprej, vztrajno in potrpežljivo vsemu svetu pojasnjevati in dokazovati zrelost državotvornega naroda.

Bojana Žokalj-Jesih

Dan borca v znamenju padlih za samostojno Slovenijo

Tudi tokrat vam želimo vse dobro ob dnevu borca. Želimo, da bi končno tudi vsi tisti bojovníki, ki so se bojevali za svobodno Slovenijo v času zadnje svetovne vojne, ki so sprejeli sklepe SNOS in doživeli Kočevski zbor, lahko znova rekli, da živijo v suvereni Sloveniji s prijateljskimi sosedi na Balkanu in v skupnosti vseh drugih evropskih narodov.

Želimo pa tudi, da bi vsi tisti borci, ki so se v zadnji vojni borili z rama ob rami s slovenskimi proti okupatorju, znali razumeti tisto sporočilo podobe teh zadnjih dni, ki ga je nudila slika šopka vrtnic, zataknenih za tankovsko cev. Želimo jim, da bi spodbujali vse mlade v jugoslovanskih republikah (državah ali kar pač iz tega bo) k znanju in razumu in ne k brezglavemu rožljanju z orožjem ter podpihovanju nacionalizmov.

Uredništvo TV-15

Iz pogovora z dr. Irene Mislej, argentinsko Slovenko, ki že nekaj let živi v Ljubljani

Poznam naravo vojske

Tistega jutra, ko sva se v povsem prazni kavarni Evropa vsedli k pogovoru z dr. Irene Mislej, sva imeli v mislih pogovor o izseljenstvu in izseljencih, o slovenstvu in Slovenskem svetovnem kongresu. Res sva se pogovarjali o tem, vendar pa je postal najin pogovor vse bolj nepovezan in iz minute v minuto bolj v senci vojaškega dogajanja v Sloveniji, saj so v kavarni prižgali televizor in vse se je naprej odvijalo pod pezo prizorov s tanki.

Dr. Irene Mislej, izseljenška hči staroselskih argentinskih Primorcev, je bila rojena v Buenos Airesu. Mladost ji je potekala v deželi, znani po silovitem teptanju človekovih pravic, po vrstečih se državnih udarih in vojaških diktaturah, znani po tem, da so tamkajšnji tajni grobovi pogoltnili tisoče drugače mislečih državljanov, zvečine mladih ljudi, napredno mislečih.

»Poznam način razmišljanja vojakov, nekaj vojaških udarov v Argentini sem doživela in vem, da vsaka diktatura slej ko prej izniči. Prav težko bi si predstavljala, da bi kaj takega sredi Evrope trajalo dlje.«

Potem sva nadaljevali o njeni argentinski življenjski poti, o starših, ki se nikoli niso odpovedali jugoslovanskemu državljanstvu, o tistem večnem vprašanju o otrocih dveh dežel in naprej o novem

povojnem izseljenstvu.

Irene Mislej pravi, da se v njeni rojstni domovini prej nikoli ni posebej razpravljalo o starih izseljencih, o tistih medvojnih in nato povojnih. Zdaj se je vse to, pravi Irene Mislej, nekako osvežilo. Sama, ki že deset in več let živi v Sloveniji, skuša v svojem delu povezovati slovenske in argentinske izseljenske niti, pač po svojih močeh, znanjem in delokrogu. Prepričana je, da je najboljše tisto povezovanje, ki je konkretno, povezano z določenimi dogodki in skupnimi projekti. Tako ocenjuje, da se je ob pripravi razstave velikega argentinskega arhitekta (Slovenca) Sulčiča zbralo v pripravih za ta projekt precej ljudi, strokovnjakov in podeljne izseljenske skupnosti in skupno prispevalo k oblikovanju razstave. Tako si neposredno predstavlja naša soganovnica slovenske vezi po svetu.

Diplomirala je iz novinarstva (od tod, pravi, izvira tudi njena radovednost za najrazličnejša področja), potem pa ob delu študirala zgodovino umetnosti in se odmalaj kot prava avanturistka odpravila s štipendijo Slovenske izseljenske matice v domovino svojih staršev na podiplomskie študije. Čeprav je bil naš namen, da bi jo kaj več povprašali o njenem sodelovanju pri delu Slovenskega svetov-

nega kongresa, se je ta pobuda uresničila le posredno, saj se je dr. Irene Mislej po tehtnem premisleku odločila, da na SSK ne bo sodelovala. Že od samega začetka ji ni bila blizu mesece trajajoča polemika o obiskih v Argentini, saj ocenjuje, da so obiskovalci vnesli v slovensko argentinsko skupnost več ločevanj kot kohezije. Poleg tega meni, da niso bila opravljena vsa prizadevanja, da bi se o tamkajšnjem relevantnem intelektualnem življenju izseljenstva pogovarjali s pomembnimi osebnostmi, kakršna sta med drugim tudi dr. Vinko Brumen in France Papež – misleca širokih človeških razgledov, ki žal nista doživela niti tega, da bi se kdo od naših domačih svetovnokongresnih popotnikov z njima pogovarjal. Meni, da so bili slovenski obiski med argentinskimi izseljenci odločno preveč politično naravnani. Tako je prišlo celo do neverjetnih peripetij in škandalov, ko je gospod Vitomir Gros med tamkajšnje izseljence trosil slovenske zdrave in gospo Hribarjevo zmerjal s komunistko. Irene Mislej si predstavlja povezovanje z izseljencem popolnoma drugače in je prepričana, da takšnega našega zdravarstva izseljenci prav nič ne potrebujejo. Pač pa je, nasprotno, prepričana, da je njihova žela po slovenski kulturi in znanosti velika, po

tem, da bi srečevali znamenite in pametne Slovence, ki bi jim imeli povedati kaj zanimivega iz svojih strok tako, da bi začutili pravo intelektualno potenco Slovencev v domovini.

Tudi vse to okrog slovenskega svetovnega kongresa ji je postajalo vse težje. Že vsi zunanji znaki – vabila na kongres, določena kotizacija za udeležence in vsa dopisovanja se ji dozdevajo nepotrebno razmetavanje z denarjem; tega pa ni opazila le ona, ampak tudi ostali izseljenci, ki so vajeni, da so težko in s truda polnim delom prišli do svojih eksistenc in so jim že taka majhna znamenja bahavstva neprijetna. Navsezadnje je neki izseljenec pripomnil, češ: »Koliko so dali samo za poštnino...«

»Kakor sem že rekla, ver-

jamem v konkretne korake in v konkretne projekte in ne v velike besede. Naj tisti, ki se spoznajo na posamezna področja in stroke, sodelujejo s konkretnimi nalogami. Naj recimo razmišljajo, kako bi se skupaj potrudili in kakšne konkretne korake ubrali, da bi prenesli Goršetov kip (donacijo) iz Amerike v domovino...« Da bo zadoščeno resnici, moramo povedati, da je gospa Irena Mislej ta čas tudi podpredsednica Slovenske izseljenške matice, kar pa z njenim mnenjem o slovenskem svetovnem kongresu nima neposredne zveze. Tudi o delovanju te institucije, zlasti v preteklosti, ima namreč svoje mnenje, ki ni najbolj bleščeče.

Če sem prav razumela sogovorničino misel o upredalčenju izseljenstva, je njena opomba predvsem v tem, da pri nas vse pre pogosto tlačimo skupaj različne vzgibe za izseljenstvo v dve »rubriki«: v stare izseljence in politično povojno emigracijo. Prava podoba, meni dr. Irene Mislej, ima tisoč obrazov. Bili so ekonomski, politični, družinski, čustveni in še najrazličnejši drugi vzgibi, nenazadnje tudi avanturistični.

V najinem pogovoru je Mislejeva opozorila tudi na problem novodobnega emigrantstva, ob katerem pogosto govorimo samo o ekonomski plati, medtem ko ljudje odhajajo tudi zato, da lahko v boljših delovnih okoljih najdejo boljše strokovne delovne možnosti in še marsikaj takega, česar ne morejo najti doma.

Kar pa zadeva morebitno vračanje slovenskih izseljencev v domovino, meni Irene Mislej, je zanj potrebno predvsem veliko konkretne odprtosti in predvsem sestop od velikih besed k prizemljitvi. V tem smislu in v tovrstnem delovanju je, tako vsaj ona čuti, tudi Slovenska izseljenška matica še vse preveč inertna kljub novemu vetru in drugačnim političnim akcentom. Ta ustanova prav te dni proslavlja svojo 40-letnico delovanja – to povejmo le mimogrede, ko omenjamo tudi dejstvo, da je prihajalo ob organiziranju SSK med članstvom organizatorjev in Slovensko izseljensko matico do obžalovanja vrednih nasprotnosti. Skratka, iz vsega povedanega je bilo meni, pozorni poslušalki, lahko izluščiti vsaj dvoje. Tudi pri slavnem ali, bolje rečeno, razglašenem projektu Svetovnega slovenskega kongresa se nikakor nismo izognili političnim podtonom, ampak nasprotno, da jih je bilo čutiti. Ta svetovna misija, čeravno zares v senci tankov in grmečih letal, vsaj s svojim začetnim kongresom torej ne bo žela vsesplošnih pohval.

Irene Mislej živi in dela v Ljubljani in si v zvezi s svojim povezovalnim delom z argentinskimi izseljencem ne daje melagomanskih načrtov. Prepričana pa je, da lahko prispeva k skupnemu slovenstvu s tem, da približa Sloveniji in Slovincem matični domovini znane izseljenske Slovence, njihovo kulturo, kulturno in kulturniško dejavnost, umetnost in kulturno misel.

B. Ž. J.

Iz pisem bralcev

Druga plat medalje...

Pisanje izpod peresa gospoda Edija Mavriča (ali kogarkoli že), objavljeno s tem naslovom v Savinjskih novicah št. 4, aprila '91, nas je prav začudilo. Toliko neresnic in tendencioznega podtikanja na enem mestu bi neprizadeti bralci lahko pripisali le kakšnemu okupatorskemu privržencu.

Pisec se je lotil borcev Zidanske brigade, ki smo leta 1944 ob vsesplošnem sodelovanju domačinov pregnali okupatorja iz Gornjega Grada. Gornjegrajsko se med drugo svetovno vojno domala do zadnjega sodelovali v boju proti nacističnemu okupatorju in za osvoboditev, zato ni verjeti, da bi se danes tega sramovali in slikali dogajanja drugače, kot so jih med vojno doživljali in soustvarjali. Za pisca, ki ima določen namen, se je pač najlažje sklicevati na govorice anonimnih ljudi, ki so, ali pa jih ni. Pisni, izvirni dokumenti (tudi okupatorjevi), ki pričajo o zgodovinski resnici, so zanj že preveč. Tistemu, ki hoče stvari prikazati po svoje ali pa po volji neke politike, so lahko celo nadležni. Čudimo se, kako morejo strasti in zanesenost dnevnopolitike tako izmaliti zgodovinsko resnico in tako neokusno žaliti generacijo Savinjsčanov, ki so prispevali k osvoboditvi Slovencev več kot dostojni delež...

Pa pojdemo po sledih trditve gospoda Edija Mavriča in njegovih instruktorjev:

Pisec članka trdi: »graščina ni bila nikakršna utrjena postojanka, v njej je bilo približno 10 do 15 nemških policistov, katerim je bilo ukazano, naj predvsem čuvajo umetnine, katere so se nahajale v prostorih graš-

čine...«

Krasno! Za gospoda Mavriča je imel nemški okupator v Gornjem Gradu predvsem kulturno poslanstvo, da je ohranil zgodovinske dragocenosti pred Slovenci?!

Zidanska brigada je v bojih za osvoboditev Gornjega Grada zajela 126 vermanov, 17 pripadnikov vojaške gozdne zaščite in 15 policistov ter gestapovcev. V graščini so namreč bili vermani, ki so se jim pridružili policisti, skupaj z nemškim županom. Če g. Mavrič ne bi zanemaril vermanov, bi vedel, da je bilo v graščini preko 120 oboroženih sovražnikov vojakov! Pisec članka dalje trdi, da je »do tistih usodnih dni (do osvoboditve Gornjega grada, op. XI. SNOUB) življenje teklo bolj ali manj ustaljeno, brez hujskih pretresov, oziroma terorja nad prebivalci s strani policije...«

Gospod Mavrič ima vražjo srečo, da se takrat še ni rodil, kajti ni izključeno, da bi tudi on bil deležen takratnega »ustaljenega življenja brez terorja«, kar mu seveda nihče ne bi privoščil.

Kakšno je bilo to »ustaljeno življenje brez terorja nad prebivalci«, povedo sledeča dejstva: od 1941 do 1944 je okupator samo iz Gornjega Grada, Bočne in Nove Štife ustrelil 38 talcev, na desetine družin je aretiral in pregnal v koncentracijska taborišča – večino v zloglasni Auschwitz. Tam je večina našla svoj tragičen konec v plinskih celicah. Samo v Gornjem Gradu, Bočni in Novi Štifi so utrpeli 195 žrtev okupatorja!

To so grozote, ki jih lahko namenoma prezre le hudoba. Morda bi se g. Mavrič le potrudil in se za resnico pozanimal v Gornjem Gradu pri Kolenčevih, Prisljanovih, Božičevih, Bizovnikovih, Brglezovih, v Nov-

Štifi pri Golobovih, Krznarjevih, Kuharjevih... ali v Bočni in Kropi pri Žmavčevih, Novšekovih, Grabnerjevih, Blaščevih, Erjavčevih, Pevčevih, Ogradnikovih, Kovačevih, Kranjčevih, Mlinarjevih, Kovšakovih...

Vsi ti in še mnogi drugi so po vaseh Zgornje Savinjske in Zadreške doline na lastnih življenjih občutili takratne čase okupatorjevega nasilja.

Nismo prepričani, da se je tem in mnogim drugim žrtvam okupacije g. Mavrič sposoben opravičiti za žalitve, ki bodejo iz njegovega neokusnega pisanja. Naj jim poskuša pogledati v oči in reči: »Nad vami ni bilo terorja!«

Borci Zidanske brigade ne zamerimo piscu članka njegovo nevednost, da brigada ni požgala graščine. Minirala je le majhen del na jugu, od koder je streljal sovražnik. Graščina je bila požgana kasneje med vojno.

Ne mislimo razlagati podrobnosti. Povejmo naj le to, da se je večina zajetih vermanov priključila brigadi. Postali so borci NOV. Manjši del starejših pa je odšel domov. Izpušeni na svobodo so bili tudi vsi zajeti policisti in pripadniki gozdne zaščite.

Zloglasni nemški župan Ernest Kaudeck, po rodu Sudetski Nemec (in ne Čeh), pa je bil pred sodiščem obsojen na smrt in ustreljen. Zadrečani se ga spominjajo kot zloglasnega in krutega nacističnega, ki je oblečen v lovsko obleko ter z brzostrelko osebno sodeloval pri aretacijah kasneje ustreljenih in pri aretacijah njihovih družin ter drugih sodelavcev NOG.

V Gornjem Gradu je bilo takrat zajetih tudi nekaj nemških učiteljev na čelu z nadučiteljem Hansom Wipplom. Wippel ni imel krvavih rok, čeprav je bil »ortgruppenführer« Stajerske domovinske zveze. Spustili in cprostili smo ga ter ga z učiteljskimi napotili proti Mozirju.

Hans Wippel živi danes v Eibiswaldu (Ivniku) v Avstriji.

Zgornja Savinjska in Zadreška dolina med vojno skorajda nista imeli domačih izdajalcev. Zaslužita si, da jih tudi sedaj ne bi bilo.

Odbor XI. SNOUB Miloša Zidanske

Pripomba k: Blatenje OF se nadaljuje

21. marca letos ste v vašem časopisu objavili magnetogram pogovora, ki ga je za radijsko oddajo posnel in vodil z menoj novinar Lojze Štradjot. Za oddajo mi je izreklo priznanje več bližnjih in daljnjih znancev, med njimi tudi eden izmed članov republiškega odbora Zveze borcev. Več priznanj mi je bilo izrečenih tudi po objavi v vašem časopisu. Zaradi svojega pozitivnega odnosa do Osvobodilne fronte so me določili za slavnostnega govornika na zboru aktivistov OF novomeškega okrožja, ki smo ga imeli v počastitev 50. obletnice ustanovitve OF 19. maja letos v Novem mestu. Tudi ko ste objavili v rubriki Pisma bralcev 20. junija komentar Mileta Pavlina, (z naslovom – Blatenje OF se nadaljuje), so me moji znanci nanj opozorili.

Mile Pavlin pravi, da včasih naravnost, včasih pa po ovinčkih pritrujem nekaterim trditvam, ki so znane iz medvojnega propagandnega gradiva sovraničnikov OF, pa tudi iz povojnega, ki je izhajalo v tujini. Odločno lahko rečem, da medvojne sovranskega gradiva nisem prebiral, do povojnega, ki je izhajal v tujini, pa sploh nisem imel dostopa. Res pa je, da sem se precej ukvarjal z uradnimi zgodovinskimi viri, ki so zbrani v knjigi Jesen 1942 in v doslej izdanih sedmih zvezkih Dokumenti ljudske revolucije

v Sloveniji. Tudi dela zgodovinarja Ferenc mi niso neznan.

V zvezi z mojim odgovorom na novinarjevo vprašanje glede Janeza Marna pravi Pavlin, da sem šel na pogovor nepripravljen. Tudi če bi se bil pripravil, se ne bi tako na široko, kot se je razpisal Pavlin. Poskušal sem odgovoriti na novinarjevo vprašanje kolikor mogoče zgoščeno o tem, kar vem sam. Ker pa Pavlin pravi, da sem stvari pobral iz govoric, ki so krožile po njegovem pobegu, bom navedel dve oceni, ki sta ju o Marnu izrekla dva pristojna človeka, oba nosilca Spomenice 1941. Prvi, visok partizanski vojaški komandant, je rekel, da je bil sposoben in v redu vojak, drug, politični delavec in nekdanji sekretar novomeškega okrožja, pa je rekel, da ne verjame, da bi bil izdajalec, dokler je bil na političnem delu. Kajti, če bi bil, potem bi bil z lahkoto sporočil Italijanom ali belogardistom, kje se zadržujejo člani okrožnega odbora in bi jih lahko polovili dobesedno kot zajce.

V zvezi z Marnom jaz nikjer ne govorim o **krvoločnih rdečih komisarijih** – to je zapisal Pavlin. Res pa sem govoril o sektorskih komisarijih oziroma aktivistih. Da pa je v tistem času takih bilo, je dovolj gradiva s partijske konference na Ciniku v začetku julija 1942, v zvezi z Marnom pa je neposreden dokaz to, da sta bila zaradi sektaštva odstavljena komandant in komisar istega odbora, v katerega je bil za njima imenovan za namestnika komandanta Marn.

Pavlin pravi, da navajam Marna kot kronski dokaz, kako so komunisti onemogočali »drugače misleče« in spodbija moje stališče za dejstvo, da je bil Marn že po enem mesecu partizanstva imenovan za komandanta bataljona in kasneje za namestnika komandanta odbora. Kdor ve, kako hitro je v tistem času nastajala partizanska vojska, ve tudi, da je bil to čisto normalen razvoj. Pri tem pa Pavlin zamolči, da ob ustanovitvi Gubčeve brigade, v katero je bil vključen pretežni del odbora, za Marna v vojski ni bilo več prostora.

Po Pavlinovem vedenju so Marnu vztrajno gledali skozi prste, da pa so bili nasprotno temu do navadnih partizanov izredno strogi. Med drugim navaja tudi primer, ko je namestnik četrtega političnega komisarja v pijanosti očital divizijskemu komandantu Peru Popivodi osebne napake in bil za to ustreljen. Če je šlo v drugih primerih za utrjevanje discipline, je ta primer gotovo dokaz zlorabe komandantove moči in položaja!

Končam in za zaključek zahtevam, da uradništvo ugotovi, kaj je bilo v članku, ki ste ga objavili 21. marca letos, takega, kar pomeni blatenje OF in to objavi. V nasprotnem primeru pa naj se **odgovorni** za naslov: Blatenje OF se nadaljuje bralcem opraviči.

Jaz osebno ne potrebujem nobenega opravičila, ker vem, da je resnica o Osvobodilni fronti za njo in za njene iskrene pristaše najboljšje opravičilo.

Jože Penca

Sreda, 25. junij 1991

Iz besed Milana Kučana

Na seji vseh zborov Skupščine Republike Slovenije

Zdaj ko po tednu dni za objavo v Teveju ponovno prebiral govor predsednika predsedstva Republike Slovenije Milana Kučana, se zdi, kakor da je v svoji politični viziji, izkušen in prežet z dogajanjem v razpadajoči Jugoslaviji, pretehtal prav vsako besedo iz svojega govora do potankosti. Sicer pa si ponovimo tisti del njegovega govora, ki nam to misel potrjuje:

»Iz načel mednarodnega prava in še posebej Helsinškega dokumenta sledi naša zaveza, da smo pripravljeni na pogajanja in sporazumno ureditev medsebojnih razmerij. Politika, ki ni sposobna in se

ni pripravljena pogajati, je slaba politika in pelje do uporabe nasilnih sredstev, tudi vojne. Mi pa smo na šir državljanom obljubili, da bomo plebiscitno odločitev uresničili po mirni in demokratični poti, brez

nasilja in brez ogrožanja njihove varnosti in miru. Ob stalnih opozorilih iz tujine, še posebej iz nekaterih sosednjih držav, ki nas pozivajo k pogajanjem in potrpljenju, ne moremo mimo tega, da ta opozorila veljajo samo nam; ki smo ves čas bili in smo še pripravljeni na pogajanja in smo dali tudi vrsto konkretnih predlogov. Niso pa taka opozorila naslovljena na tiste, ki se ne želijo pogajati, ker računajo s tem, da nas bodo zmogli prisiliti ter z gospodarskimi in finančnimi pritiski zadržati v skupni državi, na katere notranjepolitič-

no in gospodarsko življenje že dolgo več nimamo vpliva. Prav to je povzročilo popolno izčrpanje našega gospodarstva ter izgubo gospodarske, socialne, ekološke in politične kondicije, potrebne, da bi zmogli nadaljevati tempo procesa nujno potrebnih reform, in navsezadnje povsem utemeljeno postavilo vprašanje samega obstoja in prihodnosti slovenskega naroda. Ne moremo pristati na položaj, da bi nam nepripravljenost drugih za pogajanja onemogočila uresničiti našo naravno, ustavno in mednarodnopravno zagamčeno pravico do samoodločbe in s tem tudi možnost, da odgovornost za lastno usodo in instrumente, ki to omogočajo, končno vzamemo v svoje roke. Helsinški dokument posebej zavezuje države udeleženske k temu, da bodo spoštovale enakopravnost narodov in njihovo pravico do samoodločbe, po kateri »imajo vsi narodi

zmeraj pravico, da popolnoma svobodno, kadarkoli in kakor želijo določajo svoj notranji in zunanji politični status brez vmešavanja od zunaj, in da po svoji volji uresničujejo svoj politični, gospodarski, družbeni in kulturni razvoj«. Mi sicer lahko razumemo in tudi v celoti spoštujemo interes drugih držav, posebej še sosednjih, da državno osamosvajanje republik dosedanje SFRJ in urejanje prihodnjih odnosov med njimi na temelju njihove polne enakopravnosti in državne samostojnosti, ne bi šlo na škodo tretjih ter miru in varnosti v Evropi.

Reči pa velja, da nerazumevanje razmer v Jugoslaviji in posebej še legitimnih interesov vsakega naroda, da si zagotovi perspektivo svojega razvoja po lastni poti in na lasten način ter vztrajanje pri enotnosti dosedanje SFRJ, kar žal računa tudi in predvsem z legitimira-

njem in legaliziranjem nasilja, tudi oboroženega, dejansko onemogoča oblikovanje novih odnosov in morebitne nove skupnosti držav na tem prostoru ter s tem v resnici ogroža mir in varnost tako tu kot tudi v Evropi.

Rešitev jugoslovanskega problema ni brez vsakršnega tveganja. Največje tveganje pa bi bilo nasilno ohranjanje sedanje Jugoslavije, v kateri na preživele ideološke temelje postavljeno skupno življenje rojeva nacionalistične nestrpnosti in hegemonistične ambicije številčnih narodov. Ne preostane nam kajpada nič drugega kot da še naprej mirno, premišljeno in odločno tudi po naši osamosvojitvi v suvereno državo vztrajamo pri sporazumnem urejanju vseh odnosov tako za nazaj kot pri iskanju možnosti za novo sožitje v prihodnje in vse to strpno pojasnujemo tudi našim partnerjem v svetu.«

Izhajajoč iz volje slovenskega naroda in prebivalcev Republike Slovenije, izražene na plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije dne 23. decembra 1990,

upoštevajoč dejstvo, da je bila Republika Slovenija suverena država že po doslej veljavni ustavni ureditvi in je le del svojih suverenih pravic uresničevala v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji,

ob dejstvu, da SFRJ ne deluje kot pravno urejena država in se v njej hudo kršijo človekove pravice, nacionalne pravice in pravice republik in avtonomnih pokrajin,

ob dejstvu, da federativna ureditev Jugoslavije ne omogoča rešitve politične in gospodarske krize, in da med jugoslovanskimi republikami ni prišlo do sporazuma, ki bi omogočil osamosvojitve republik ob sočasnem preoblikovanju jugoslovanske zvezne države v zvezo suverenih držav,

ob trdni odločenosti, da Republika Slovenija spoštuje enake pravice drugih jugoslovanskih republik ter z njimi enakopravno, demokratično in po mirni poti postopno ureja vsa vprašanja iz dosedanjega skupnega življenja, spoštuje njihovo suverenost in ozemeljsko celovitost,

ter ob pripravljenosti, da se bo z drugimi jugoslovanskimi republikami kot samostojna in neodvisna država tudi v prihodnje dogovarjala o institucionalnih in drugih povezavah,

sprejema

Skupščina Republike Slovenije na skupni seji vseh zborov dne 25. 6. 1991 na podlagi ustavnih amandmajev LXVIII, LXXII in XCIX k ustavi Republike Slovenije ter v skladu s 4. členom zakona o plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije

TEMELJNO USTAVNO LISTINO

O SAMOSTOJNOSTI IN NEODVISNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE

I.

Republika Slovenija je samostojna in neodvisna država. Za Republiko Slovenijo preneha veljati ustava SFRJ.

Republika Slovenija prevzema vse pravice in dolžnosti, ki so bile z ustavo Republike Slovenije in ustavo SFRJ prenesene na organe SFRJ.

Prevzem izvrševanja teh pravic in dolžnosti se uredi z ustavnim zakonom.

II.

Državne meje Republike Slovenije so mednarodno priznane državne meje dosedanje SFRJ z Republiko Avstrijo, z Republiko Italijo in Republiko Madžarsko v delu, v katerem te države mejijo na Republiko Slovenijo, ter meja med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško v okviru dosedanje SFRJ.

III.

Republika Slovenija zagotavlja varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin vsem osebam na ozemlju Republike Slovenije, ne glede na njihovo narodno pripadnost, brez sleherne diskriminacije, skladno z ustavo Republike Slovenije in z veljavnimi mednarodnimi pogodbami.

Italijanski in madžarski narodni skupnosti v Republiki Sloveniji in njunim pripadnikom so zagotovljene vse pravice iz ustave Republike Slovenije in veljavnih mednarodnih pogodb.

IV.

Za izvedbo tega ustavnega akta se sprejeme ustavni zakon na skupni seji vseh zborov Skupščine Republike Slovenije z dvotretjinsko večino delegatov vseh zborov.

V.

Ta ustavni akt začne veljati z razglasitvijo na skupni seji vseh zborov Skupščine Republike Slovenije.

Deklaracija ob neodvisnosti

Izhajajoč iz temeljnih načel naravnega prava – pravice slovenskega naroda do samoodločbe, iz načel mednarodnega prava in iz ustave Republike Slovenije so se prebivalci Republike Slovenije na plebiscitu dne 23. decembra 1990 z absolutno večino odločili, da si za prihodnje življenje oblikujejo lastno samostojno in neodvisno državo Republiko Slovenijo, ki ne bo več združena v Socialistično federativno republiko Jugoslavijo.

V skladu s to odločitvijo je Skupščina Republike Slovenije na sejah vseh zborov dne 25. 6. 1991 na podlagi soglasnega predloga vseh parlamentarnih strank in poslanskih skupin sprejela ustavni akt o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije.

I.

Slovenija je v sodelovanju z Republiko Hrvaško že pred plebiscitom o samostojnosti in neodvisnosti predložila ostalim jugoslovanskim republikam predlog sporazuma o zvezi suverenih držav oziroma model konfederacije, v okviru katere bi članice dosedanje federacije tudi v prihodnje sodelovale na gospodarskem, obrambnem, zunanje-političnem in na drugih področjih. Predlog ni naletel na ustrezen odziv. Skupščina Republike Slovenije je razpisala plebiscit, na katerem se je prebivalstvo Slovenije z veliko večino glasov odločilo za samostojno in neodvisno državo Republiko Slovenijo.

Z Resolucijo o predlogu za sporazumno združitev Socialistične federativne republike Jugoslavije in drugimi akti ter

sporočili je Slovenija obvestila jugoslovanske republike in jugoslovansko javnost o svojih načrtovanih korakih, h katerim jo je zavezal plebiscit ter predlagala Jugoslaviji oziroma jugoslovanskim republikam kot konstitutivnim subjektom federacije sporazumno združitev na dve ali več suverenih držav, ki naj si med seboj priznajo mednarodnopravno subjektiviteto. Obenem je ponovno izrazila tudi pripravljenost za dogovor o trajnih in institucionaliziranih oblikah sodelovanja, vključno z ureditvijo medsebojnih odnosov v morebitni jugoslovanski konfederativni ali gospodarski skupnosti ali kakšni drugi ustrezni povezavi v korist njenih narodov oziroma državljanov in državljanov.

Predlog za sporazumno združitev in začetek pogovorov o novih oblikah povezovanja na osnovi poprejšnje sporazumne združitve in vzpostavitve samostojnih držav razen v Republiki Hrvaški ni bil sprejet v pričakovanem razumnem roku in Skupščina Republike Slovenije je bila dolžna sprejeti Ustavni akt o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije.

II.

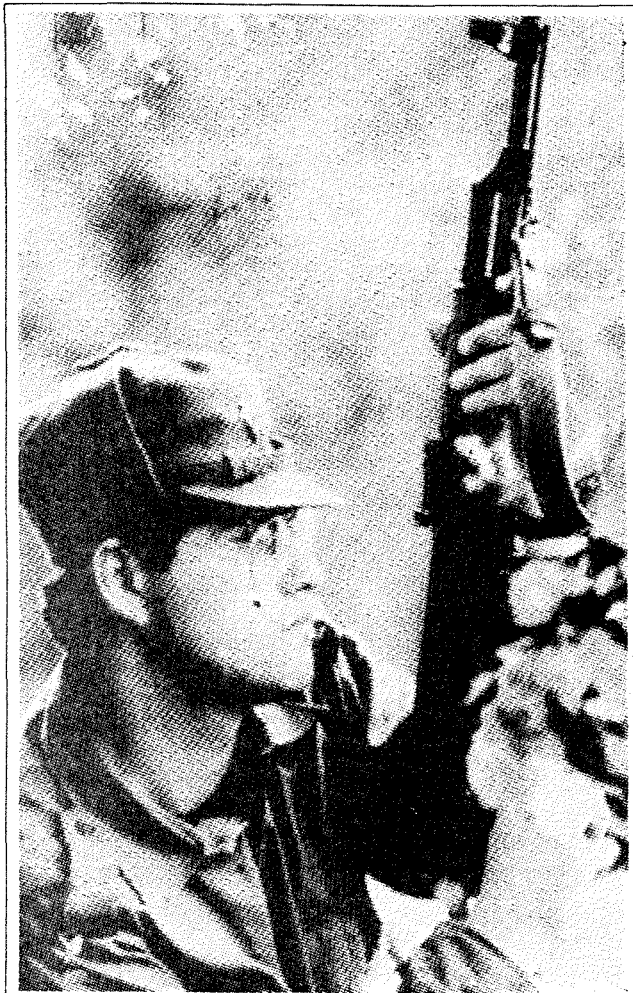
Republika Slovenija se je razglasila za samostojno in neodvisno državo z dejansko oblastjo na svojem ozemlju in se želi kot mednarodnopravni subjekt v popolnem pomenu besede ter v skladu z načeli združevanja suverenih držav v Evropi povezovati z drugimi državami, postati članica organizacije Združenih narodov, se vključiti v Evropsko Skupnost in druge asociacije držav in narodov. Samostojnost in neodvisnost Republike Slovenije je razumeti tudi kot pogoj za vstopanje v nove integracije v okviru dosedanje Jugoslavije in v evropskih okvirih. Pri tem bo Republika Slovenija dosledno spoštovala ustanovno listino Združenih narodov, deklaracije in druge akte Konference o evropski varnosti in sodelovanju in druge mednarodne sporazume. Vzpostavitev samostojne in neodvisne slovenske države na podlagi pravice do samoodločbe ni uperjena zoper nikogar v Jugoslaviji ali zunaj nje. Enako pravico priznava Slovenija tudi drugim republikam ter narodom in narodnostim dosedanje Jugoslavije. Svojo pravico do suverene države in povezovanja z drugimi suverenimi državami želi uresničiti sporazumno, na miren način, s pogajanjem in dogovarjanjem, ker soglaša z zahtevami mednarodne skupnosti, da je treba prihodnja razmerja na območju dosedanje Jugoslavije vzpostaviti na demokratičen način in pri tem spoštovati nedotakljivost ostojećih zunanjih in notranjih meja.

III.

Republika Slovenija kot samostojna in neodvisna država: razglša, da Ustava SFRJ na ozemlju Republike Slovenije več ne velja ter nadaljuje postopke za prevzem dejanske oblasti na svojem ozemlju. Postopek prevzemanja dejanske oblasti je pripravljena izvesti postopno in sporazumno z drugimi republikami dosedanje SFRJ, tako da pri tem ne bodo kršene enake pravice drugih republik;

je pripravljena takoj nadaljevati pogovore o možnih oblikah povezovanja z državami, ki bodo nastale na območju dosedanje SFRJ. Na podlagi vzajemnega priznanja je pripravljena takoj začeti dogovore o sklenitvi sporazuma o vzpostavitvi skupnosti suverenih držav na območju dosedanje SFRJ. V tej skupnosti bi države članice usklajevale uresničevanje skupnih gospodarskih, političnih, mednarodnih in drugih interesov. Sklenitev takšnega sporazuma ali vsaj skupna izjava o politični volji za tak sporazum bi zagotovila, da postopek prevzemanja dejanske oblasti v novih državah in postopek oblikovanja skupnosti teh držav ne bi povzročala konfliktov, temveč bi se med seboj dopolnjevala ter olajševala proces uresničevanja pravic vseh jugoslovanskih narodov do samoodločbe, pravic Albancev na Kosovu in razvoj demokracije v zvezi suverenih držav na ozemlju dosedanje Jugoslavije;

Iz praznovanja – v vojno

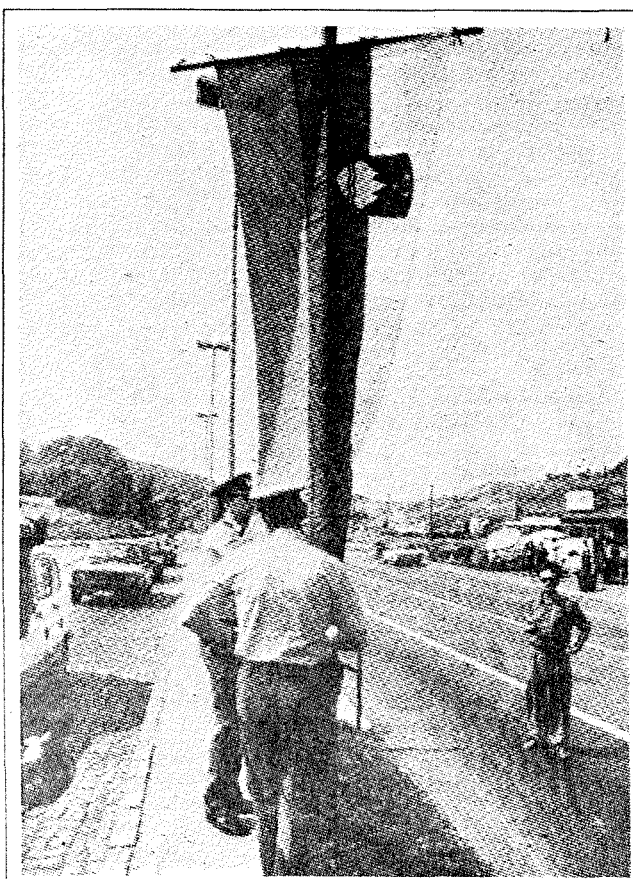

Teritorialec – moč cele vojske se kaže v posamezniku.

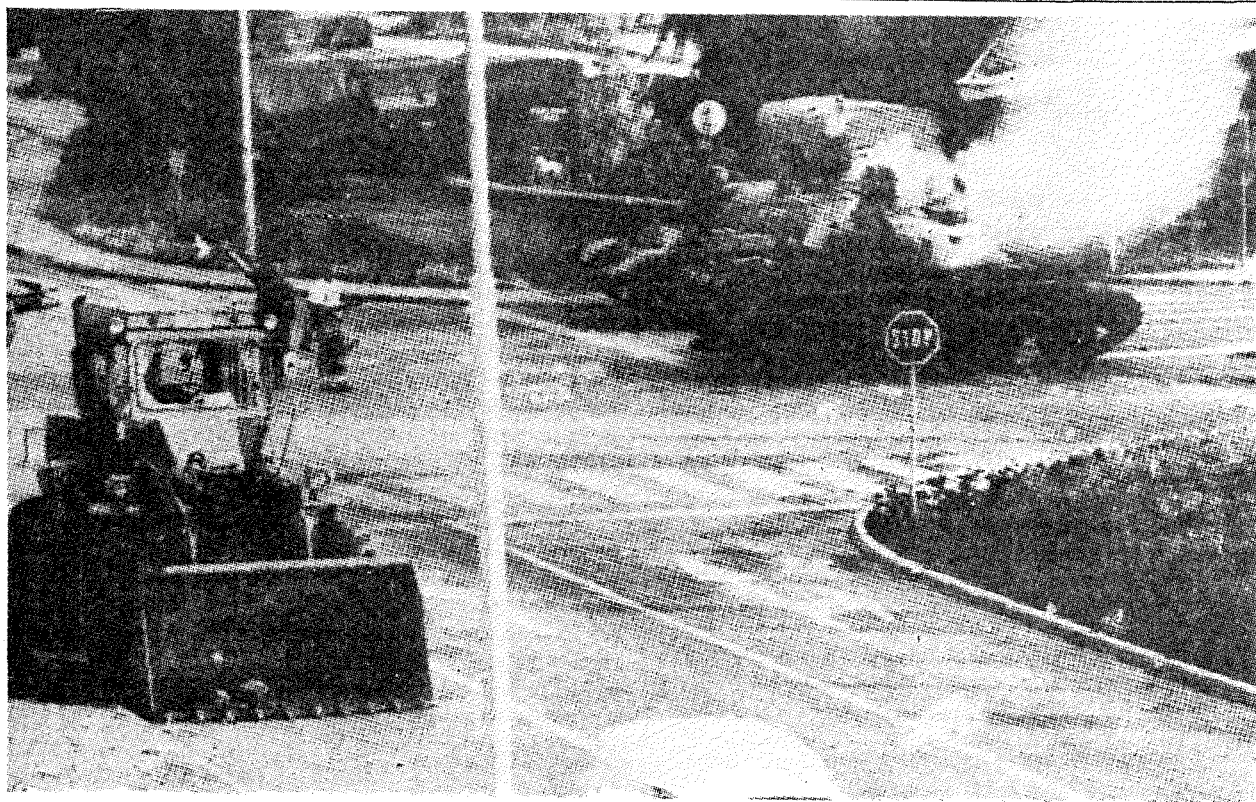
Niso ugasnile nočne svetilke po ljubjanskih mestnih ulicah in komaj so se utrile v mrak zadnje iskre ognjemeta, že so se začeli oglašati strelji in vedeli smo: Slovenija je v vojni, in to za JA! Paradoks? Seveda! Kakor je v zadnjih mesecih v tej jugoslovanski državi na Balkanu še marsikaj paradoksnega. Bili smo prestrašeni, iz veselja se nam je prevesilo v grozo in vpraševanje: Kam lahko še vse to pripelje? Danes, ko vam pripravljamo to številko, ki je imela biti namen praznična v počastitev četrtega julija, smo pa vsi pod vtisom teh hudih zadnjih dni. Kako čutijo in razmišljajo različni ljudje, borci, pisatelji, profesorji in drugi, smo vam skušali predstaviti v teh nekaj kratkih telefonskih izjavah.

Jerca Mrzel

»Vedno se mi je zdela svoboda najpomembnejša za posameznika in narod. Tudi sama sem si vselej prizadevala za to. Strah me je prizadevanj velikih, ki se igrajo z majhnimi. Politiki so za to, da se dogovarjajo. Z ničemer se ne da opravičevati izgube človeških življenj!«

Slovenska zastava – posebej ponosno plapolja na naših mejnih prehodih.

Stane Kovač

»Dogajajo se velike, zgodovinske stvari in Slovenija je deležna potrjevanja glede suverenosti. Te pridobljene dosežke je treba utrditi in razvijati naprej.«

Stane Koman

»Hudo mi je, da je prišlo do tega, vendar sem prepričan da je tudi moralo priti. Želim si, da bi se čimprej razrešilo.«

Jugoslovanska armada – vojska, ki še zdaleč ni enotna.

Aleksandra Kornhauser

»V takih burnih dneh se vtisi seveda mešajo. Najprej smo bili vsi **ponosni**, ob plapolanju slovenske zastave in enem najlepših ognjemetov, kar sem jih videla. Potem smo bili **zgroženi** nad vojaškim napadom nad Slovenijo. Sledila je **jeza**. S kakšno pravico je zvezna vlada poslala vojska nad majhno, miroljubno in delovno Slovenijo, ko pa se je taista vlada delala neumno ob teptanju avtonomije Vojvodine in Kosova, ob podžiganju nacionalne nestrpnosti in terorizma na Hrvaškem, pa ob najhujših kršitvah človekovih pravic na Kosovu, nad katerimi se zgraža ves svobodni svet; ko se ni kaj pridla zmenila za srbski rop ene milijarde dolarjev iz skupnega denarnega žepa in ko so morali tujci pritisniti, da je bil končno dovoljen Hrvat kot predsednik predsedstva?

Danes se mešata ponos na Slovenijo, ki se je znala tako pokončno postaviti v bran, ter **upanje**, da bomo z odločnostjo, pa tudi s pametjo znali to pokončnost ohraniti, ne da bi podrli za seboj vse mostove na Balkanu.«

Slovenski bolničarji so bili humani. Medicinsko pomoč so nudili pripadnikom ranjenim te ali one enote, v bolniški sobi pa sta se velikokrat drug ob drugem našla oba.

Igra trojk

Pinheiro (od ponedeljka namesto De Michelisa), Poos in Van den Broek – zdaj je tudi vrstni red že nekoliko drugačen, pa vendar – predstavljajo eno trojko. Marković, Brovet in Koljšek so druga, Kučan, Peterle in Rupel pa tretja (in še kakšno bi našli). Vse pa se v zadnjem času vrtijo v trikotniku Evropa, Slovenija in ostanek Jugoslavije. V tem trikotniku bodo trojke očitno morale poiskati model za reševanje konfliktnih razmer, ki so po zlomu socializma v Evropi še ostale v takih večnacionalnih socialističnih državah, kot sta Jugoslavija in Sovjetska zveza.

Zdaj je že jasno, da bomo Slovenci – pa če smo to želeli ali ne – odigrali pionirsko vlogo. Objektivno zato, ker smo v našem nenasilnem procesu demokratizacije in osamosvajanja prišli tako daleč, da pot nazaj ni mogoča (tudi tujina nas k temu ne more več prisiliti), predvsem pa zato, ker smo v tem procesu trčili na tako krute metode (in njihove nosilce) odvrčanja, da jim ni para nikjer v Evropi. Celo sovjetska armada si v imenu enotnosti veliko večjega in na veliko bolj centralističnih temeljih zgrajenega imperija ni upala poseči po tako divji sili proti baltskim republikam, pa čeprav bi bile posledice njenega razpada za Evropo lahko resnično katastrofalne.

Jugoslovanska armada je s svojim divjanjem po Sloveniji, za katerega je očitno mislila, da si ga lahko privoščiti, storila hudo napako. Zaradi nje je s tanki zapeljala čez svoje in ne čez naše prste. Zdaj je to že povsem jasno. S tem pa je po vojaški plati razkrinkala svojo vojaško nemoč in, ne da bi mi to hoteli, vsemu svetu pokazala tudi vojaško moč naroda, ki ve, kaj hoče in kje bi moralo biti njegovo mesto. Politično pa si je naredila še veliko večjo škodo. Samo sebe je

Dogajanja so bila nedvomno zgodovinska. Spremljalo jih je veliko fotoreporterjev, pa tudi ljubiteljski snemalci videa.

dr. Alojz Križman

»Kot narod smo v tem kritičnem obdobju dokazali, da smo in da znamo biti enotni. Za našo samostojnost in neodvisnost se bomo borili. Osebnostno menim, da ne bi smeli pristati na moratorij, ker smo s tem, kar je bilo v zadnjih dneh doseženo, pridobili glede mednarodnega ugleda in da ta agresija dokazuje, da v jugoslovanskem prostoru nimamo več kaj iskati in da torej ne pridejo v poštev kakršnakoli pogajanja, ki bi razvrednotila, kar je doseženo. Hkrati menim, da nikakor ne bi smeli dovoliti da bi zvezni organi na naših mejah izvajali to, kar je stvar samostojne države Slovenije, saj so to navsezadnje naše meje. Nikakor ne smemo popustiti v pogajanjih z jugoslovansko vojsko, da se umakne v vojašnice z vso oborožitvijo in pripadajočo opremo. Mislim, da so stvari kritične in da bi se vsako popuščanje lahko grobo povrnilo. Moramo izhajati iz dejstva, da je treba mlademu rodu zagotoviti drugačne pogoje, življenje, vredno človeka, ki ga v tej jugoslovanski skupnosti ne vidim. Z vidika moralne odgovornosti univerzitetnega profesorja menim, da je treba brezpogojno vztrajati pri slovenski samostojnosti in razdružitvi z Jugoslavijo. Za konec naj omenim še to, da nas pri naših prizadevanjih podpirajo in nam ponujajo pomoč tudi tuje univerze, s katerimi smo v nenehnih stikih.«

Ivan Potrč

»Tesno mi je in mi bo še, tako meni kot nam vsem, ki v srcu dobro mislimo in ki se zavedamo, kako ta veliki čas usodno doživljamo. Storimo vse tako, da bodo mogli tudi rodovi, ki prihajajo in bodo prišli za nami, biti ponosni na nas.«

Včasih so bile tudi smešne situacije. Vojak se je vdal civilistu.

Alarm ob možnem letalskem napadu se je razlegel tudi po Ljubljani. Kar nekaj mimoidočih se je zateklo v predor pod ljubljanskim Gradom.

dr. Alojzij Suštar:

»Vse, kar se je v minulih dneh dogajalo, me je izredno prizadelo. Moram poudariti, da smo se trudili z vsemi sredstvi, da ne bi prišlo do še večjega preliivanja krvi, do še večje škode. Želim, naj ljudje ohranijo zaupanje, naj si medsebojno pomagajo, molim za to, pa tudi, da ne bi prišlo še do nadaljnjih zaostrovanj. Kot veste, smo imeli tudi mašo v ta namen, pa tudi za padle...«

Marković in Peterle; pogajanja so zahtevala izjemno zbranost in vztrajnost.

razkrinkala kot tienanmenovsko branilko logike pokojnega socialističnega »demokratičnega« centralizma, ki ga Evropa ne more sprejeti, pa naj jo je še tako strah posledic nadzorovanega razpada večnacionalnih držav, hkrati pa je posredno pokazala, kako prav sta imeli Slovenija in Hrvaška, ki sta ves čas evropskim in ameriškim politikom dokazovali, da se z beograjskimi politiki ni mogoče demokratično pogajati, saj le — ti vsa svoja politična stališča opirajo le na silo in prisilo.

To pa so dejstva, ki v evropske združevalne procese, v katerih naj bi po dosedanjem evropskem (in se bolj po ameriškem) stališču lahko sodelovala zgolj enotna Jugoslavija, vnašajo nekatere bistveno nove elemente. Na našem (za svet sicer majhnem) primeru je postalo jasno, da bo morala biti Evropa tudi Evropa majhnih narodov, sicer bo postala Evropa velikih konfliktov in trajnih križnih žarišč. Do tega spoznanja smo zaradi divjanja jugoslovanske armade vsi (tudi Evropa) prišli veliko hitreje, kot bi sicer, kar je edina pozitivna plat te neustavljive jeze jugoslovanskega generalnega vrha. Takoj ko bo ustavljeno, bo torej treba na tem spoznanju začeti iskati drugačne oblike zraščanja Evrope, pri čemer pa bodo najpomembnejšo vlogo morale odigrati na začetku omenjene trojke. Tudi Markovičeva, ki jo zaradi vsega, kar je v minulih dneh storila, čaka popravni izpit, po njem pa sprijaznjenje z vlogo le enega izmed vogalov trikotnika Evropa-Slovenija-Jugoslavija (ali kar bo od nje pač ostalo).

Pogajanja so se s prihajanjem tujih delegacij že začela. Ker nihče ne more trditi, da bi bila bodisi nelegalna bodisi nelegitimna, trikotnik torej že deluje. Toda za pravo, zelo odgovorno in odločilno igro trojk (tudi naše) bo odločilni čas vendarle napočil šele takrat, ko bo vojna ustavljena.

Damijan Slabe

Pogajanja v Zagrebu.

Dušan Mevlja

»Neizmerno sem ponosen na naše slovenske ljudi, ki so tako častno prestali to začasno okupacijo, te silne pritiske, ki smo jih doživljali v teh dneh. Občudujem tudi vse vodstvo, politično in vojaško, vpreženo v to akcijo. Jugoslovanska armada je bila v agresiji na slovenskih tleh, reagiram na Draškovičovo izjavo, poražena od amaterske vojske, ponižana in potolčena. Vsi mi, predvsem pa borci, popolnoma verjamemo Kučanu, da se je na pogajanjih dobro držal in da so bile vse dezinformacije v preteklih dneh glede moratorija zlonamerne. Kot vsi v štajerski prestolnici menim, da je treba brez pridržkov vztrajati pri doseženem in da poti nazaj ni. Osamosvojitve in neodvisnost sta naši edini alternativni.«

» Po vsem tem kar se je zadnje dni dogodilo, nas poleg upravičenega brezmejnega ogorčenja preveva tudi veliko zadovoljstvo. Kajti na naši poti k polni suverenosti smo premostili še eno veliko zapreko in vzdržali nad vse težko preizkušnjo.

Tudi tokrat se je pokazalo, da se slovenskemu človeku ni treba preveč bati prihodnosti, če bomo vsi odločno vztrajali pri naših, vsem dobro znanih opredelitvah. Še posebno, ker so mladi dovolj prepričljivo dokazali, da so za te opredelitve in cilje pripravljeni žrtvovati vse — tudi svoja življenja. Izkazali pa so tudi veliko znanja in sposobnosti, da zagotovijo uspešno delovanje celotnega družbenega organizma tudi v takšnih pogojih.

Menim pa, da so pred nami še vedno podobne in številne druge težave — vojne, gospodarske, socialne in druge narave.

Vse to pa zahteva našo polno politično in ustvarjalno enotnost in kar največjo uporabo vseh narodovih sil in sposobnosti. Trdim, da slednje še zdaleč niso dovolj izkoriščene. Menim, da je prav to zdaj eno naših najpomembnejših vprašanj in nalog, ki nas vse zadeva. Zato smo vsi dolžni pošteno in objektivno ocenjevati, kje so pri tem zapreke in kako jih premagati. Menim, da jih predsednik predsedstva Kučan dovolj zvesto nakazuje in razlaga. Naš dolg pa je, da v vsem tem najdemo sebe in se vzdignemo nad ozke politične in sebične interese.«

Berlinsko zasedanje sveta ministrov KEVS

Bodo nove mehanizme prvič uporabili v Jugoslaviji?

Evropa si skoraj dve stoletji prizadeva oblikovati mehanizme za ohranjanje miru in stabilnosti. Načelo pravice močnejšega v »sveti aliansi« – to idejo je izoblikoval Dunajski kongres leta 1815 – se je kmalu pokazalo za neučinkovito. Podobno lahko rečemo za medvojni sistem kolektivne varnosti Društva narodov. Po padcu nacizma sta svetovni mir zagotavljala oboroževalna tekma in uravnoveženo kopičenje jedrskega orožja.

Ali so potemkake zaradi zakoreninjenih konfliktov stare celine zaman vsa prizadevanja za vzpostavitev mehanizma miru in stabilnosti, ali pa so evropski arhitekti v preteklosti le z napačnega konca začeli zidati skupni dom?

Sodobni evropski procesi dokazujejo, da bo držala druga trditev. Zdi se namreč, da je šele zamisel o Evropski

skupnosti postavila prave temelje novi ureditvi. Najprej sta se sporazumeli dolgoletni nasprotnici: Nemčija in Francija. Odpravili sta ovire in omogočili prost pretok ljudi, kapitala in idej. Ustanova, kakršna je recimo Svet Evrope – ta bdi nad uveljavljanjem človekovih pravic in demokratičnih svoboščin predstavljajo ogrodje nove ureditve. In šele konferenca o evropski varnosti in sodelovanju tvori streho novega, skupnega doma.

Medtem ko so v helsinki (1975) in pariški listini (1990) zapisana zgolj temeljna načela evropske varnostne politike, pa je berlinsko zasedanje, ki je potekalo od 20. do 22. junija, že prineslo konkretnejše oblike evropske varnostne politike, predvsem kar zadeva oblikovanje mehanizmov za ukrepanje v izrednih razmerah.

Svetovni tisk je o zasedanju

sveta ministrov KEVS v Berlinu (to mesto je samo en dan po tem zasedanju na »natečaju« za novo nemško prestolnico prehitelo Bonn) največ pozornosti namenil Albaniji in Jugoslaviji. Albaniji zato, ker so jo na zasedanju gladko sprejeli za 35. članico KEV-Sa, Jugoslavijo pa, ker velja za najnevarnejše krizno žarišče na stari celini. Jugoslovanska delegacija, ki jo je vodil zunanji minister Budimir Lončar, je gladko zavrnila prošnjo naše republike, da bi člani suverene (!) Slovenije sodelovali na zasedanju kot član uradne jugoslovanske ekipe. Zato se je slovenski zunanji minister doktor Dimitrij Rupel lahko udeležil zasedanja le kot gost, priključen avstrijski delegaciji.

Nastop zveznega sekretarja Lončarja je po pričakovanju deloval kot posmeh jugoslovanski stvarnosti. Izvenel je nesodobno, celo nespamet-

no. Zato je povzročal zmedo celo v glavi razumsko najbolj hladnih svetovnih diplomatov. Zunanji ministri 35-tih držav konference so se poo dolgem tehtanju in prepričevanju naposled odločili, da v izjavi o Jugoslaviji na prvo mesto postavijo podporo demokratičnemu razvoju in šele nato priporočijo ohranitev njene enotnosti in omejitve celovitosti. Potemtakem je še najbolj nedvoumen del izjave tisti, ki vztraja pri nenasilni in demokratični rešitvi jugoslovanske krize.

Kar pa zadeva načelo za oblikovanje mehanizmov ob ukrepanju v izrednih okoliščinah so se ministri dogovorili za kompromisno rešitev med konsenzom in preglasovanjem. Tako bo za posredovanje v izrednih okoliščinah potrebno soglasje le dvanajstih držav, pri tem da prizadeti državi ostane pravica do veta. Čeprav takrat jugoslovan-

ska kriza še ni dosegla vrhunca, so se številni opazovalci strinjali s tezo, da je Jugoslavija med prvimi na seznamu, kjer bi lahko najprej uporabili omenjeno berlinsko načelo.

Povedati je treba, da to načelo ni novo, kajti prepoved kršenja človekovih pravic, ali pa recimo prepoved nenapovedanih večjih vojaških premikov, sta že dolgo navzoči v nekaterih prejšnjih dokumentih (Stockholm 87, Kopenhaggen 90), nov in v praksi še nepreizkušen je le postopek, po katerem naj bi države sprožile skupno akcijo v primeru zaostrovanja. Pobudo za tako ravnanje mora sprožiti najprej ena izmed članic te organizacije. Tako so že prvega dne posega zvezne vojske v Sloveniji, to pobudo dale nekatere zahodnoevropske države. Zahtevale so, naj jugoslovanski zvezni organi v določenem času posredujejo informacije o vojaških operacijah. (Ker pričujoči članek nastaja v četrtek, tako da bi v času izida časopisa lahko prišlo že do precej spremenjenih razmer, velja v nadaljevanju opozoriti samo na nekatere možnosti ravnanja, ki jih predvideva mehanizem Kevsa).

Omeniti je tudi treba, da

Kevs ne predvideva sankcij, ki bi bile povezane s posredovanjem mednarodnih oboroženih sil, kajti (razen v izjemnih primerih) gre le za možnost uporabe političnih sredstev. Pri tem je treba upoštevati tudi načelo o nevmešavanju v notranje zadeve.

Nadaljnji postopki omenjenega mehanizma predvidevajo oblikovanje stališč, ocen in razsežnosti krize; med drugim je namreč treba ugotoviti, ali ima v tem primeru jugoslovanska kriza tudi mednarodne razsežnosti, ki bi utegnile ogroziti tudi varnost mednarodne skupnosti. Prof. dr. Danilo Türk, strokovnjak za mednarodno pravo, pri tem opozarja, da zato pri tem ne sme biti prednostno vprašanje osamosvajanje Slovenije, pač pa vprašanje ogrožanja evropskega miru. Glede na to, da je mednarodna skupnost izoblikovala jasno načelo o neuporabi sile, bi Slovenija potemkake tudi lažje vplivala na mednarodno skupnost s tezo, da ni prva uporabila sile, ampak da je le žrtev agresije s strani zveznih organov, Evropa je namreč že velikokrat jasno pokazala, da ni naklonjena odcepitvenim težnjam.

Matej Šurc

Neslavni konec Jörga Haiderja

Bliskovit politični vzpon zdaj že nekdanjega koroškega deželnega glavarja Jörga Haiderja se je končal s prav tako ali še bolj bliskovitim padcem. Haider sicer še naprej ostaja v avstrijski politiki, toda to ni več isti Haider.

Avstrija, ki je dolgo časa tolerirala Haiderjeve »izlete« v nacistično preteklost, je ob njegovi zadnji izjavi, da je imel tretji rajh vzorno urejeno zaposlovalno politiko, kar danes dunajski vladi ne uspeva, reagirala nenavadno silovito. Najbolj v dunajskem parlamentu, kjer je nastal proti Haiderjevi izjavi pravi revolt, enako odločno so reagirali tudi avstrijski radio, televizija in večina časopisov, prav tako pa tudi veliko število vplivnih in uglednih ljudi in politikov. Po ogorčenje nad njegovo izjavo pa se je zloilo v zahtevo, da mora nemudoma odstopiti.

Vplivna dunajska revija Profil je zapisala, da je poštna Avstrija ob Haiderjevi izjavi »končno in enodušno reagirala.«

Poudarek je pravzaprav na »pošteni Avstriji«. Vsem je namreč jasno, da Haiderjeva izjava ni bila naključna in da ni šlo za spodrsrlaj, ampak za izraz Haiderjeve pripadnosti nacizmu kot ideologiji in tretjemu rajhu kot državi tvorbi, kar je velika večina Avstrijcev dolgo časa mirno tolerirala, na Koroškem pa mu je pri deželnih volitvah uspelo dobiti okrog 100.000 glasov, to pa mu je ob sodelovanju koroške ljudske stranke prineslo tudi položaj deželnega glavarja – prvega nesocijalističnega v povojni zgodovini Koroške. V zadnjih dveh letih se je to razmerje najbrž sicer spremenilo, saj se na primer zborovanja v podporo Haiderju v Celovcu ni udeležilo več kot okrog 10.000 ljudi.

V utemeljitev prej navedenega je treba povedati, da

slavna Haiderjeva izjava o prednostih Hitlerjeve zaposlovalne politike ni bila edina te vrste. Pokličimo si v spomin na primer tisto iz leta 1985, da svobodnjaška stranka ni naslednica Hitlerjeve nacionalsocialistične stranke, kajti če bi to bila, bi imela v Avstriji absolutno večino. Ali pa tisto iz leta 1988 – »vsi veste prav tako dobro kot jaz, da je avstrijska narodnost ideološki spaček«.

In še bi lahko naštevali.

Vsaj na Koroškem je Haider končno doživel popoln politični neuspeh. Posledice njegove izjave pa bi bile verjetno manjše, če ne bi sovpadale z vprašanjem ponovne kandidature predsednika Waldheima. Avstrija je očitno spoznala, da si niti prvega, niti drugega ne more več privoščiti.

Na vprašanje, kaj bo iz Haiderja in njegove svobodnjaške stranke v prihodnje, za zdaj še ni mogoče z gotovostjo

jo odgovoriti. Vsaj za zdaj ostaja Haider še naprej v politiki. Na Koroškem kot drugi namestnik deželnega glavarja, na zvezni ravni pa kot predsednik avstrijske svobodnjaške stranke. Sam napoveduje svojo zmagovito vrnitev na prihodnjih volitvah, kar vsekakor ni povsem brez osnove. Ker so njegove kritike avstrijskih razmer pogosto upravičene, so mu volilci pripravljeni marsikatero neumnost oprostiti. Bolj verjetno pa je, da sta se Haider s svojim ravnanjem, njegova svobodnjaška stranka pa z obrambo njegovih stališč takorekoč izključila iz možnosti partnerstva s katerokoli stranko ne samo na Koroškem, ampak v vsej Avstriji. Avstrijska socialistična stranka, vsaj pod sedanjim vodstvom Vranitzkega, že vnaprej izključuje vsako možnost sodelovanja s Haiderjevimi svobodnjaki. Prav tako pa tudi ljudska stranka niti na Koroškem in še manj na zvezni ravni ne bo mogla sklepati koalicije s stranko, ki si jemlje za vzgled tretji rajh. In dokler bo Haider njen predsednik, se svobodnjaška stranka tega madeža ne bo mogla znebiti.

Zvone Zorko

S troskokom iz izolacije

Že prvi stik prebujene Albanije z zahodnim svetom se je končal s ponižanjem. Izkazalo se je, da zahodni svet sprejema Albanijo z novo družbeno ureditvijo, vrača pa ji Albance, begunce, ki so upali na lepše življenje zunaj domačih meja. Ko so v državi neomejeno oblačili in vedrili stalinisti, so bile države kot na primer Italija in Nemčija, pa čeprav škripajoč z zobmi, pripravljene sprejeti vse albanske begunce, kar jih je prodrlo v tujino, odkar pa v državi uvajajo demokracijo, so meje za Albance zaprte.

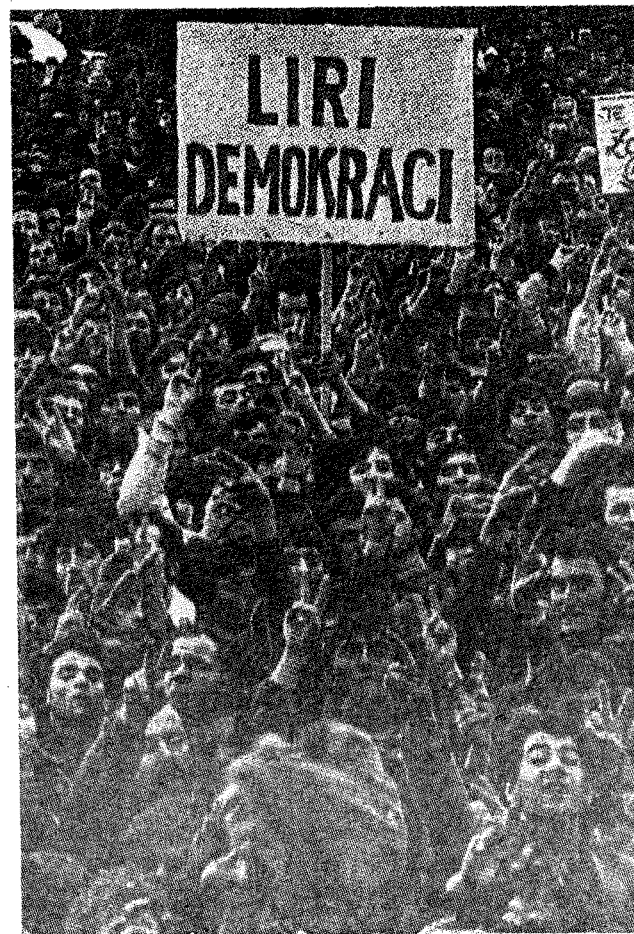
Po svobodnih volitvah konec marca in izsiljenih spremembah v vladnem vrhu je Albanija doživela diplomatski junij: 19. junija so jo sprejeli za enakopravno članico KEVS, en dan kasneje pa so iz Bruslja sporočili, da je sprejeta njena prošnja za vzpostavitev diplomatskih in gospodarskih odnosov z Evropsko skupnostjo. 13. junija je bil v Tirani italijanski zunanji minister De Michelis, dva dni kasneje jih je obiskal Hans-Dietrich Genscher, nato pa ameriški zunanji mini-

ster Baker. Tem »volkovom svetovne diplomacije« sta albanski premier Ylli Bufi in zunanji minister Mohamed Kaplani zagotavljala, da bo vlada bdela nad spoštovanjem človekovih pravic v Albaniji, da bo pospeševala razvoj pluralistične demokracije in tržnega gospodarstva.

Poznavalci razmer pravijo, da verjetno nobena druga država prejšnjega »komunističnega sveta« ne bo imela toliko težav pri oblikovanju novih struktur kakor Albanija. Prejšnja vlada je spletla gostoto mrežo, v katero je ujela vso državo. Novi ljudje zdaj obljublajo, da bodo čez leto dni izredne volitve, ta čas pa bo vladal kabinet »nacionalne stabilizacije«. Ta čas napoveduje gospodarski minister Gramoz Pashko radikalno reformo, česar si ni upal napo-

vedati noben drug član vlade. V državo je prišlo veliko gospodarskih svetovalec iz tujine. Prišli so tudi (neizogibni) Japonci, vendar je finančnih injekcij še malo. Očitno bo Albanija le počasi našla prostor v razmišljanju Evropejcev in Američanov. V Tirani so tuji strokovnjaki organizirali simpozij o tržnem gospodarstvu, vendar vsa dosežanja pomoč priča, da je Albanija za zahodni svet daleč, pa še majhna je. Reka beguncov iz Albanije nikoli ne bo milijonska, pa še prve poskuse pobegov so Italijani na primer ustavili in obrnili nazaj, zato ne bo resno vznemirila nobene bogate zahodne države. Samo bojazen, strah pred takšnim pritiskom odpira denarnice bogatih, da nekaj odštejejo tudi revnim.

Florijan Laimis

novolit

nova vas p.o.

podjetje za proizvodnjo
izolacijskih izdelkov

NOVA VAS 56
61385 NOVA VAS

Telefon:
(061) 798 088
798 011

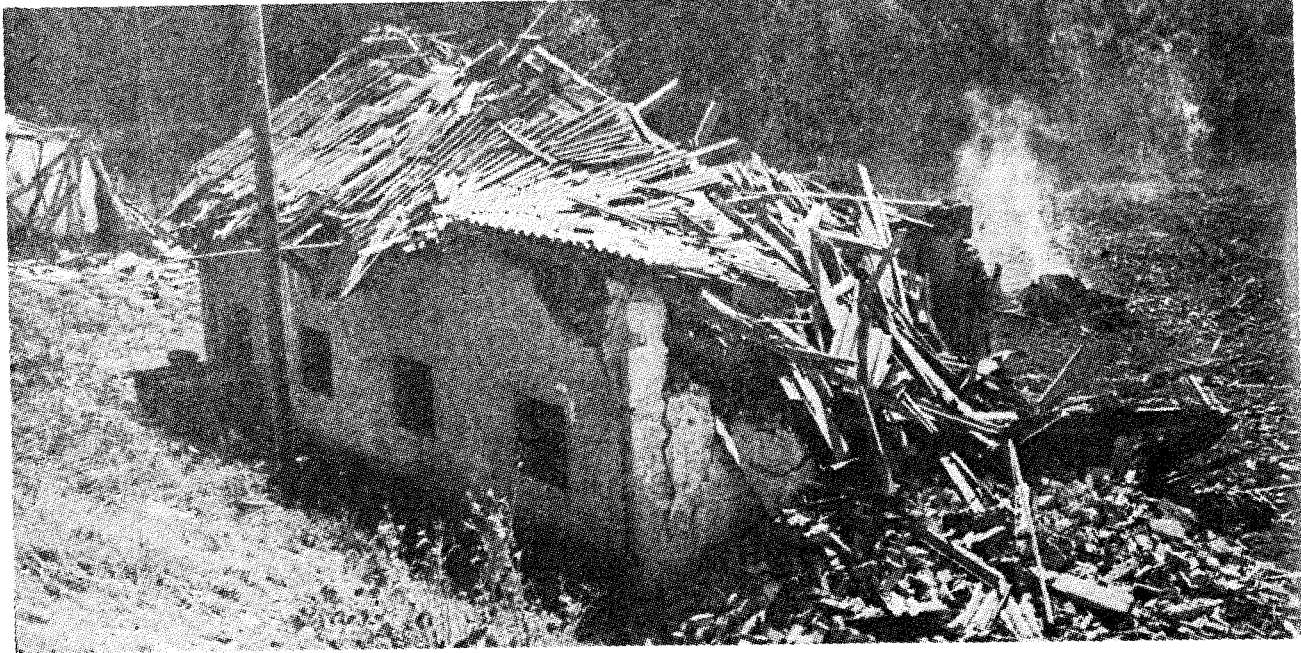
Komerciala:
798 060

Brzjav:
Novolit, Nova vas
Telefax: 798 011

Vojna škoda

Slovenija preživlja dneve, ki kažejo, kako veliko in kako malo hkrati je vredno človeško življenje. Motor, imenovan vojna, postavlja na glavo vse, kar je bilo še do včeraj normalno. Težko ga je zaustaviti, odpove vsa logika, ostane le upanje, da do najhujšega ne bo prišlo. In ker je vojna iracionalno, uničujoče in samouničujoče početje, se tudi merila najhujšega prilagajajo trenutni oceni, kaj je hudo in kdaj bi lahko bilo še huje. Včerajšnji še huje prerašča v navaden hudo, če in ko se zgodi kaj hujšega. Vmes ostajajo trenutki »normalnega«, ko moramo ljudje živeti, jesti, vsaj malo odspati in delati...

Če ne bi bilo vojne, bi lahko z neusmiljeno matematično natančnostjo seštevili vse gospodarske izgube, ki jih prinašajo časi, ko mnoge tovarne stojijo, ljudje ne delajo, ko blago ne prihaja na cilj pravočasno, ali pa sploh zastane menjava. Sedaj tovrstna matematika preprosto ni mogoča. Gospodarski stroj dobiva drugačen pomen in vlogo, dosedanje ocene vojne škode pa je mogoče zaenkrat opisati tako, kot je to storil Lojze Peterle – velike.

Na lastne oči lahko vidimo razdejanje, ki so ga pustili za seboj tanki. Uničene ceste, kosi pločevine, ki so bili nekoč lični avtomobili, razbiti ali razstreljeni težki tovornjaki, ki so se nam še do včeraj zdeli nepremagljiva gmota ton. Za tistimi, ki naj bi tankom vsaj nekoliko upočasnili prodor proti Brniku, ni ostalo kaj veliko, še hujsi so bili pogledi na goreče ostanke kolon na Dolenjskem. Za Adriin airbus, njen ponos, ugotavljajo, da je na meji popravljivosti... Vsaka tovrstna škoda je merljiva z dinarji, pomeni gospodarsko škodo, izgubo, ki jo je utrpel posameznik, in je za razliko od drugih posledic vojne lahko nadomestljiva.

toda le malo izgubljenega je mogoče z lahkoto nadomestiti.

Morda vojna ni pravi čas za razmislek o obnovi, četudi ta vojni zmeraj sledi. Pričakovanje, da bodo sosedje, Italijani, Avstrijci, Nemci, bolj na široko odprli denarnice in pomagali hitreje odpraviti škodo, ki jo bo za seboj pustilo razdejanje, ni iz trte zvito. Toda tako mislimo sedaj, ko ne vemo, kaj bo jutri. Dejstvo je, da bomo potrebovali posojila in da bo lahko obnova učinkovita, torej hitra le, če bo dovolj svežega denarja.

Jelka Zupanič

Bolj črne napovedi vojne škode prinaša vsak novi dan. Strateške tovarne stojijo. Ne delajo v Tamu, Metalni, ravenski železarni, povsod tam, kjer so tovarne in obrati blizu vojašnicam. Delo je moteno tudi marsikje drugje. V novicah iz slovenske vlade si sicer prizadevajo spraviti čez meje tovornjake z izvoznim blagom, toda če bi se vojna nadaljevala, bi ključne tovarne ostale brez reprodukcijskega materiala. Pogodb s tujimi partnerji ne bi mogla izpolniti, prenekatera gospodarska povezava pa je taka, da vsemu razumevanju partnerjev navkljub ni mogoče pričakovati nič drugega, kot da si bodo – če naj ne bi nabirali tudi velike lastne škode – poiskali druge partnerje. Kdaj bi po morebitnem hitrem normaliziranju razmer v Sloveniji spet tvegali navezati stike s starimi partnerji, lahko le ugibamo.

Prištejmo pričakovani turistični izkupiček, ki bo gotovo nič, vprašajmo se, kaj bo po sedanjih prometnih zastojih z lukso Koper. Se ji bodo utečene poti poslej izognile in se preselile v Trst? No, pogovor z nekdanjim podpredsednikom vlade dr. Jožetom Mencingerjem je prinesel vsaj kanček olajšanja, ko je opomnil, da je poletje, ko gospodarski stroj običajno malo postoji. Tolažba? Dejstvo,

V prostoru in času

Brez posluha za zahteve borcev

Zakaj križ čez OF in NOB

Komisiji za ustavna vprašanja skupščine Republike Slovenije gre delo počasi od rok, pa še tisto, ker o njem zve javnost, ne priča, da ima posluh za predloge borcev.

V Zvezi združenj borcev NOV so že lani novembra organizirali javno razpravo o osnutku ustave Republike Slovenije, in to na vseh ravneh organiziranosti, od krajevnih organizacij do republiških organov. Osnutek so obravnavali na 450 sestankih v krajevnih, občinskih in mestnih organizacijah, na 14 regijskih posvetih in kar na 8 sestankih v Republiškem odboru. Vseh teh razprav se je udeležilo okrog 12.000 ljudi, zato bi lahko upravičeno pričakovali, da bo njihova beseda kaj veljala. Pa ni!

Tako so borci npr. predlagali, naj bo v preambuli ustave zapisan še variantni dodatek: »in narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda«, saj je ta boj izjemnega zgodovinskega pomena za uveljavitev slovenske državnosti na celotnem ozemlju sedanje Republike Slovenije, vključno s Primorsko in dostopom do morja. Ta boj je bil tudi del svetovne protifašistične in protinacistične koalicije celotnega svobodoljubnega človeštva. Vendar o kakšnem takšnem »variantnem dodatku« k ustavi preambuli doslej še ni bilo nič slišati.

Borci tudi še vedno vztrajajo pri zahtevi, da se za 49. členom osnutka ustave Republike Slovenije doda nov člen z naslednjim besedilom:

»Udeleženci narodnoosvobodilne vojne in slovenski udeleženci oboroženega protifašističnega boja v drugih deželah in zavezniških vojskah, borci za severno mejo in slovenski vojni dobrovoljci, vojaški in civilni invalidi

vojne ter žrtve fašističnega nasilja uživajo posebno varstvo države.

Vrste in način tega varstva ureja zakon.

Zahteva borcev po vključitvi tega besedila v slovensko ustavo je nedvomno upravičena in utemeljena. V narodnoosvobodilnem boju slovenskega naroda je sodelovala velika večina Slovencev. Samo v narodnoosvobodilnih vojaških enotah jih je bilo okrog 100.000; v zaporih, koncentracijskih taboriščih, v konfinaciji, v ujetništvu in izgnanstvu pa 219.000. Veliko jih je tudi sicer sodelovalo v Osvobodilni fronti slovenskega naroda, ne glede na versko ali politično prepričanje, in v protifašističnem boju v drugih deželah. V bojih z okupatorji in njihovimi pomočniki je izgubilo življenje okrog 16.000 slovenskih borcev NOV, ranjenih jih je bilo okrog 22.000, medtem ko je v zaporih, taboriščih in zavoljo fašističnega in nacističnega terorja izgubilo življenje okrog 30.000 Slovencev obeh spolov in vseh starosti, od tega 2.500 talcev.

Prav tako se razpleta pri upoštevanju predloga ZZB NOV, naj bo v slovenskem koledarju praznikov vpisan tudi 27. april, dan OF, kot državni praznik. Republiški sekretariat za delo je za skupščinsko razpravo namreč že pripravil predlog zakona o praznikih in dela prostih dnevih v Republiki Sloveniji. Skupaj z osnutkom ga objavlja Poročevalec Republike Slovenije 11. junija 1991, št. 18. Toda iz obrazložitve zakona lahko razberemo, da bomo imeli poslej drugačne praznike (po vrstnem redu) zaradi »nastalega političnega položaja in demokratičnega razvoja«. K temu, da so prispevala tudi »nova zgodovinska dogajanja« in tiste »vrednote, ki so v narodu najbolj cenjene«.

Tako naj bi 1. november preimenovali v vse svete, 27. april pa naj bi s koledarja državnih praznikov črtali zaradi »različnega zgodovinskega ocenjevanja pomena ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda«. Praznovali pa naj bi zato še nekaj dodatnih verskih praznikov, zanesljivo velikonočno nedeljo in ponedeljek ter binkošte. Na »posebno opredelitev« čakajo še binkoštni ponedeljek, sveto rešenje telo in Marijino vnebovzetje. Seveda sta tu

še dvodnevni dan državnosti (»predvideni datum odcepitev«) in 26. december, ki še nima imena. Prvi maj pa, da bomo praznovali samo en delovni dan – če ne bo takrat nedelja.

Razumljivo, da borci ob nameri ukinjanja 27. aprila s seznama praznikov slovenskega naroda na morejo ostati tihi. V pismu, ki ga je Izvršni odbor Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije poslal vsem poslanskim klubom republiške skupščine, piše, da se je v predlogu povečalo število verskih praznikov in zaznamovanje raznih novih t.i. državnostnih dni, število praznikov, povezanih z NOB, pa skrčilo na enega samega. Celo ta edini pa da je še vedno »sporen«, oziroma se bo treba o njem, kot piše v predlogu, »glede na različno zgodovinsko ocenjevanje pomena 27. aprila – dneva ustanovitve OF slovenskega naroda, še dokončno opredeliti«.

Zakaj »dokončno opredeliti«!? Kot da bi sodbo o pomembnosti tega datuma v zgodovini našega naroda že ne izrekli tako zgodovina kot stroka – ne nazadnje tudi na nedavnem simpoziju Slovenske akademije znanosti in umetnosti, ob zaznamovanju 50. obletnice ustanovitve OF. Potrdila jo je tudi udeležba ljudi na osrednjih, republiških, pokrajinskih ter na številnih krajevnih prireditvah v počastitev tega in drugih letošnjih jubilejnih praznikov ustanovitve OF in vstaje slovenskega naroda.

Borčevska organizacija zato ponovno predlaga, da se praznovanje dneva OF (27. aprila) združi s praznovanjem dneva vstaje (22. julija) in določi kot državni praznik Republike Slovenije ter dela prost dan.

Upoštevanje tega predloga je skladno s temeljnimi načeli zakonskega predloga, ker na »simbolen način prikazuje, katere vrednote so v naši republiki za večino državljanov najbolj cenjene«. Upošteva namreč tako sestavo praznikov glede na njihovo državnost, kulturno, versko in zgodovinsko vsebino, kot rezultate zadnjega merjenja javnega mnenja, ki je potrdilo, da večina slovenskega prebivalstva ima in ohranja pozitiven odnos do NOB.

V. B.

Ivan Renko

Ni dvoma, od kod je priletela krogla

Smrt narodnega junaka Janka Premrla-Vojka

Vojkova Trnovska četa je v popoldanskih urah 15. februarja 1943. leta postavila v soteski Idrijske Bele močno zasedo, da bi pretrgala in uničila italijansko kolono, ki se je tam skozi vračala v Idrijo. Priprave za napad so potekale v posebnih okoliščinah, prav tako pa tudi celotna izvedba akcije. Vojko je namreč dober teden pred tem prejel obvestilo, da je bil imenovan za poveljnika bataljona (povelje nosi datum 2. II. 1943). Zato je bil zaposlen s preurejanjem čete, da bi lahko čimprej predal njeno poveljstvo in prevzel nove naloge. Že drugi ali tretji dan potem, ko je zvedel za svoje napredovanje, je povabil na pogovor svojega namestnika v četi Alojza Cotiča-Borisa in mene. Povedal nama je, da se je odločil postaviti Borisa za poveljnika čete, mene pa za vodnika.

Tako sva nekaj dni pozneje z Borisom samostojno vodila vsak svojo skupino pri napadu na Italijane v Idrijski Beli, kjer naju je pravzaprav dal na preizkušnjo. Zaupal nama je poveljstvo in na kratko pojasnil: odločati in ukrepati morava samostojno. Sam bo sicer šel zraven, toda posegel bo le, če bo nujno potrebno. Zadrževal se bo pri moji skupini, ker imam manj izkušenj kot Boris.

Načrt za napad je bil preprost. Moja skupina naj bi napadla prva, uničila predhodnico in preprečila Italijanom umik proti Idriji. Tedaj naj bi nastopil Boris, napadel sovražnika od zadaj in zaprl klesče. Tako je akcija tudi potekala vse do trenutka, ko bi se morala Borisova skupina spustiti na cesto in prisiliti fašiste k predaji. Toda Boris je naletel na nepredvidene težave. Del glavnine italijanske kolone se je izmuznil iz zasede in bi skoraj obkolil levo krilo njegove skupine.

Vojko je hitro ugotovil, da je nekaj narobe, zato je skupaj s Francem Bončino pohitel na pomoč. Prišla sta do Borisove skupine in skupaj so organizirali nov napad. Po hudi strmini so se borci spuščali k cesti, kjer so se Italijani še vedno upirali. V naletu naših borcev na Italijane je bil Vojko med njimi, njemu najbližji pa Franc Bončina, oddaljen le dva ali tri metre. Videl je Vojka, kako je nenadoma obstal, se prijel za trebuh in dejal: »Ranjen sem.« Hitro mu je priskočil na pomoč,

obenem pa obvestil Borisa, ki je ukazal prekiniti napad.

Nobene podlage za govorice

Sledil je takojšen umik s prizorišča napada. Vojka so tovariši odnesli na varno in ga obvezali, potem smo ga položili na nosila in se napotili z njim proti taborišču. Ko smo prišli približno na polovico poti, sva dva pohitela naprej, da bi poskrbela za ureditev primerne ležišča za ranjenca, Bončina pa je takoj pohitel po zdravniško pomoč.

Vojkove rane smo pri petrolejki bolj natančno pregledali in previli. Ugotovili smo, da niti rana na trebuhu niti tista na hrbtu ne krvavita. Obe sta bili gladki in pri nobeni ni bilo nikakršne raztrganine, le sprednja rana je bila rahlo vdrt in bolj zaprta; sklepali so, da je krogla priletela s te strani. Seveda pa nismo mogli vedeti, kakšno stanje je bilo v trebušni votlini, ki je bila skozi in skozi prestreljena. Glede Vojkovih ran je bilo izrečenih in napisanih veliko sumničenj. Predvsem zaradi ljudi, ki razglašajo za

čisto resnico tisto, česar niso nikoli videli ali preverili. Tak je tudi primer Save Štrancar, ki nas sicer lepo poučuje, naj pišemo dokumentirano, saj so bralci siti polemik in laži, obtoževanj in žalitev, pa je sama zagrešila največjo netočnost, da ne rečem laž. V njenem članku v Primorskih novicah lahko beremo: »Strel je pri izhodu na trebuhu povzročil raztrganino, ki je bila usodna za Jankovo življenje.« Kot očividec izjavljam, da ni bilo nobene raztrganine in da je krogla zadela Vojka spredaj, priletela je torej lahko samo od sovražnika.

Neizpodbiten dokaz za to trditev je bila nedvomno nabojnica, ki jo je Vojko nosil na akciji. Izdelal jo je iz mehkega rjavega usnja posebej zanj naš četni čevljar Zvonko. Nihče ni torej imel enake, zato je kakršnakoli zamenjava izključena. Pri natančnem pregledu nabojnice smo ugotovili, da je sovražna krogla prebila srednji predal za strelivo, prav tistega, ki ga je Vojko izpraznil. Borci čete se še danes dobro spominjamo

ugibanj o tem, ali bi dva polna okvira mavzerjevih nabojev zadržala kroglo in zmanjšala njen učinek. Na nabojnici sta bili dobro vidni dve luknji – krogla je šla namreč gladko skozi srednjo in zadnjo stranico. Ob vhodu je bilo usnje vdrt, okrog luknje pa temen rob. Tako ni bilo prav nobenega dvoma, da je krogla najprej prebila nabojnico in šele nato šla skozi Vojkovo telo. Nabojnico sem po končani vojni osebno predal Vojkovi družini.

Smer krogle je nedvomno pomemben dokaz, od čigave roke je padel Vojko. V boju, kot junak, ali podlo in zahrbtno umorjen od svojih tovarišev. Zastoj je vztrajanje tistih, ki bi radi Vojkovim soborcem naprtili njegovo smrt, pri izmišljenih dokazih in vprašljivih pričevanjih; pravih, ki bi potrjevali njihovo verzijo, v resnici ni! Odtod prizadevanja, da bi skrčili razpravo zgolj na vprašanje, komu verjeti: naša poštena beseda proti tolovajski...

Težave pri zdravniški pomoči

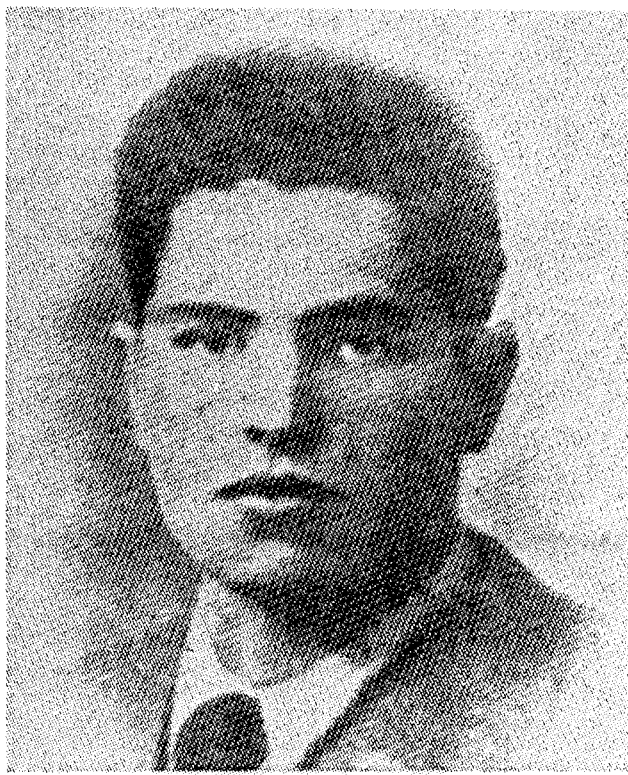
V taborišču smo nestrpno pričakovali, kdaj se bo vrnil Bončina z zdravnikom. Preselili smo nekaj borcev v pomožno barako, ki je sicer služila za skladišče, da bi bilo več prostora, posebej skrbno počistili del barake, kjer je ležal Vojko, nabavili zanj nove sveže rjuhe in uredili še razne malenkosti. Vsi smo bili prepričani, da bo zdravnik Vojka rešil, na možnost, da ne bi prišel, pa nismo niti pomislili. Spricho tega je bil prihod

Bončine veliko razočaranje. Vrnil se je namreč sam in povedal, da zdravnika ne bo. Razpoloženje se je sicer nekoliko popravilo, ko je Bončina pojasnil, da zdravnik ni odklonil svoje pomoči, le osebno si ne upa priti, ker ga policija nadzoruje kot vse zdravnike, medicinske delavce, lekarne in druge ustanove.

Vzpоставili smo torej stalno zvezo in po njej redno poročali o stanju ranjenca, od zdravnika pa prejeli ustrezna navodila. Osrednja oseba v tej zvezi je bila Ivanka Mikuž, gostilničarka iz Idrijskega Loga. Zdravnik je bil prepričan, da v danih okoliščinah s svojo navzočnostjo ne more veliko pomagati; če Voj-

ko nima poškodovanega črevesja ali drugih notranjih organov, ga bomo po njegovih navodilih ozdravili. Drugače pa bi bila potrebna operacija, ki jo on v teh razmerah ne more narediti, saj bi zahtevala vrsto posebnih aparatov, ki jih ne more preskrbeti.

Zdravnik je Vojku prepoval kakršnokoli hrano. Ležati je moral nepremično, nič ni smel govoriti, ali se kakorkoli naprezati. Eden izmed borcev je bil vedno poleg njega in mu močil ustnice s krpo, namočeno v čaju. Redno smo mu tudi izpirali črevesje. Klistirko in navodila za pripravo tekočine je prav tako predpisal zdravnik. Držali smo se njegovih navodil in nismo izgubili upanja, zlasti še, ker smo po treh ali štirih dneh opazili rahlo izboljšanje, potem pa je sredi noči nenadoma prišel konec. Vojkov boj s smrtjo je trajal teden dni.

Pot slovenskih izseljencev na tuje

V dneh pred svetovnim slovenskim kongresom v Ljubljani je v založbi Mladika poleg številnih drugih publikacij različnih naložb izšla knjiga Marjana Drnovška Po poti slovenskih izseljencev na tuje – od Ljubljane do Ellis Islanda – otoka solza v New Yorku med leti 1880 in 1924. Drnovšek v uvodu v svoji knjigi poudarja dejstvo, da ima le malokateri evropski narod toliko svojih ljudi razpršenih po vsem svetu. To dejstvo je v več kot stoletje trajajočem procesu izseljevanja izčrpavalo maloštevilni slovenski narod. Ob tem pa se je, pred nedavnim, pridružil občutku ogroženosti za obstoj nov občutek samozavesti in povezanosti vseh Slovencev, po vsem svetu.

Marsikaj, česar o izseljenstvu še nismo vedeli, je zapisano v knjigi Marjana Drnovška. Seveda pa si avtor ne pripisuje ne prvenstva in tudi ne kompletnega pregleda slovenskega izseljenstva. Kajti, tako pravi sam, takšen zgodovinski pregled še ni napisan. Knjiga želi bralce seznaniti z nekaterimi utrinki iz zgodovine slovenskega izseljenstva od njenih zgodnjih začetkov, zato tudi simboličen naslov (oz. podnaslov) Od Ljubljane do Ellis Islanda – Otoka solza v New Yorku. V knjigi je poudarek na množičnem odhajanju od zadnjih desetletij devetnajstega stoletja do priprtja vrat v ZDA leta 1924.

Ponujamo vam začetni odlomek iz te knjige.

Izšla je na 144 straneh, zajema dvanajst poglavij in je ilustrirana s številnimi s to tematiko povezanimi fotografijami in faksimili. Izšla je v nakladi 3000 izvodov.

Kdo je izseljenec

Tako se je vprašal Edvard Kocbek v razmišljanju, ki ga je objavil leta 1938 v reviji Dejanje, in si hkrati odgovoril:

»Izseljenec je človek, del organske človeške skupnosti, ki mora večinoma iz gospodarskih vzrokov zamenjati sebi odgovarjajočo domačijo s tujim krajem, da si v njem poišče kruha. Trd zakon življenjskega boja ga dvigne iz njemu sorodnega in skladnega okolja ter postavi v novo, kjer se znajde bolj ali manj zunanje, notranje pa sploh ne.«

S pronicljivostjo misleca in tankočutnostjo pesnika je Kocbek zaznal usodno povezanost in hkrati razklanost med človekovo notranjostjo in njegovimi materialnimi potrebami, ki ga ženejo tja, kjer jih lahko zadovolji. Odtrganost

izseljenca z domačije in prestavitve v novo in tuje okolje ima lahko tragične posledice za njega in narod, iz katerega izhaja. Črnogleda je tudi nadaljnja Kocbekova oznaka izseljenca:

»Izseljenec si kot celoten človek nikdar več ne opomore, za vedno so mu ustavljeni viri njegove prave hrane, onemogočeno mu je sproščeno življenje, notranje zakrni, tako da kljub gospodarski spretnosti postane duhovno nerodovit. Izseljenec je celo tragičnejši tip od industrijskega proletarca, je duhovno okrnjen človek brez zavesti, ki je tudi zaradi romantične poteze preseljevanja družbeno negotova postavka.«

Njegove misli so temačne in kar nekoliko krivične do vseh vztrajnežev slovenskega naroda, ki v tujini niso pozabili na staro domovino, in še več, ki so sodelovali pri ohranjanju slovenstva in navezavi stikov z matico. Že v nje-

govem času ni bilo tako malo duhovnega ustvarjanja pri slovenskih izseljencih – če omenimo samo tiste, ki so živeli v Združenih državah. Vedeti pa moramo, da so bile Kocbekove misli napisane na pragu druge svetovne vojne, v času naraščanja bojarni pred uničenjem slovenskega naroda, ki so veliko pisali o slovenskih izseljencih. Ni jih bilo malo, ki so zlasti časovno starejše in že dlje časa v tujini živeče slovenske skupnosti odpisali kot »mrtve« dele narodnega telesa. Med njimi je bila celo Izseljenska zbornica v Ljubljani, ki je leta 1940 ločevala med »živo emigracijo« (npr. v Franciji in Nemčiji) in »mrtvo« (npr. v obeh Amerikah in v Egiptu). Za slovenske izseljence na Nizozemskem in v Belgiji je še gojila rahlo upanje o njihovem obstoju.

Pravne razlage pojma izseljenec so imele in imajo v različnih obdobjih in državah različno vsebino. V enciklopedijah zasledimo zelo splošno trditev, da je izseljenec vsak človek, ki trajno ali začasno zapusti domovino z namenom, da najde večji zaslužek in boljše pogoje za življenje v duhu gesla:

»Kjer gre človeku dobro, tam je dom njegov!«

V Avstriji so prvič uradno uporabili pojem izseljenec (Auswanderer) v izseljenskem patentu iz leta 1832 in z njim označili tiste ljudi, ki so zapustili državo z namenom, da se ne vrnejo več. Čeprav je patent ostal v veljavi do konca monarhije, so se pojavile različne razlage tega pojma. Tako je v okrožnici okrajnega glavarja iz Kočevja (1893), ki jo je razposlal vsem županstvom za navodilo o vodenju poročil o izseljevanju, zapisano:

»Pri tem se opozarja, da ne gre samo za spremembo državljanstva, ampak se k izseljenecem štejejo vsi tisti, kateri zapustijo domovino, da se za več časa nastanejo v Ameriki.«

Posebno v času množičnega izseljevanja so se pojavljale razlage tega pojma, npr. od »čezmorskega izseljenca«, ki ga zasledimo v osnutku ureditve izseljenskega vprašanja izpod peresa višjega inšpektorja južne železnice Karla

Freya (1908), s katerim je mislil na vsakega državljana, ki je potoval prek Sredozemskega in sosednih morij v III. ali kakem drugem ladijskem razredu, do predloga avstrijske vlade (1908), po katerem je bil izseljenec oseba, pristojna v eno od kraljevin oziroma dežel v okviru monarhije, ki potuje v tujino z namenom, da poišče novi vir preživljanja in ga spremljajo ali mu kasneje sledijo družinski člani.

Dober poznavalec izseljenske problematike dr. Janez Evangelist Krek je v članku »Izseljevanje in zadružništvo« (1913) razmišljal:

»Izseljenec, kakor ga poznamo mi, gre z doma preko državnih mej navadno čez ocean, z namenom, da si kaj prisluži in se zopet vrne domov... Ljudje, ki se selijo s kmetov, so najprej taki, ki trajno ostanejo drugod – po mestih in obrtnih krajih. Ti se selijo z namenom, da se ne vrnejo več. Ne moremo jih šteti med izseljence v tistem pomenu, ki ga ima ta beseda splošno pri nas.«

Zaradi lažjega razumevanja in opozorila na pojmovno pestrost omenimo le nekatere osnovne pojme, ki jih srečujemo v literaturi. Ko govorimo o migracijah ljudi – poznamo namreč tudi migracije v živalskem svetu – mislimo na spremembo bivališča zlasti iz gospodarskih vzrokov. Namesto tujke (lat. migratio) uporabljamo tudi »selitev« oziroma, »preseljevanje«. Od tu tudi obe izpeljanki: »emigrant« za »izseljenca«, in »imigrant« za »priseljenca«. Plod zadnjih desetletij je pojem, »zdomec«, ki je zamenjal prej uveljavljeni »izseljenec« oziroma je z njim opredelil povojni pojem ekonomski izseljenec. Vsi, ki so odšli za boljšim kosom kruha v tujino, so odšli »z doma« in ne vidim razloga za umetno ločevanje med pojmom izseljenec in zdomci, razumem pa ga toliko, ker je, žal, pojem emigrant (izseljenec) dobil v povojnem času negativen in odklonilen pomen v zvezi z njegovo uporabo za opredeljevanje slovenskega političnega izseljenca. Zato je bil izmišljen pojem »zdomec.«

V »Slovarju slovenskega knjižnega jezika« preberemo pod geslom »izseljenstvo« razlago,

Vse te podrobnosti nava- jam zaradi tistih, ki dvomi- jo, da smo zdravnika sploh klicali in širijo govorice, da smo Vojka namenoma hra- nili s polento, da bi čim prej izdihnil. Tudi glede teh očitkov je resnica bistveno drugačna in samo potrjuje, da izmišljotine nimajo me- ja. Ko smo se namreč pri- pravljali na akcijo, je dal Vojko posebej skuhati kotel polente kot dodatek za vse udeležence. Tako se je pred odhodom iz taborišče tudi sam dobro najedel. Pri izpi- ranju črevesja so še več dni prihajali na dan drobci ko- ruzne moke. Vidimo, da tu- di takšna podrobnost ni ušla nadebudnim »raziskoval- cem«, ki niso izpustili pri- ložnosti, da jo prikrojijo se- bi v prid.

Primer Matije Srebota – Boletovega Matica

Kličemo ga izdajalec, če- prav tudi to poimenovanje komaj zasluži. Takemu člo- veku pravimo na Primor- skem preprosto – ena reva. Njegova zgodba je kratka in niti ne posebno zanimiva. V taborišče Vojkove čete je prišel kot novinec 14. marca 1943, dezertiral pa 23. mar- ca. Celoten primer je z nje- mu lastno znanstveno na- tančnostjo preučil dr. Tone Ferenc. Izsledki so bili ob- javljeni v članku »Komu na- grado za Vojkovo glavo« v drugi številki revije Borec 1973. leta. Tam je vse po- jasnjeno in dokumentiramo celo s prevodom zapisnika o zaslišanju Matica na kara- binjerskem poveljstvu v Aj- dovščini. Matic je tam izja- vil, da je sodeloval pri napad- u Vojkove čete v Idrijski Beli, kjer je ustrelil Vojka v hrbet. Navedel je nekaj podrobnosti o Vojkovi smr- ti in zahteval, naj mu izpla- čajo 50.000 lir nagrade, raz- pisane na Vojkovo glavo.

Italijani tega preprosto niso verjeli in Matic je ostal praznih rok. S tega vidika Matic in njegova zgodba da- nes nista več zanimiva. Ostaja pa Matic kot »izumi- telj« strela v hrbet, ki postane osrednji element, obvez- na sestavina vseh nadaljnjih inšicij o Vojkovi smrti.

Ne bo torej odveč nekaj splošnih besed o Maticu. Doma je bil iz Podkrajja, star pa je bil takrat trideset let. V začetku februarja me- seca 1943 je kot italijanski vojak dobil dopust, ki ga je preživljal na svojem domu. Tam je naletela nanj naša patrulja, ki ga je pregovori- la, da se nam je pridružil. Vendar že v začetku ni bilo pri njem prave vneme, oč- vidno mu je šlo bolj za to, da bi se izognil nadaljnjemu služenju vojske kot pa za boj proti okupatorju. Zani- mivo je tudi to, da je na zaslišanju karabinjerjem ve- liko stvari prikril, precej tu- di takšnih, ki bi nam lahko škodovala. Igral je na dve karti: z Italijani za nagrado, nam pa se tudi ni hotel pre- več zameriti. Zavedal se je, da vemo, da on ni mogel ustreliti Vojka. Za to ga to- rej ne bomo mogli prega- njati, pomembno pa je, da si ne nakoplje drugih ob- tožb. Popolnoma napačne podatke je dal gledč poti, po kateri je z našo patruljo prišel v taborišče, še bolj pa je nalagal Italijane pri opi- sovanju svojega dezerter- stva. Navedel je, da je zapu- stil svojo skupino nekje na poti k Sveti Luciji, v resnici pa se je to zgodilo na Otel- ci. Iz istega razloga ni Matic odnesel s seboj nobenega orožja ne streliva. Po vsem tem lahko sklenem, da Ma- tic ni bil človek, ki bi si upal ustreliti Vojka, bil pa je do- volj pokvarjen, da je posku- šal to izkoristiti. On je že davno umrl, izgubljen v tu- jini, toda njegov »strel

Veliko je bilo že napisanega o primorskem narodnem heroju Vojku. Iz pričevanj soborcev, spominov sodelav- cev, vtisov z bežnih srečanj in njegovih pogovorov z ljudmi se je že v prvih dneh NOB oblikovala podoba idealnega partizanskega borca in poveljnika, v katerem so tisoči primorskih mladeničev videli svojega vzornika. Ta podoba ni med našimi ljudmi nikoli zbledela. Zato lahko še danes, časovno oddaljeni domala pol stoletja od Vojkove smrti, obnovimo sleherni dan njegove parti- zanske dejavnosti, občudujemo njegov pogum in odloč- nost v boju proti zloglasnemu fašizmu za svobodo tla- čene Primorske in vsega slovenskega naroda. Celotno obdobje Vojkovega partizanstva je torej odprta knjiga. Nobenih temnih lis ni v pričevanjih soborcev, nobenih nepojasnjenih skrivnosti. Vse se ujema tudi z našimi in okupatorjevimi dokumenti iz tistih dni.

Vse to pa ne moti nekaterih ljudi, da ne bi vztrajno ves čas po vojni »odkrivali« skrivnostne in nepojasnjene zarote, ki naj bi jih proti Vojku kovali v političnem vodstvu. Govorice, laži in natolcevanja se pojavljajo iz leta v leto, pri čemer se Vojkovo ime nesramno zlorab- lja, med ljudstvom pa širijo razna sumničenja, ki sicer nimajo nobene resne podlage, vendar pa po nepotrebnem vznemirjajo javnost.

Posebej to velja za dogodke in okoliščine ob Vojkovi smrti. Gonja se nadaljuje, čeprav doslej ni mogel nihče omajati pričevanj Vojkovih soborcev z enim samim ustreznim dokazom, ki bi potrdil verodostojnost govo- ric. Zasluge za ponovno »iskanje resnice« o Vojkovi smrti gredo tokrat novinarju iz Postojne Zvonetu Žigonu. svoja odkritja je objavil v 10. številki Tribune 11. junija 1990. leta. Sledil je oster odgovor Vojkovega soborca Alojza Krpana – Aleksandra, ki je Žigonov članek »Krogla iz zasede« razglasil za napad na NOB in žalitev, namenjeno vsem borcem, še posebej pa Vojko- vim soborcem. Krpanov članek je izšel 5. marca 1991 v Primorskih novicah, 7. marca pa tudi v TV-15. V svo- jem odgovoru v Primorskih novicah z dne 29. marca 1991 je Žigon takšne namene zanikal. Naposled se je oglasila še nekdanja borka Sava Strancar in prilila olja na že razpihan plamen.

To je bilo več kot dovolj za ožvitev vseh, tudi že zdavnaj ovrženih govoric, nove izmišljotine bi jim dale le novih sokov. Vse skupaj pa je zavzelo takšne razsež- nosti, da je prišlo med borci, in v javnosti sploh, do številnih zahtev, da bi naposled morali enkrat za vselej te govorice razčistiti. Enake zahteve so bile izrečene tudi na ajdovskem srečanju slovenskih zgodovinarjev ob okrogli mizi o posebnostih NOB na Primorskem. Upam, da bo moj prispevek vsaj malo pripomogel k temu.

v hrbet« še vedno straši po Primorski.

Politizacija Vojkove smrti

Maticova zgodba ni ne po- litično in ne ideološko obar- vana. Zato ni bila uporabna za potrebe političnega boja in ideološke konfrontacije. Po-

trebno jo je bilo ustrezno pri- lagoditi na kmalu so se našli ljudje, ki so to naredili. Voj- ko naj bi postal žrtev višjih partijskih krogov, ki jih je motila njegova samostojnost, priljubljenost med ljudmi, vplivnost in nepravovernost. Odločijo se, da ga odstranijo.

Pri roki je Maticov strel v hrbet, ki ga tudi uporabijo. Namesto Matica strelja to- krat plačani morilec. Name- sto lir čaka organizatorja umora pomembna družbena funkcija. Najbrž ni potrebno pripomniti, da v celotni zgod- bi ni nobene priče, nobenega dokaza. Zato je bilo potreb- no najprej prepričati ljudi, da Vojko po svojem poreklu, vzgoji in okolju, kjer je živel, ni sodil v tabor, ki ga je iz- bral. Zato težave in naposled odstranitve na najbolj grob in nečloveški način.

In kaj z zavistjo, nezaupa- njem in drugim podobnimi občutki, ki naj bi jih bil Voj- ko deležen s strani predpo- stavljenih? Ali se je res čutil zapostavljenega in zakaj? V tem je nekaj resnice, ki pa velja le za prve dni po ustano- vitvi Gornjevipske čete. Vsi smo pričakovali, da bo za poveljnika imenovan Vojko, a sta si funkcije komandirja in komisarja podelila Saša (Le- mut) in Rudi (Graf). Proti njima sicer nismo imeli nič, toda oba sta bila veliko na terenu in se nista veliko uk- varjala s četo, kolikor smo od- njiju pričakovali. Prepričani smo bili, da bi bil Vojko pri- mernejši in to smo tudi pove- dali. To je bilo zadovoljivo urejeno. Pozneje nesporezno- umno ni bilo več, saj je Vojko popolnoma samostojno vodil svojo enoto. Če je bilo še kaj pomislekov, so izginili, saj je Vojko v poslednjih štirinaj- stih dneh svojega življenja kar dvakrat napredoval, naj- prej za komandanta bataljona in nato brigade, kar pomeni, da je bil postavljen za povelj- nika vse primorske partizan- ske vojske, razen nekaterih manjših skupin. Zato je imela njegova smrt hude posledice za razvoj partizanstva v vsej pokrajini. Prekinjena je bila reorganizacija enot in odlože- na ustanovitve brigad.

Veliko špekulacij je tudi glede Vojkovega odnosa do vere in do partije. Tudi Žigon se v svojem članku dotika te- ga vprašanja. Zdi se mu na-

ravnost nezaslišano, da »Medtem ko Vojkov soborec C. P. pripoveduje, da je jun- ak pred smrtjo molil, drugi soborec piše, da se je le nekaj dni pred smrtjo večnil v KP.«

V čem je protislovje? Očit- no samo v pomanjkljivem poznavanju razmer na Pri- morskem med NOB, sicer bi vedel, da vera tedaj ni bila nobena ovira za sprejem v partijo, da je vsak partizan, tudi skojevec ali član partije, lahko molil, kolikor je hotel in kjer je hotel. Vera je bila tedaj res zadeva posamezni- ka, motila ni nikogar, tako kot niso nikogar motili neve- rujoči. Oboji smo potrebovali vse svoje moči za skupen boj proti tistim, ki so naš hoteli uničiti. Le tako je Primorska lahko zmogla svojo veličastno vseljusko vstajo. Nič ni torej čudnega, če je Vojko v takih razmerah vstopil v partijo. V njej je videl organizatorico in pobudnico osvobodilnega boja, ki mu je želel prispevati svoj delež. Nobenega dvoma ni, da je bil kandidat partije, kar potrjuje tudi poročilo idrijskega partijskega sekre- tarja Platiše centralnemu ko- mitetu, kjer je to izrecno na- vedeno. Datum dokumenta je 24. januar 1943.

Mnogo bolj bi se moral za- čuditi avtor naslednje izjave, ki jo najdemo v Žigonovem članku: »Vojko je pred odho- dom v bitko svojim borcem naznanil, da bo padel. Tisti, ki so verjeli v njegove nadčut- ne sposobnosti, so ga prepri- čevali, naj ostane, a pri njem je bilo kaj takega nemogoče«. Vsakokrat, ko to preberem, se vprašam, ali je mogoče kaj podobnega napisati o Vojku. Kako naj resen človek verja- me, da je pred odhodom v boj naložil na pleča svojih borcev tako strahotno psihič- no breme? Ni mi znano, kdo si je to izmislil in odkod takš- na izjava; tudi tistemu, ki jo je spravljal v javnost, ne dela časti. Navsezadnje se vsi stri- njamo, da je bil Vojko dober borec in sposoben poveljnik. Predvsem pa pošten človek!

da pojem označuje bivanje v tujini, navadno stalno, in izseljence same. V zadnjem času se uporablja v širšem pomenu in skuša zajeti vse dele problematike, od odločitve za odhod do asimilacije v novem okolju. Na Znanstvenora- ziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani deluje Inštitut za slovensko izseljenstvo, ki je edina profesional- na ustanova na Slovenskem, ki v sodelovanju s posameznimi raziskovalci zunaj nje preučuje slovensko izseljenstvo v celoti. V svojem nazi- vu uporablja pojem »izseljenost« v tistem po- menu, ki sem ga omenil.

Iz zgodovine poznamo tako selitve posamez- nikov kot večjih skupin. Po svojem značaju so bile stihijske ali organizirane (npr. kolonizaci- je) ter po načinu prostovoljne in prisilne (npr. zapustitev domovine zaradi rasnih, verskih, političnih in ideoloških pritiskov). Mnogi te- oretiki uvrščajo med najosnovnejša gibalna člo- veške družbe in kot temelj za ustanovitev novih dežel, npr. Združenih držav Amerike, Kana- de, Avstralije in drugih.

Glede na trajanje jih delimo na stalne in začasne. Med slednjimi se kot posebna oblika pojavljajo sezonske selitve, ki so vezane na določeno letno obdobje in stalni cikel ponav- ljanja. V ta hip selitev uvrščajo teoretiki tudi turistična gibanja prebivalstva.

S prostorskega vidika ločimo lokalne, konti- nentalne in čezmorske selitve, upravno gleda- no pa notranje in zunanje migracije. Spremem- bo življenjskega prostora vežejo mnogi samo na spremembo bivališča brez navedbe širine tega procesa. Selitev iz ene v drugo vas že uvrščamo med lokalne selitve, znotraj Evrope med kontinentalne in npr. v Egipt, med čez- morske. Administrativno je bila selitev iz ene v drugo občino prek deželnih meja in zlasti prek državnih meja ločnica med notranjimi in zunanjimi migracijami. Najbolj pogosto je bila državna meja tista, ki je ločevala notranje od zunanjih migracij.

Za Slovence je ta problematika dodatno za- motana v primerjavi z narodi, katerih etnični prostor se je pokrival z državnim. Izseljevanje v tujino pomeni načeloma zapustitev državne- ga teritorija, odhod v inozemstvo. Pred letom 1918 je večji del Slovencev živel v okviru hab- sburške monarhije, po letu 1867 manjši del v ogrski polovici, ki je imala svojo zakonodajo, Beneški Slovenci in Režijani pa po letu 1866 v Italiji. Če upoštevamo načelo državne meje in drugega pravnega sistema, je bil slovenski zidar iz Nadiške doline, ki se je v začetku tega stoletja zaposlil v Ljubljani pri obnovi Gruber- jevega kanala, začasni izseljenec v pravem po- menu besede. Še bolj izrazit je bil ta problem po prvi svetovni vojni, ko je bil velik del slo- venskega ozemlja priključen Italiji in se je zara- di narodnostnega in političnega pritiska usul val slovenskih beguncev v jugoslovansko Slo- venijo. Pravno gledano tudi te Slovence uvrš- čamo med izseljence in večina med njimi se je tudi za stalno naselila v Sloveniji. Tudi odhaja- nje Slovencev na delo v namške predele stare Avstrije je bilo odhajanje v »tujino«, v jezikov- no in po načinu življenja drug svet, čeprav

v okviru iste države. Zato moramo upoštevati te posebnosti pri obravnavanju slovenskega iz- seljenstva.

In še na nekaj moramo opozoriti, ko govori- mo o izseljevanju pred prvo svetovno vojno. Vprašati se moramo, kakšna je bila pravica posameznika do svobode gibanja, ki je osnova za svobodno odločitev o kraju bivanja.

Za časa Jožefa II. so bili za vse slovenske dežele izdani patenti o odpravi osebne odvis- nosti podložnikov, tj. nevoljnštva (1782). Kaj je to pomenilo? Posestniki zemljišč so bili še vedno vezani na pokoriščino (tlake, dajatve itd.) do zemljiškega gospoda, otroci pa so la- hko odšli po svetu. In celo posestnik kmetije se je lahko odselil, če je našel zmožnega nasledni- ka in izpolnil vse dolžnosti do zemljiškega gos- poda. To je dejansko pomenilo uveljavitev pravice o svobodni izselitvi podložnikov in nji- hovih otrok. Po avstrijskem ustavnem zakonu (1867) je svobodno izseljevanje, kar se tiče države, omejevala le vojaška dolžnost. Poglej- mo si razlago tega, da je »človek lahko šel, kamor je hotel« (1911):

»Za izseljevanje je bilo potrebno v prejšnjih časih dovoljenje, ki so ga odrekli, ka- dar so hoteli. Sicer so ga smatrali, če se je kljub temu izselil, za neživega in brez potomcev in sorodnikov; vzela mu je država vse premoštve in njegove poslednje volje niso upoštevali. Da se je pa kdo smel izseliti z državnim dovolje- njem, je moral plačati še poseben davek, neko odkupnino. Dandanes je izseljevanje omejeno samo po vojaški dolžnosti. Kdo je zadostil vo- jaški dolžnosti, gre svobodno, kamor hoče. Kdor je pa še v vojaški zapazi, mora prositi za dovoljenje pri vojnem ministrstvu, oziroma pri ministrstvu za deželno obrambo, če je že pride- ljen k deželni obrambi. Otrokom pred 16. le- tom, ki se izselijo v spremstvu svojih staršev, se izseljevanje navadno dovoli, po 16. letu pa že ne več. Če je kdo dolžan iti samo še v črno vojsko, nima v tem oziru nikakih zaprek.«

Kaj je pomenila tujina oziroma domovina za odhajajoče v času množičnega izseljevanja? Z narodnega vidika je bil rob domovine meja

slovenskega etničnega prostora, v očeh avstrij- skega državnega uradnika je bila to državna meja. V literaturi se večkrat uporablja za prvo pojem »ožja« in za drugo »širša« domovina. Domači svet v primeri s tujim je bil za prepro- stega fanta iz Poljanske doline nad Skofjo Lo- ko vaški okoliš, v katerem je preživljal mla- dost, hodil v ljudsko šolo in k verouku v farno župnišče. Ko je odšel v uk v Skofjo Loko, Kranj ali še kam dlje, je bil zanj to stik z nezna- nim načinom življenja; to mu je bil že tuj svet. S pravo tujino se je veliko slovenskih fantov srečalo pri služenju vojaškega roka v raznih krajih Avstrije, večina pa pri iskanju dela v dr- žavi Nemčiji, Ameriki in drugod. Ko govorimo o narodni zavesti pri odhajajočih, moramo raz- likovati med tistimi redkimi izobraženci in množico ljudi, ki se je opredeljevala kot Kranj- ci, Gorenjci, Štajerci, Primorci, Notranjci, Kraševci, Goričani, Belokranjci itd. Ta regi- onalna pripadnost je bila živa in prisotna v izse- ljenčevem čustvenem in duhovnem svetu, kar se vidi iz spominskih zapisov in njihovih pism. Domači svet je pomenila rodna vas, kjer so ostali njegovi bližnji.

O domovini je razmišljal tudi kanonik Josip Marić v Novicah (1861):

»Kaj je domovina? Domovina ni ono mesto, na katerem se kdo po naključju rodi; ker po- tem, ako se kdo rodi na morji, (špilji (jami), v gori, bila bi gora, špilja in morje domovina njegova. Domovina ni mesto, na katerem se začasno nahajamo, ker bi sedaj to sedaj uno mesto bilo domovina naša. Domovina ni me- sto, v katerem materialne koristi uživamo, ker, ako bi to mesto razpadlo, razpadla bi tudi domovina naša...«

Kaj je tedaj domovina? Domovina je množi- ca stanovnikov, katere vežejo občne koristi in razmere v enem imenu kakor v okviru (okle- pu), – je med sabna zveza ljudi kakor ljudi, mestjanov, zakonskih, rodbine, prijateljev, za- vedajočih in podložnih, – je občinstvo družbe- nosti, vlade, postav, práv, dolžnost in sredstev za pospeševanje občne in edine sreče in blago- stanja. To je domovina.«

Karol Rebek
od c. kr. vlade potrjeni zastopnik
„Proge Rudeče Zvezde“
Ljubljana, Kolodvorske ulice 41.
od jutrnega kolodvora druga
hiša na desno.
Najkrajša, najcenejša
in najboljša vožnja v
Ameriko
Anversa New York
Potniki bodo edino pri meni brez
plačila zdravniške preiskani.
Karol Rebek.

Na prelomu stoletja so »zlato dobo« doživele razglednice, ki pa so bile primerne tudi za reklamne namene. Tole je reklama družbe Cunard Line iz Liverpoola, ki jo je zastopal An- drej Odlazek iz Ljubljane.

Ljudje so vznemirjeni

Slovensko – hrvaške meje v Pomurju oz. Medžimurju doslej ni bilo čutiti, ob zdajšnjih dogodkih pa tukajšnji prebivalci niso več prepričani, da se novonastali državi ne bosta preveč »ogradili« in da se meja ne bo odslej občutila kot nekaj motečega. Nekateri Pomurci in Medžimurci so namreč z mejo tesno povezani; njihovo življenje nenehno poteka na razdalji iz ene republike v drugo, pa naj si gre za vsakdanje delo, obiskovanje šol, vrtcev, obdelovanje polj, vinogradov, ali tudi za vsakdanje obiskovanje sorodnikov in prijateljev.

Mejni prehod v Murskem Središču posebej vznemirja sicer znanega mesarja Ivana Hoblaja. Sam na Slovenskem, v Prekmurju, kupi tudi do polovice vse svoje živine, toliko predelanih izdelkov pa nam tudi proda. Tudi njegova hiša stoji le 50 metrov stran od meje, vsakršno uvajanje ovir pa bi mu življenje zares zapletlo.

Tudi Lendavci so navezani na Medžimurje, saj marsikdaj z obiskom v tamkajšnjih trgovinah rešijo kmetijsko zadrego. Franc Hebar, gradbeni delovodja iz Čentibe, si prave

meje med Slovenijo in Hrvaško ne more predstavljati; pozna namreč posledice, ki so zaradi državne meje z Madžarsko, kjer je zemlja, ki je ostala tam, zapuščen. »Živeti moramo kot doslej«, pravi, »le izkoriščanja ne sme biti!«

Z brodom pa prehajajo z ene strani na drugo v Sv. Martinu, kjer pa imajo težave s pravo mejo svojega kraja, saj Mura pogosto spreminja svoje korito in meja malo na tej in malo na oni strani ni toliko napaka upravnih organov iz poveljnih let. Za ljudi

pa prava meja tudi ni potrebna, kot je bila odveč tudi, ko so Rusi leta 1945 čez Muro gradili lesen most.

V hrvaški vasi Banfi so tudi tesno povezani s slovenskimi sosedmi, posebno se s tem pohvalijo tamkajšnji otroci, ki na Slovensko, v Razkrižje, hodi-jo v šolo in se tudi – kajpak – učijo slovenščine. Toda, pošto in krajevni urad imajo v Štrigovi... Kar zadeve šolanje v teh krajih, se med učne jezike vplete še madžarščina, ki so se jo morali učiti leta 1944/45 že v prvem razredu.

Novinar iz Vestnika je pristojne vprašal, kako bo s prehodom meje pri Petišovcih oziroma Murskem Središču, ki so si ga Hrvatje v svojih

aktih sicer že opredelili kot mejni prehod (postavljen pa še ni bil), so mu odgovorili, da na središkem mostu ne bo nobenih sprememb. Kakšne spremembe neki, če pa si Po-

murci in Medžimurci tako čvrsto stiskajo roke! Odveč je tudi torej vse vznemirjenje.

po Š.S.

Meje – pred...

Sreda, 25. junija 1991. Vročična soparnost leži nad celjsko kotlino. Le malo zastav je videti. Prve težave mlade države seveda še nihče ne sluti. Šentjurčani so se znašli: izobesili so krajevne zastave. Tako je prijetneje, slovesneje. Tudi v Šmarju pri Jelšah je podobno. Redke zastave pozdravljajo mlado državo. Rogaška Slatina prešteva goste, odpovedi je vse več, zaskrbljenost je povsod, bežne smehljaje pa je privabila le osamosvojitve sama.

Meja na Sotli. Ura je deset. Meja, ki smo jo vselej imenovali mejo, ki združuje. Meja prijateljstva in enotnosti, zblizovanja in pomoči.

Rogatec – Hum na Sotli. Pekoče sonce je ljudi v glavnem prepodilo iz ulic. Le tu in tam se kdo pomika, prej medlo kot živahno. Na hrva-

ški strani zastave s šahovnico, na slovenski brez. Stojim nekaj metrov od mostu na hrvaški strani. Nikjer obmejne stražarnice, rampe, ničesar, kar bi kazalo na mejo. Kot stoletja nazaj. Približa se mi možakar, povpraša, kaj počnem. Zakaj ga zanima, ga vprašam nazaj. »Veste, različni ljudje se gibljejo tod, moramo paziti, se obnašati samozaščitno...« Tako je govoril zaskrbljen Slavko Haložan, rojen sicer na Hrvaškem, živi pa v Sloveniji.

»Tukaj je vse premešano; ljudje hodijo v službo na obe strani, bolj ali manj so si vsi v sorodu, o meji seveda nihče ne razmišlja. Upamo, da bo ostalo tako, kot je bilo. Drugače si ne znamo niti predstavljati in mislim, da bi se ljudje uprli, če bi bila meja tesno zaprta. Je pa res, da je

prišlo nepripravljeno in da nas to bega.«

Odpravil sem se čez most nazaj v Slovenijo. Tik ob Sotli, še na hrvaški strani, sta precej naglas razpravljali sosedni in kot je kazalo, sta vsa noč prebedeli in poslušali radio.

Napetost obvladuje ljudi. Približujem se Dobovcu. Na drugi strani je Lupinjak. Ljudje kosijo, okopavajo koruzo. Vročina peklenko pritiska na travnike, polja, promet je redek, nekoliko močnejši s hrvaške strani. Cesta se nenadoma razširi v novo asfaltirano ploščad, ob strani nov, svetel zabojnik. Obmejna milica. Štirje fantje v uniformah tu in tam ustavijo kakšen avto, ki prihaja s hrvaške strani. Bežen pregled dokumentov in stvar je končana.

Skušam jih zaplesti v pogovor. Nihče noče govoriti, dajati kakršnihkoli izjav; fantje se nenehno smehljajo, opravljamo pač službo, to naj bo dovolj, pravijo. Očitno je, da

tudi sami še ne vedo prav dobro, kako se znajti v novi vlogi. Nikjer ni tiste dobro znane rutine, vehemence, tudi strogosti in uradne togosti, če hočete, ne. Po svoje prijetno in človeško pristneje.

Ljudje z njiv opazujejo na videz povsem nezainteresirano. V resnici je seveda drugače. Pogovarjam se z mimoidočimi. V njih tli skrb, nejevera se zrcali na obrazih.

Odpeljem se po hrvaški strani proti Krapini in od tam do Tuheljskih toplic in naprej do Kumrovcu. Vmes pobrem štoparje. Dve dekleti in fanta. Srednješolci so, po sprichevala gredo. Zgovorno razpredajo svoje misli. Eni izmed deklet vse skupaj, testvari z mejo in osamosvajanje, ne gredo prav nič v račun in je vidno nezadovoljna, fant pa, ves prešerno vihrav, vidi v osamosvojitvi pravo možnost za uspeh v življenju. »Nemogoče je živeti v prisili in vi veste,« mi pravi, »da je bila to prisila. Mi, Zagorci, pravimo, da v taki španoviji

še pes crkne,« se zareži na vsa usta. Odvrnem, da nekaj podobnega poznamo tudi mi, Slovenci.

Soteska Zelenjak je vsa kot mlada nevesta. Nališpana, v cvetju, pred Mihanovičevim spomenikom visi dolga hrvaška zastava, ob Sotli delavci še urejajo okolje, ki bo, očitno, en sam park. V časih, ko je Mihanovičeva Lepa naša postala resnično hrvaška himna, je tudi njen avtor, s tem pa tudi njegov spomenik v Zelenjaku v Kumrovcu, v središču pozornosti.

Tudi Kumrovec se je nališpal z zastavami. V darilo mladi hrvaški državi. Sicer pa po kumrovskih cestah postopajo, nekam leno in nemarno, le kokoši. Vročina je pregnala Zagorce v birtije.

In spet Sotla. In spet meja. Bistrica ob Sotli. Cesta prečka reko in železnico. Žive duše nikjer, kaj šele kakšne stražarnice in rampe, bogne-

daj vojaka, policaja. V tisti peklenki vročini so po mostu, na bronasti plošči piše, da je to most bratstva in enotnosti, sprehajale mravlje in bržkone nikomur ni prišlo na misel, da bi sploh bilo kdaj drugače. Mlatili so se pod Gubcem, bili v španoviji med zadnjo svetovno morijo, ženili so se med seboj in tudi klali so se med seboj – po kozjansko in zagorsko na veselicah, če vam je tako prav. Ljubili so se in brcali in kajpak drug drugemu pomagali. In tako bodi na vse veke, je dejal na pol v šali in na pol zares očanec s preimenitnimi brki francjožefovskega tipa, ki jih je zagotovo premogel vsaj osem križev, če ne kaj več.

Meje so tačas pravzaprav zadnja stvar, kar vznemirja Zagorce in Kozjance, pa čeprav so pri Dobovcu in Lupinjaku lični republiški tabli, bleščeč kontejner obmejne milice in svež alfat.

Milenko Strašek

Klub koroških Slovencev v Mariboru

Na obisku pri Kernjakovih

Dramatični dogodki v Mariboru so skoraj pripeljali do tega, da bi bili prisiljeni odpovedati načrtovani tradicionalni majniški izlet v zamejsko Koroško.

Nekateri so nas strašili, da bodo v teh izrednih razmerah celo prepovedali prestop državne meje. Šest bolnih, pa tudi prestrašenih udeležencev je tik pred odhodom res odpovedalo svojo udeležbo, vendar se je avtobus do odhoda kljub vsemu napolnil. Organizatorji so si oddahnili.

Jugoslovaški obmejni organi so nas veselo presenetili ter prijazno in hitro spustili čez mejo. Njihovi avstrijski kolegi pa so nas najprej vprašali, kdaj se nameravamo priniti v Jugoslavijo, ker so pod vtisom medijske psihoze verjetno domnevali, da smo prvi val že pričakovanih beguncev iz Jugoslavije. Ko smo jim pojasnili, da se zvečer že vračamo domov, so nas brez vsakih formalnosti spustili in nam zaželeli res prijeten izletniški dan.

Sproščeni smo nadaljevali vožnjo do Celovca, kjer smo si najprej ogledali Mohorjevo dvojezično ljudsko šolo. Ta ustanova je v zadnjih letih doživela nesluten razvoj ob mo-

ralni podpori avstrijskih demokratov, ki jim pomeni dvojezičnost lastno kulturno obogatitev. In seveda ob finančni podpori, zlasti iz zveznega proračuna. Upravičeno ponosni upravni šole, gospe Hartmann-Tischlerjevi smo z veseljem čestitali in ji v znak priznanja podarili knjigo.

Po kosilu v slovenski gostilni Koren v Bilčovsu smo se podali v Trebinje, na domačijo znanega skladatelja in pevovalca Pavla Kernjaka, kjer so nas pričakali njegovi vnuki, sin in nekateri izmed tistih pevcev Kernjakovega pevskega zbora, ki jih je naš klub pred več desetletji opremil z narodnimi nošami. Pred domačijo nam je mešani pevski zbor pod vodstvom Kernjakove vnukinje zapel nekaj znanih Kernjakovih pesmi. Sledilo je presenečenje, ko je prizadeveni tajnik kluba in glavni organizator izleta gospod Jože Natek izročil Kernjakovim potomcem štiri številke Glasnika koroške pesmi (v soizdaji našega kluba in Sklada Prežihovega Varanja) ter fotografije v nove narodne noše oblečenega Kernjakovega pevskega zbora na koncertu v mariborski Unionski dvorani. Bilo je ganljivo, ko so se starejši pevci prepoznavali, na teh starih in že

orumenelih slikah, ki so jih tokrat prvič videli, ali pa ko so mlajši pevci prepoznavali na teh podobah svoje prednike. Te redke fotografije bodo v prihodnje krasile Kernjakovo spominsko sobo poleg njegovega harmonija, na katerem je veliki pokojnik uglasbil slovit in ponarodelo koroško pesem Mojce, oj Mojce. Zaradi stiske s časom smo se dobesedno iztrgali iz objemov prijaznih in gostoljubnih Kernjakovih potomcev ter od bogato obložene mize.

Povzpeli smo se na Kostanje nad Vrbo, najsevernejši del slovensko govorečega etničnega ozemlja Koroške.

Pred Drabosnjakovim spomenikom sta nas prijazno pričakala gospoda Nužej Tolmajer, tajnik Krščanske kulturne zveze, in Janko Malle, tajnik Slovenske prosvetne zveze iz Celovca. Upokojeni direktor slovenske gimnazije v Celovcu, profesor Zablatnik, nam je pred spomenikom na kratko predstavil kmeta in bukovnika Andreja Schusterja-Drabosnjaka (1768–1825). Članica našega kluba prof. Tihomila Dobrave pa je zelo čustveno recitirala nekaj značilnih bukovnikovih pesmi.

Predsednik SPD Drabosnjak na Kostanjah, gospod Lesjak, nas je po slovesnosti pred spomenikom povabil v bližnji, iz nekdanjega skednja lično preurejeni Drabosnjakov hram, v katerem se nahajajo Drabosnjakov muzejček, bife in kulturna dvorana. Podpredsednik SPD

Bil je izredno vesel, ker smo s svojim obiskom podprli njihova prizadevanja in hotenja. S kratkim orisom mariborskih dramatičnih dogodkov in šaljivim opisom, kako sem se dokopal do protokolarnih knjižnih daril, sem drugo knjigo izročil predsedniku Lesjaku, tretjo pa nadebud-

ponovil.

Po tri ure trajajočim prijateljskem srečanju, nabitem s vprašanji o dramatičnih dogodkih v Mariboru in Ptujju ter izrazi solidarnosti koroških rojakov za naš pravični boj za suvereno in samostojno matično Slovenijo, smo se ob povabilu dr. Janka Malle-

Drabosnjak in na listi zelenih izvoljeni občinski odbornik občine Vrba, mladi Hanzi Dragaschnig, pa nam je slikovito orisal specifičen položaj slovenske manjšine v tej občini in njena kulturna prizadevanja za narodnostni obstoj.

nemu Hanziju. Med nagovorom slednjemu so mi vsi navzoči domačini prišepnili še, naj mu zaželim tudi srečno poroko s Slovenko in dosti slovensko govorečih otrok, kar sem na splošno navdušenje vseh navzočih le glasno

ja, da bi se prihodnje leto srečali v Škufcah, veselo poslovali od nadvse prijaznih gostiteljev.

Janko Kuster, predsednik Kluba koroških Slovencev v Mariboru

Mednarodni grafični bienale v Ljubljani

Veliko – preveč

Ljubljanska Moderna galerija je že 21. junija odprla vrata mednarodnemu grafičnemu bienalu, se pravi 370 razstavljalcev iz 49 držav s približno 800 grafičnimi listi. Ko je ob prejšnjem bienalu – pred dvema letoma – novinarska srenja povpraševala po tem, kdaj bo doživela Moderna galerija v Tivoliju svojo predvideno nadzidavo in razširitev, ki naj bi ob velikih občasnih razstavah končno omogočila postavitev stalne

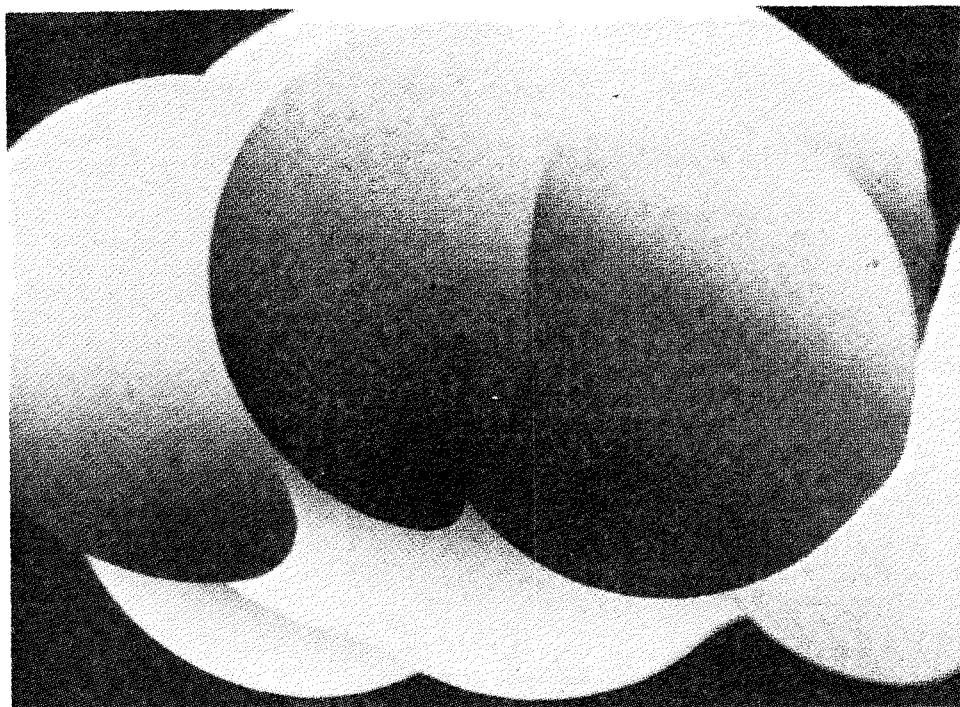
slovenske zbirke sodobne likovne umetnosti, je že kazalo, da se bo ta projekt končno, po dolgih desetletjih, vendarle uresničil. Toda tukaj, zdaj, leta 1991, ob 19. grafičnem bienalu, podoba je nespremenjena. Stalna zbirka ne more zaživeti pravega življenja, bienale, ki terja umik vsakdanjih galerijskih dejavnosti, pa tudi nima kam drugam.

Poleg tega, tako se vsaj zdi, je obdobje glomaznih likovnih razstav mednarod-

nih razsežnosti na nek način počasi v zatonu. Dokler so nas še vštevali v takoimenovano družino držav vzhodnega bloka, smo bili zanesljivo izredno zanimiv izziv, pa tudi stičišče likovne govorice vzhoda in zahoda, prikaza likovnih problemov in tehničnih inovacij, ki jih je porajalo življenje tu in – tam. Zdaj pa so stvari nekako bolj umirjene, uravnovešane. Ne tu ne tam ni več velikega grafičnega zagona, značilnega za šestde-

Rikako Nakayama (Tokio) – mešane tehnike

Kouichi Ogawa (Fukouka) – barvni tisk

seta in sedemdeseta leta. Čeprav priznane kvalitete, se tudi veliki mojstri pogosto vrtijo v svojem začaranem likovnem krogu. Predvsem pa postaja za gledalca močno utrudljiva velika količina vseh teh likovnih del, ki jim ni dano zaživeti v širšem in zračnejšem prostoru.

Resda je tudi Cankarjev dom priskočil na pomoč z imenitno razstavo Maxa Billa, res je tudi, da spada k vsem tem predstavitvam tudi apartna razstava del Janeza Bernika v galeriji Ti-

voli, vendar se moram pridružiti vzkliku enega izmed udeležencev bienalske otvoritve, ki je rekel takole: »Oh, spet ti stari dečki...«

Nagrade mednarodne žirije so bile tudi tokrat podeljene: velika častna nagrada je pripadla nemškemu umetniku Emilu Schumacherju, velika častna nagrada za jugoslovanskega umetnika je pripadla Janezu Berniku, veliko nagrado slovenske vlade je prejel Američan David Salle, nagrado mesta Ljubljane nemški

grafik A. R. Penck, nagrado stanovanjsko-komunalne banke Ljubljana Jugoslovan pa Dimče Nikolov. Sledila je tudi vrsta odkupnih nagrad, med katerimi zasledimo tudi Mela Bochnerja iz Združenih držav ter Japonca Kouchia Ogawo.

Mednarodni grafični bienale v Ljubljani bo odprt vse do 30. septembra in bo, vsaj tako kaže, poleg poletnih glasbenih prireditev kljub vsemu ena bolj kakovostnih kulturnih prireditev v Sloveniji.

B. Ž. J.

Neznano – spoznano

O likovni razstavi Bare Remčeve v Mestni galeriji v Ljubljani

Veliko je bilo povedanega ob njenem imenu, zlasti od časa, ko so naši kulturni in drugi emisarji začeli hoditi po svetu in pripravljati teren za vseslovenski kongres. Nedvomno drži, da je v preteklosti obstajalo več razlogov, zaradi katerih nam je bilo v matični Sloveniji bolj malo znanega iz kulturnega in ožje umetniškega življenja slovenskega izseljenstva.

Bara Remčeva je zagotovo en tak primer. Rojena je bila v Ljubljani leta 1910, Slovenijo pa je zapustila 5. maja 1945. Njena pot je vodila skozi Vetrinj, Lienz in druga taborišča v Italijo.

Kljub burnim povojnim dogodkom in selitvam Evropejcev sem ter tja po svetu je v tistem zmedenem času in v stiski razstavljala na improviziranih razstavah. Kratek čas je živela v Trstu, nato v Rimu. Ves čas je slikala in risala. Leta 1947 se je odločila in odšla v Argentino.

Njena zagrebška likovna akademija, zlasti pa njeni učitelji, kakršen je bil Vladimir Becić, sta ji dali dobro likovno osnovo in širino, ki se s spoznanjem argentinske pokrajine in narave ljudi še izpopolnila, razgnala začetne ozkosrčnosti, dodala barvo in svo-

bodo čopičev. Morda bi njeno delo ostalo še naprej prezrto, če ne bi ta gospa lani nenadoma umrla, še preden se je lahko slovenskemu občinstvu prvič dobro predstavila.

To je vredno slikarstvo, ki se brez vsiljivosti umešča v klasiko slovenskega modernizma; seveda pa pri oceni ne smemo pretiravati. Nekateri skušajo namreč prav v teh predkongresnih dneh ustvariti vzdušje, češ da smo izrinjali izseljensko ustvarjalnost na rob, oziroma je sploh nismo hoteli spoznavati, čeprav je v njej mnogo vrhunskih umetnikov.

B. Ž. J.

Bara Remec, Purmamarca, pokopališče, 1968

O zamolčanem

Spet v okviru prireditev »Srečanj v moji deželi« je bila v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani razstava slovenskega tiska v zdomstvu po letu 1945. Ob njej pa je bila v Kulturno-informacijskem centru v Križankah celodnevna okrogla miza, kjer so skušali strokovno predstaviti najpomembnejša dela iz diaspore. Predvsem so jih predstavili strokovnjaki: Lev Detela, Helga Glušičeva in France Pibernik.

Tako kot pri likovni se tudi pri besedni produkciji vendarle postavlja vprašanje, ali nismo iz prejšnje ignorance zanimali v povsem nekritično hvalospevnost. Kajti dejstvo je, da je na vseh ravneh čutili vseh vrst prizadevanja, da bi »popravili nekdanje napake«. Tako se je pogosto dogajalo tudi naši zamejski kulturi in umetnosti. Le pobrskajmo po spominu in priznajmo, da so pozornost javnosti (pa tudi priznanja) večkrat dobili čisto povprečni umetniki iz teh okolij!

Nič nimamo proti ljubi-

teljstvu in tudi nič proti umeščanju vseh manjkajočih členov slovenske kulturne ustvarjalnosti v nek skupni pregled in pogled. Žalostno pa bi bilo, ko bi zdaj in tukaj kdorkoli skušal

porabiti izseljensko ustvarjalnost za politične nakane in usmerjanja slovenske umetnosti od visokega profesionalizma k vaško-družabni stopnji ljubiteljstva.

B. J.

Cilka Žagar

Novo leto

Zgubljena med razstavljenimi darili,
štejeva minute,
štejeva prijatelje

In v novoletni melodiji
noge bežijo
in v soncu gorečem
zbledijo vse iskre,
ki so nekoč gorele
sredi ivnatih koč
doma.

In vse bolj daleč sva
in sama,
čisto sama
tavava.

Stanislav Rapotec v Equrni

V okviru »Srečanj v moji deželi« razstavlja te dni v galeriji Equrna tudi avstralski Slovenec, oziroma slovenski Avstrelec Stanislav Rapotec, slikar mlajše generacije in nekonvencionalnih likovnih pogledov, ki zavzema v avstralski likovni produkciji sam vrh. Koliko in kako pa se spogleduje s sodobno slovensko likovno produkcijo, si lahko presodijo obiskovalci njegove razstave sami.

B. J.

Pokopališče na Rabu – zatakne se pri denarju

V TV-15 je bil 10. januarja 1991 objavljen prispevek z enakim naslovom. Tedaj sem obljubil vsem bralcem TV-15 in hkrati vsem Slovencem, ki ob obisku otoka Raba »poromajo« š v Kampor na pokopališče žrtev koncentracijskega taborišča, da vas bom sproti obveščal o izvajanju programa sanacije pokopališča. Tudi letos se je zataknilo pri denarju, kočljivo pa je postalo tudi sodelovanje s partnerji iz R Hrvaške. Vse bolj spoznavamo, da bo morala R Slovenija slejkoprej prevzeti skrb za to pokopališče na svoja ramena, seveda v skladu z veljavno zakonodajo.

Sekretariat R Slovenije za borce in vojne invalide je izbral najbolj ugodnega ponudnika za izvajanje del sanacije, ki je kasneje pripravljen opravljati tudi tekoča vzdrževalna dela. To je podjetje MAREX iz Sežane, ki strokovno opravlja dela s področja komunalnih dejavnosti. Temeljito so si ogledali pokopališče in pripravili seznam nalog, ki jih je potrebno opraviti, da bi zaživel ta spominski park v primerni obliki. Vse naloge so razdeljene v pet prednostnih skupin, katerih uresničenje pa je vezano na letni čas in na razpoložljiva denarna sredstva.

Do zdaj sta R Slovenija in R Hrvaška skupaj prispevali 41.100 din, primanjkuje še najmanj 52.000 din.

Dragi bralci TV-15 in vsi, ki nosite v sebi skrb za to največje slovensko pokopališče iz II. svetovne vojne, vsi nekdanji rabski in drugi interniranci, svojci tam umrlih žrtev, vsi, ki vam je drag spomin na strašno trpljenje, vsi, ki storite vse, da se trpljenje te vrste in v taki meri ne bi nikoli ponovilo, na vas se obračam s prošnjo za **denarno pomoč**. Vsak podarjen dinar, vsaka vsota bo sprejeta s hvaležnostjo. Svoj prispevek lahko nakazate naravnost na žiro račun RO ZZB NOV Slovenije, lahko zberete vso-

to v okviru krajeve organizacije ZB NOV. Naš pregovor pravi, da kdor hitro da, dvakrat da. Številka žiro računa RO ZZB NOV Slovenije je: **50100-678-45473** z oznako za Rab. O uspehu naše akcije nas bom seznanil v TV-15 jeseni, ko bo, če bo, opravljena prva skupina nalog.

Na zadnji seji taboriščnega odbora smo se spomnili tudi bližajočega se leta 1993, ko bo poteklo 50 let od osvoboditve tega zloglasnega fašističnega taborišča, jeseni pa vas bom najbrž lahko podrobneje obvestil tudi o usodi prošeni nekdanjih internirancev italijanskih koncentracijskih taborišč za izplačilo osebne in materialne vojne odškodnine.

Slovenci vse premalo razmišljamo o zgodovinskem namenu koncentracijskega taborišča v Kamporju na Rabu. V njem se je izvajal prvi genocid nad slovenskimi in hrvaškimi interniranci. Musolinijeva izjava, izrečena 31. 7. 1942. leta v Gorici, da nima nič proti, če se internira vse prebivalstvo z okupiranih ozemelj, bi se bila uresničila, če ne bi fašistična Italija kapitulirala. Opečnate barake, zgrajene 1943. leta, bi sprejemale internirane, zgradbe iz kamna, ki še sedaj stojijo in je v njih psihiatrična bolnišnica, zgrajene tudi 1943. leta, oboje so gradili interniranci, bi postale prisilne delavnice. Peti sektor, kakor so imenovali internirani moški pokopališče, pa bi bil poslednji dom slovenskih in hrvaških ljudi. Ta utečeni red bi veljal, dokler ne bi bilo slovensko ozemlje poseljeno z družinami zaslužnih italijanskih vojakov in družinami iz Kalabrije. Kadarkoli bomo vsi najbolj resno razmišljali o tem načrtu in o usodi, ki nam jo je namenil fašistični okupator, potem bomo drugače ocenjevali zmago NOV in nove, ki so pripomogli leta 1943 k porazu fašistične Italije.

Herman Janež

Še o temah srečanja tigrovcev

Dolgo prikrivana resnica

Do sredine sedemdesetih let zgodovinarji in publicisti niso obširno pisali o organizaciji TIGR (Trst–Istra–Gorica–Reka), le izjemoma se je pojavil kak članek o boju pripadnikov te organizacije proti fašizmu na Primorskem med dvema vojnoma. V zadnjem času pa prihajajo na dan novi podatki in pojasnila, zakaj ni bilo priporočljivo pisati o njej.

Na nedavnem srečanju nekdanjih tigrovcev, njihovih svojcev in potomcev ter članov borčevskih organizacij v Postojni se je dr. Milica Kacin-Wohinz v uvodni besedi vprašala, zakaj na ustanovnem sestanku OF v Ljubljani, 26. aprila 1941, ni bilo nobenega predstavnika organizacije TIGR, čeprav je bilo geslo njenega boja: Smrt fašizmu! Od devetih na smrt obsojenih rodoljubov na prvem (leta 1930) in drugem (leta 1941) tržaškem procesu je bil razglašen za narodnega heroja komunist Pinko Tomažič, ne pa kateri drugi izmed njih, ki ni bil član partije.

Komunisti so sprva videli

v tigrovcih plačance starojugoslovanskega režima. Leta 1935 so sicer z njimi sklenili sporazum o skupnem boju proti fašizmu, toda še naprej so gledali nanje s pridržki, čeprav ne vsi. Dr. Kacinova je pred kratkim odkrila dokument, iz katerega je razvidno, da so komunisti še leta 1941 bili do tigrovcev nezaupljivi, ker so menili, da bo prek njih v OF vdrlo mihailovičevstvo.

Ena izmed organizatorjev srečanja v Postojni, Vera Bergoč, je dejala, da je bila resnica o organizaciji TIGR dolgo prikrivana, da je bila vloga tigrovcev po krivici postavljena. Poudarjali so le pomen narodnoosvobodilnega boja. To gotovo upravičeno. Toda boj Primorcev proti fašizmu se ni začel leta 1941, ampak z ustanovitvijo organizacije TIGR na Nanosu leta 1927 in tudi pred tem datumom. Član predsedstva republike Slovenije Ciril Zlobec je na srečanju poudaril, da se je narodnoosvobodilni boj na Primorskem razplamtel v veliki meri po zaslugi tigrovcev. V njihovih vrstah so bili tako

nacionalisti kot komunisti, družil pa jih je boj proti fašizmu. Tudi Ziva Kraigher je dejala, da je bil narodnoosvobodilni boj na Pivškem nadaljevanje protifašističnega boja tigrovcev.

In ko je človek na postojnskem srečanju poslušal nekdanje pripadnike organizacije TIGR, danes može v visoki starosti, Toneta Rutarja, Alojza Zidarja in druge, se je prepričal, da so ti ljudje v dolgoletnem boju proti fašizmu na Primorskem med dvema vojnoma tvegali, da bodo zaradi svojega ilegalnega delovanja obsojeni na dolgoletno ječo ali na smrt. Njihovo tveganje in pogum v boju za ohranitev narodnostne identitete Slovencev na Primorskem je mogoče prav dojeti šele, če imamo pred očmi takratni čas in prostor. Pivška kotlina je bila prepredena z vojaškimi, orožniškimi in fašističnimi postojankami. Fašisti so imeli razpredeno svojo vohunsko mrežo. Vendar je TIGR z izjemno dobro organiziranostjo vzpostavil prek Pivške kotline stalne ile-

galne zveze proti Ilirski Bistrici, na Kras in v Trst ter v Vipavsko dolino. Na stotine izvodov ilegalne literature, ki je prihajala iz Jugoslavije čez mejo prek Javornikov in drugod, je po teh zvezah prišlo na Primorsko. Pri tem so pomagali tudi mnogi, še danes v širši javnosti neznani ljudje, ki sicer niso bili organizirani v tigrovskih trojkah.

Udeleženci postojnskega srečanja so menili, da bi bilo treba obiskati vse tiste ljudi po vaseh na Pivškem, ki so bili pripadniki tigrovske organizacije ali so sodelovali z njo, in zapisati ali posneti njihove pripovedi. Pred leti je profesor Silvo Fatur posnel na magnetofonske trakove spomine nekaterih izmed njih. Škoda, da je takih posnetkov le malo.

Nedvomno se je nekdanjim trgovcem godila krivica, ker njihov protifašistični boj ni bil ustrezno vrednoten. Toda čas popravlja krivice. Pred leti, ob obletnici dogodkov iz NOB na območju Senožeč, je bilo ime Danila Zélena samo omenjeno. Letos, ob 50. obletnici njegove smrti, pa je bila v Senožečah, rojstnem kraju vojaškega vodje organizacije TIGR Danila Zélena, velika slovesnost.

Alojz Štradjot

Tihi junaki pogumnih dejanj

V Prevaljah so se v domu upokojencev srečali aktivisti medvojnega dravogradskega okrožja OF in razpravljali o svojem delu, beseda pa je stekla tudi o sedanjih razmerah. Na pogovor smo povabili: Franca Porija-Lazarja, Lojzko Pavlin, Ivana Žunka-Silva in Maksa Gašpariča-Sandorja (Tudi Jerneja). Prvi je predsednik odbora, druga dva njena člana, zadnji pa je bil do konca februarja 1945 njihov sekretar.

Dravogradskega okrožja OF je bilo ustanovljeno 27. septembra 1944. leta in je tedaj obsegalo Mežiško, Mislinjsko, del Zgornje doline Drave, Šaleško dolino in od druge polovice februarja 1945 tudi del Zgornje Savinjske doline. (Danes so vanj vključeni njihovi aktivisti dravogradske, ravske in dela slovenjegradske občine.) To je bilo takrat, ko sta oblastni komite KPS in Pokrajinski odbor OF za Štajersko na podlagi odloka predsedstva SNOB (Slovenski narodnoosvobodilni svet)

reorganizirala OF in KPS ter poleg dravogradskega še ustanovila okrožja KPS in OF: Kozje, Celje, Maribor in Ljutomer. Ob ustanovitvi dravogradskega okrožja OF je na njegovem območju delovalo 17 krajevnih odborov OF, ki so jih ilegalno vodili domačini. Okrožni odbor OF in Okrožni komite KPS Dravograd sta imela nekaj časa svoja sedeža pri Krpuhu (območje Uršlje gore nad Žerjavom), nato pa na Kozarici (Uršlja gora nad Kotljami).

Območje Dravograda in sploh ta del Koroške sta imela za nemškega okupatorja strateški pomen. Leta 1942 je zato prestavil iz Prevalj v Dravograd svojo gestapovsko izpostavo (njihovi pripadniki so bili v glavnem Avstrijci) in v kraju ustanovil zloglasno mučilnico, ti predeli pa so bili tudi izpostavljeni posebnim razmeram okupatorskega sistema. Kljub strahovitemu terorju, represalijam, ovaduštvom in še čemu se je narodnoosvobodilni boj

širil. Nemški okupator si je na vse načine prizadeval, da bi ga onemogočil; zaradi tega je v 1944. letu semkaj pripeljal okoli 2.100 vojakov in jih razporedil od Črne do Dravograda. Tega leta v oktobru so izvedli celo širšo ofenzivo.

Upora pa kljub temu ni bilo mogoče zatreti. Spomladi 1945. leta je na območju dravogradskega okrožja OF delovalo: 57 krajevnih odborov OF, vanj je bilo vključenih okoli 80 odstotkov prebivalcev, 27 osnovnih organizacij KPS s 6 komiteji in 165 člani, 57 skojevskih aktiv z 278 člani, 56 odborov Zveze socialistične mladine in 43 odbori slovenske protifašistične ženske zveze.

Sogovorniki povedo, kako so aktivisti hodili od hiše do hiše, iz kraja v kraj, pojasnjevali politični položaj, organizirali mitinge, med ljudmi dvigovali moralo, skrbeli za ranjence, bolne in onemogle ter za člane družine mobiliziranih borcev, obveščali posamezne enote NOV in POS

o gibanju sovražnika, pridobivali nove aktiviste in borce. Zbirali so še živež in druge potrebščine za borce in enote. Aktivisti so celo organizirali obdelovanje zemlje na tistih kmetijah, s katerih je okupator zaprl ali pa odpeljal družino. Posebno skrb so namenili delu partizanskih tehnik, kurirskim zvezam, partizanskim bolnišnicam in ustanavljanju novih in še čemu.

Njihova pozornost je bila namenjena še partizanskemu šolstvu. Pobudo zanj so dali nekateri zavedni prebivalci. Posamezni otroci, ki so bili tedaj stari že osem ali pa celo več let, niso poznali nobene črke. Pouk je bil organiziran po sistemu »potovalnih« ali »letečih« šol. Učitelj in učiteljica sta hodila od hiše do hiše in poučevala, kakor so pač dopuščale razmere. Od oktobra 1944 pa do spomladi 1945. leta je bil takšen pouk organiziran v Golavabuki, Šmiklavžu, Razborju in Podgorju in drugod.

Drago Miklavec

Cankarjev bataljon ali Linhart?

Radovljiska komisija za tradicije NOB na seji, ki je bila sicer konec marca, med drugim preučila besedilo osnutka statutarnega sklepa o spremembi datuma občinskega praznika, ki naj bi se ga sprejelo po hitrem postopku.

Gre za spremembo dneva oziroma datuma; namesto 5. avgusta (počastitev ustanovitve Cankarjevega bataljona) naj bi se po osnutku praznovalo 11. decembra (leta 1756 je bil rojen Radovljčan, prvi slovenski dramatik in prosvetitelj A. T. Linhart).

Borčevska komisija je pri tem izrazila začudenje predvsem zaradi načina oziroma postopka sprejemanja spremembe tega sklepa; zdi se jim, da to v tem času ni niti smotno niti modro, saj takšni postopki potrebujejo širšo javno razpravo s pretehtanimi utemeljitvami. Borci vsekar ne zanikajo pomena A. T. Linharta za slovensko književnost in kulturo; 11.

december že dvajseto leto skupaj z vsemi občani praznujejo kot največji kulturni praznik v Radovljici, Linhartovo ime pa nosijo številne kulturne skupine, ustanove in tudi matična osnovna šola. Ker pa še bo občina v kratkem reorganizirala oz. se razdelila najmanj na tri, sprememba občinskega praznika ne bi bila primerna. Nov datum namreč nima enake teže v drugih krajih (Bled in Boh. Bistrica), značaj sedanjega praznika pa vendarle zaradi podvigov Cankarjevega bataljona kot prve večje bojne enote na Gorenjskem, presega njene meje, tudi Slovenije. S svojim bojem je preprečila pogubno izseljevanje Gorenjcev in spodbudila množično vstajo.

Občinska skupščina je čez nekaj dni to stališče upoštevala in sklenila, da bo osnutek posredovala v javno razpravo.

J. R.

Gradnikovci marljivi

Sredi maja smo se v domu JLA v Ajdovščini zbrali borce in borci III. SNOUB Ivana Gradnika na rednem letnem zboru. Več kot sto udeležencev je prišlo iz vse Slovenije.

Poročilo o delu domicilnega odbora brigade je podal član tega odbora Slavko Bavčar: odbor je skrbel za bolne tovariše, jih obiskoval v bolnicah in domovih. Na zadnjo pot so pospremili 17 brigadnih tovarišev in tovarišic, s skromnimi denarnimi sredstvi pa smo skrbeli tudi za spominska obeležja. Borci so se v polnem številu udeležili tudi različnih pohodov, predvsem tistega na Rezinski vrh, kjer se je smrtno ponesrečil komandant Rado Klanjšček-Jakac.

Borci so se z bojno zastavo

udeležili, so ugotavljali, tudi vseh proslav, predvsem slavnostne proslavitve v Ljubljani 27. aprila. Nekaj območnih skupnosti je posebej dejavnih v vzdrževanju medsebojnih stikov. V ljubljanski se na primer zbirajo vsak mesec in so sploh aktivni, predvsem pri zbiranju zgodovinskega gradiva. Posebno priznanje pri tem zaslužita Vinko Tomc in Ivan Mlekuž-Zdenko. Polkovniku Krsmanu Tripkoviču so za dolgoletno požrtvovalno delo med DO in enoto, ki ji poveljuje in ki razvija tradicije naše brigade, podelili spominski znak. Slavko Bavčar, ki so ga na koncu letnega zbora enoglasno ponovno izvolili za predsednika DO, je govoril tudi o skrbi za jubilate in o skrbi, da so borci redno obveščeni o vseh dogajanjih.

C. A.

Koga ogrožajo borčevske pokojnine?

Vse pogosteje je slišati različne predloge za zelo krute posege v socialno varstvo ljudi. Še posebej smo na udaru borci NOB, ki naj bi imeli po mnenju nekaterih Demosovih poslancev nekakšne privilegije in jih je treba takoj odpraviti. Svoje predloge cinično utemeljujejo s tem, da bi tudi borci morali prispevati k stabilizaciji samostojne Slovenije.

Na kratko si poglejmo, kakšni so ti borčevski privilegiji. Najprej je treba pojasniti, da tako imenovana borčevska pokojnina sploh ne obstaja. Obstaja le zajamčena pokojnina, ki je maja 1991 znašala 6.611 dinarjev. Kdorkoli dobiva iz različnih vzrokov nižjo pokojnino od tega zneska, dobiva razliko ali borčevski dodatek, ki pa skupaj s pokojnino ne sme presegati tega zneska. Te razlike, ali dodatka, ne prejemajo vsi udeleženci NOB, temveč le tisti, ki so se v NOB vključili pred 9. septembrom, oziroma 10. oktobrom 1943. Ta kategorija borcev in vsi vojaški vojni invalidi so tudi oproščeni participacije v zdravstvu.

To so ti toliko očitani privilegiji, ki naj bi ogrožali slovensko gospodarstvo, ker se ta razlika izplačuje iz proračuna in ne iz pokojninskega sklada.

Takšno razumevanje je lahko samo posledica hudobije nasprotnikov NOB, nepoznavanja predpisov, zlobe ali pa vsega skupaj.

Žarko Zbogor

Grad Kalc

Grad Kalc stoji 620 m visokem griču med Bačem, Knežakom in Zagorjem pri Ilirski Bistrici. Znan je zaradi lepega razgleda in okolice. Miroslav Vilhar ga je opeval v pesmi Na Kalcu prebivam.

Kakor vsak grad ima tudi Kalc svojo zanimivo zgodovino. Kdaj je nastal, ni znano, vendar pa ga je že Valvazor opisoval v svoji knjigi pod imenom Steinberg.

Po ljudski pripovedi je obstajal že v času tlačanstva. Pravijo, da je davno tu gospodoval grof Ravnikar. Nekoč so grad napadli razbojniki in grofa ustrelili. Grofica je menda enega izmed roparjev spoznala, zato so ubili še njo in ji še živi odrezali prsi. Ker pa grof ni hranil svojega zaklada v gradu — verjetno se je bal roparjev — so ti odnesli le nekaj srbrnih vilic in nožev

z grofovim monogramom. Po tem znamenju so žandarji čez dolgo časa odkrili morilca in

ga s konji razčetrili ter ga vrgli v nek prepad pri Juriščah. Grofico Ravnikar so pokopali v cerkveni grobnici

Grad je dolgo let razvalina, le stolp je pokojni Urbančič iz Bača pred drugo svetovno vojno popravil in opremil

v Knežaku. Grofu Ravnikarju pa so postavili spominsko ploščo, ki je še danes v pred-sobi Troštove hiše v Knežaku.

Nekoč je grad pogorel s kapelico vred, ker pa lastniki niso imeli dovolj denarja, so obnovili le polovico. Zvon iz kapele so hranili do zadnjega. Prodal ga je Miroslavov sin Evgen Vilhar v Drskovčah, kjer je še danes v drskovski kapeli. Najbrž so za Ravnikarjevimi prišli na Kalc Vilharji in so bili tam vse do leta 1903, ko je bil Kalc prodan bačkim kmetom. Ljudsko izročilo pravi, da je naselje Bač nastalo iz tlačanov tega gradu.

Miroslavov oče, Franc Serafin Vilhar, je bil rojen 3. avgusta 1768. v Planini. Njegovo rojstvo je vpisano v družinsko knjigo v Knežaku, kjer so podatki tudi za Miroslavovega deda Matevža Vilharja (1736–1815). Ta datum je tudi na nagrobnem spomeniku na pokopališču v Knežaku.

z lepo opremo, tako, kot so jo imeli grofje. Med vojno pa so italijanski in drugi vojaki vse razdejali, opremo požgali in streho razdrli. Čudno se nam zdi, pa tudi škoda je, da se sveti za varstvo kulturnih spomenikov za to ne zanimajo.

Zgodovinsko pomemben pa je bil sestanek organizatorjev in aktivistov septembra 1941 v razvalinah tega gradu. Sestanek je bil zelo dobro in na široko organiziran, saj so poleg aktivistov okoliških vasi prišli tudi aktivisti iz Klane, Jelšan, globoko iz Brkin in vse do Postojne. Kalc je bil izbran za ta sestanek, ker je v skrivnem kraju in daleč na okoli znan. Tu so se aktivisti dogovorili, kako po vaseh organizirati OF, si porazdelili delo in določili način in kraje nadaljnjih sestankov. Skratka, začel se je upor proti okupatorju. V spomin na ta dogodek je v steno stolpa vžida-na spominska plošča.

Petar Nikolić

Voda kot zdravilo

Čeprav o vodi v vsakdanjem življenju ponavadi ne razmišljamo tako, ranocelniki, v zadnjem času pa tudi uradni medicinci opozarjajo na njeno zdravilnost. Koristna je, če jo pijemo ali pa uporabljamo na kakšne druge načine, saj vsebuje veliko mineralov (natrija, kalcija, cinka in mnogih drugih). Zdravljenja z vodo izvajajo v vodnih zdraviliščih, toplicah in zavodih za talasoterapijo (zdravljenje z morsko vodo) v savnah in v takojmenovanih turških kopelih, kjer zdravljenju posebej pridružijo zabavo.

V prvih vodnih zdraviliščih v začetku 19. stoletja so od svojih pacientov zahtevali strogo disciplino, povezano s postom in prekomernim gibanjem, zdajšnje ustanove pa so bolj podobne udobnim hotelom, kamor se s svojimi težavami zatekajo številni gostje. Hidroterapijo radi kombinirajo s kakšnim drugim zdravljenjem (klimatskim, rehabilitacijskim, shujševalnimi kurami in podobnim.)

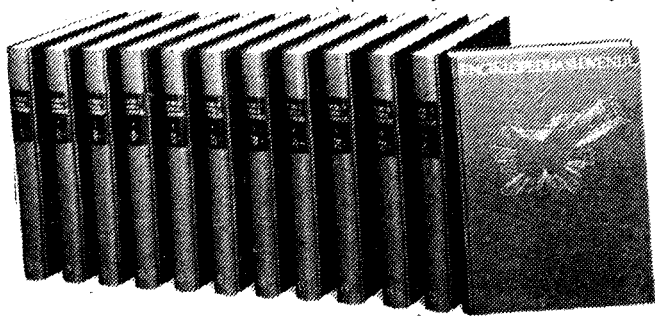
Morska voda je med vsemi zdravili, ki jih ponuja narava, zadnja stopila v področje moderne medicine; kemiki namreč vedno bolj ugotavljajo, da je delovanje morja na telo zdravilno, saj so soli v naši krvi zelo podobne tistim v morski. Takojmenovana talasoterapija zajema poleg plavanja in sončenja tudi pitje vode, vdihavanje vode v obliki drobnega pršca, škropljenje in polivanje s curki, masažo v vodi in najrazličnejše kopeli (katerim se pridružijo obloge iz mulja ali ovojji iz morske trave). Pri savnah, ki so v zadnjem času posebej moderne in primerne v vseh letnih časih, pa je značilno, da kopalci niso posebej telesno aktivni; v glavnem le sedijo v prostoru, ki bi ga po pravilih morali ogrevati z brezovimi poleni. Ko visoke vročine ne morejo več prenašati, se naglo ohlajajo (Finci, ki imajo savnane v narodnem izročilu, stečejo na sneg) in se na ta način krepijo. Začetnikom je zadrževanje v savni omejeno na pet minut, vsakemu obisku v savni pa naj bi sledilo plavanje ali pa vsaj prhanje (kar svetujem v vsakem primeru, saj higiena v naših savnah ni vselej neoporečna). Ljudje z motnjami v delovanju srca naj savn ne bi obiskovali, koristne pa so pri številnih drugih akutnih in kroničnih bolečinah, motnjah v dihanju in pri sproščanju nasploh.

Čeprav so dolgo časa mislili, da človeška koža ne prepušča mineralov, se vedno bolj pojavljajo tudi znanstveni članki o tem, da zdravilne snovi iz vode v telo prodrejo in da tudi učinkujejo pri artritisu in revmatizmu, poškodbah, pridobljenih pri športu in pri različnih vnetjih. Kopanje v kopelih z grenkimi solmi naj bi pomagalo pri kožnih boleznih, saj snovi v ovojji in toplih oblogah vlečejo iz telesa strupe, na ta način pa ozdravijo kožo. Pri tem je treba biti previden, saj mora biti zdravljenje primerno za bolnika in ne le za njegove bolezenske znake, diagnozo, ki naj bi upoštevala tudi stanje ožilja in prebave, pa sploh mora biti skrbna.

V hidrološko zdravljenje spada tudi znojenje, s katerim se iz telesa izločajo odpadne snovi (v solnih kopelih, po katerih pa je treba leči in se toplo odeti). To je posebej primerno pri hujših prehladih.

-ar

Biserčki iz Enciklopedije Slovenije

Kmečki upor leta 1848

Na južnem robu Ljubljanskega barja je največje naselje Ig, dandanes znan po zaporih v poznorenesančnem gradu (za ženske in moške) in po učnem centru teritorialne obrambe v novih sodobnih stavbah. Kraj pa ima zelo dolgo zgodovino, ki sega do koliščarskih časov. Na širšem območju Iga so našli ostanke več kolišč in okoli sto rimskih kamnitih spomenikov, ki pričajo o nekdanji rimski naselbini. V srednjem veku so bili lastniki Iga koroški vojvode Spannheimi; njihov grad je že dolgo v razvalinah. Zdajšnji grad (Sonegg) se prvič omenja v 15. stoletju, menjal pa je več lastnikov. V revolucionarnem letu 1848 je bil spomladi opustošen med uporom izan-skih kmetov.

Nekaj podrobnosti o tem pripoveduje letak z razglasom ljubljanskega gubernija, ki so mu tedaj po slovensko rekli poglavarstvo. Objavljamo samo slovenski del razgla-sa o dogodku, v katerem je sodelovalo od 300 do 500 kmetov, ki so tako kot še po mnogih krajih v Sloveniji obračunali s svojimi zemljiškimi gospodi, posvetnimi in cerkvenimi fevdalci na gradovih in v župniščih. Povsod so prenehali izpol-njevati svoje fevdalne obveznosti in s tem sami zaključili fevdalno obdobje, ki ga je formalno ukinil zakon o odpravi podložništva jeseni leta 1848.

IL

Nr. 7316.

Surrende

des f. f. illyr. Guberniums
zu Laibach.

In vergangener Nacht hat sich eine grö-
ßere Menge Landvolkes vor dem Schlosse Son-
negg im Laibacher Kreise eingefunden, ist räu-
berisch in daselbe gewaltsam eingebrochen, hat
das Schloß mit Nebengebäuden stark beschä-
digt, die darin befindlichen mitunter werthvol-
len Einrichtungstücke verbrochen, bei den Ge-
steinen in den Hofraum hinaufgeworfen und da-
selbst nicht weitgehend, Amtschreibern und
Grundbüchern etc., dann Eisenwerk und an-
dere Hausgeräthe verbrannt, überdies auch
Geld und Geldwerth an sich genommen und
in den Kellern den vorgefundenen Wein in so
ferne selber nicht alsogleich genossen werden
konnte, aus den Gassen aufräumen lassen.

Von Seite des hiesigen f. f. Stadt-
und Landrecht, zugleich Criminalgerichtes ist
wegen dieser schweren Unthat bereits das ge-
setzliche peinliche Verfahren eingeleitet worden
und die Schuldigen, — welche zu ermitteln
nicht schwer sein wird, werden strenge be-
straft, — und überdies zum Schadenersatz ver-
halten werden.

Die Landrechtstelle findet sich aber dringend
veranlaßt das Landvolk hiemit ernstlich vor
ähnlichen verbrecherischen Missethaten abzumah-
nen, und zwar mit dem Bemerkten, daß, wenn
diese Warnung nicht von entschiedenem gutem
Erfolge seyn sollte, wider dieselbe verbrecherische
Unthaten das Landrechtliche Verfahren selbst
mit Anknüpfung der Todesstrafe nach den Be-
stimmungen des Strafgesetzes (I. Theil 16.
Hauptst.) eingeleitet werden wird.

Laibach am 23. März 1848.

Leopold Graf v. Wel-
serheimb,

Landes-Gouverneur.

Andreas Graf v. Hohenwart,
f. f. Hofrath.

Oglas

cesarskiga kraljeviga ilir-
skega poglavarstva v
Ljubljani.

Pretečeno noč je velika truma kmetov
nad Ljubljanski grad v Ljubljanski kralji per-
dela, je v gradu in njegovih stranskih poslopjih
silo veliko škodo naredila, hialno večidel drago
orodje polomila, ali pa skozi oknja na dvor
vrgla, in z mnogimi rečmi vred, kakor s po-
steljno napravo, živežem in z mnogo drugo hialno
robo, gospodskimi pisami, gruntnimi bukvali
i. t. d. sožgala, denarjev in več drugih reči
pokradla, v kletih pa vino, kar ga spiti ni mō-
gla, iz sodov po tleh izpusila.

Od ces. kralji. mešne in deželne sodnje
gospōske je še ukaz dan, vse hudodelce, kateri
so se imenovane teške pregrehe deležne storili
in kateri se bojo lahko vsi zvedili, vjeti, po po-
stavah ojastru kaznovati (strafati) in jih primo-
rati, de bojo mōgli vso škodo poveruiti.

Po tacih prigodbah je ces. kralji. deželno
poglavarstvo persiljeno, kmete resno opominit, da
naj se varjejo tacih hudodelstev, sicer bo,
ako jih to opominjevanje ne bo spametovalo,
po 16. razdelku I. dela cesarskih kaznovanih
postav čez vse take hudodelce stojna sōdba
(ali sōndreht) sklenjena, po kateri bojo stōje
to je naučaglama obsojeni in po velikosti svoje
pregrehe tudi neutegama ob glavo dñali.

V Ljubljani 22. Suica 1848.

Leopold grof Wel-
serheimb,

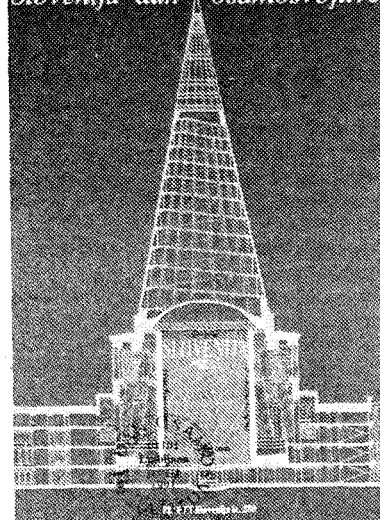
deželni poglavar.

Andrej grof Hohenwart,
a. d. dvorni svetovavec.

Hidroterapijo radi dopolnjujemo s posebnimi fizioterapevt-skimi vajami in masažami.

Slovenija-dan osamosvojitve

Filatelistična novost

Odmevi

Domobranski, come back

Morda se utegne komu zazdeti, da je v luči najnovejših dogodkov v Sloveniji malce odmaknjena tema oživljanja domobranstva. Toda uredništvo TV 15 so dobesedno zasuli odmevi na Zavezo. Nekatera, ki so jih poslale borčevske organizacije, danes objavljamo.

S stališči ZZB NOV se strinjajo:

Maribor:

Občinski odbor ZZB NOV Maribor je poslal odprto pismo predsedniku Predsedstva Republike Slovenije Milanu Kučanu in predsedniku skupščine Republike Slovenije Francetu Bučarju, v katerem uvodoma poudarja, da so ogorčeni ob sporočilu, da nastaja Nova slovenska zaveza, društvo vseh udeležencev protikomunističnega odpora pred in med zadnjo vojno, kot se imenujejo sami. To pomeni organizacijo živečih pripadnikov kolaboracionističnih, belogardističnih in domobranskih vojaških enot, njihove policije, ovaduhov, in drugih podobnih civilnih služb. Znano je, da so korenine tega dogajanja v klerofašistični desnici slovenske ljudske stranke, ki je pripeljala po zlomu stare Jugoslavije leta 1941 in nastanku vseljenskega odpora v Osvobodilni fronti do izdaje slovenskega naroda. Vrhunec in najjasnejša slika te kolaboracije je bila svečana prisega slovenskih domobrancev Hitlerju in SS enotam 20. aprila 1944.

V odprtem pismu mariborski borci ugotavljajo, da je duhovni vodja nove Slovenske zveze republiški javni tožilec Tone Drobnič, ki bi moral v Republiki Sloveniji skrbeti za pravni red, za človekove pravice in podobno. Ka-

ko lahko to pričakujemo od človeka, ki ni spregledal svoje mladostne zablode ampak poskuša danes še kar naprej natolcevat in iz zločina delati vrlino?

Borci odločno terjajo od

uradnih organov oblasti, da prepovedo Novo Slovensko zvezo, ki ponovno oživlja klerofašistične ideje iz preteklosti in skuša rehabilitirati sodelavce okupatorja. Terjajo razrešitev njegove dolžnosti.

O osnutkih treh pomembnih zakonov (zakona o zdravstvenem varstvu, stanovanjskem zakonu in zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju) so razpravljali tudi na razširjeni seji predsedstva ZZB NOV Maribora. Pesnice in Ruš. V imenu posebne delovne skupine je borčevsko gledanje na te probleme razgrnil Marjan Dolenc.

Ohranitev dosedanje ravni zdravstvenega varstva tako kot ZZB NOV Slovenije podpirajo tudi mariborski borci, utemeljujejo pa s strokovnimi analizami zdravstvenega stanja udeležencev v NOV in z mednarodnimi akti o socialnih pravicah vojnih veteranov. Predlagali so, naj se k 7. členu osnutka zakona o zdravstvenem varstvu in zavarovanju določi konkreten obseg takšnega varstva za vse udeležence NOV, denar pa naj bi se zagotavljal v proračunu Republike Slovenije.

Pri stanovanjskem zakonu so borci razpravljali o ugodnejših odkupnih pogojih pri nakupu stanovanja (30-odstotni popust bi kazalo olajšati glede na čas imetništva stanovanjske pravice oz. uporabe stanovanja, kar naj bi se upoštevalo tudi pri pravici do popusta ob enkratnem vplačilu) in pri roku poravnave (15 odstotkov od pogodbene vrednosti naj ne bi plačali v 60 dneh, temveč v času npr. dveh let). Glede prenosa temeljnega borčevsko-invalidskega varstva v samostojno Slovenijo so se strinjali s stališči ZZB NOV, dodali pa so, da morata obseg in tudi raven pravic vojaških invalidov in udeležencev NOV ostati enaka. Zato ne pristajajo na spreminjanje stanja oz. na ponovno vrednotenje stopnje invalidnosti, saj bi to pomenilo zmanjševanje pravic.

M. K.

ZB Stožice

Člani združenja borcev NOV iz KS Stožice pri Ljubljani smo ponovno razočarani nad tako pluralistično demokracijo, ki dopušča, da je republiški javni tožilec idejni vodja društva za rehabilitacijo medvojnih bojnih enot, katerih člani so prisegli zvestobo Tretjemu rajhu in njegovi SS organizaciji, ki je bila na povojnem svetovnem sodnem procesu v Nürnbergu spoznana za zločinsko. Strinjamo se z oceno RO ZZB NOV Slovenije o novem domobranskem društvu – Novi Slovenski Zavezi in podpiramo nje-

gova prizadevanja za odkrivanje pravih namenov tega društva. Slovensko javnost pozivamo, da se ne opredeli samo do NSZ, temveč tudi do vprašanja, ali je Anton Drobnič, ki kot nekdanji domobranec v sedanjih razmerah slovenske družbe oživlja ideje kolaboracionizma z nemškim nacifašizmom, še lahko republiški javni tožilec.

Obenem ljubljanski vladi in skupščini sporočamo, da ogorčeni odklanjamo nov krog spreminjanja imen ulic in trgov v Ljubljani. Naglica, s katero to počenjate, nas prepričuje, da želite ribariti v kalnem. Obe telesi izkoriš-

čata zaskrbljenost in zadrege svojih volilcev zaradi usodnih gospodarskih in socialnih vprašanj, pa tudi slovenske suverenosti in skozi zadnja vrata, takorekoč mimo javnosti, spreminjata imena ulic in trgov. Zdaj gotovo ni čas za take aktivnosti. Če so se v preteklosti res delale napake pri poimenovanjih, zahtevamo, da se popravljajo na podlagi predpisov nove slovenske ustave in potem, ko bomo z drugimi svobodnimi volitvami vsi zrelejši za sprejemanje pluralistične demokracije.

In še to: Mi nismo pozabili na škandalozno žaganje nosil-

cev zastav ob Poti spominov in tovarštva, poti, ki bi jo ljubljanski komunalni minister, Janez Lesar, gotovo dal preorati, če bi dobil tako na-

ročilo; morda prav od ljudi, kot je gospod Drobnič. Vse, ki so uradno zahtevali, da se nosilci zastav postavijo nazaj, pozivamo, da obnovijo svojo

zahtevo in sprejmejo sankcije, ker to še ni storjeno.

Sprejeto na letnem občnem zboru za NOV, KS Stožice, občine Ljubljana Bežigrad, 18. junija 1991

Kamnik:

Na letni konferenci občinskega združenja borcev NOV občine Kamnik 30. maja 1991 je bila soglasno sprejeta izjava v podporo sporočila slovenski in jugoslovanski javnosti, ki so ga objavili slovenski upokojeni generali v Ljubljanskem dnevniku 29. maja 1991 pod naslovom »Igra z vžigalicami«. Tudi borci NOB resnično ne želimo, da še kdorkoli v Sloveniji ali Jugoslaviji umre zaradi nepremišljenega ravnanja in ukrepanja ene ali druge strani.

Kamniški borci se prav tako pridružujemo javnemu vprašanju, ki ga je na slovenskega notranjega ministra Igorja Bavčarja naslovil predsednik LDS Jože Školjč 29. maja 1991 v Ljubljanskem dnevniku z zahtevo, da gospod minister vse slovenski javnosti pojasni vse podatke o takoimenovani organizaciji SAMO »organizacija za obrambo domovine«, ki kot sama pravi »pokriva celotno ozemlje Republike Slovenije in je oborožena s sodobnim orožjem«. Borci NOB smo v obdobju 1941/45 občutili učinkovitost prenekaterih vrst orožja, zato nas takšne organizacije s takšnim programom, kot je SAMO, še toliko bolj skrbijo.

Na isti konferenci so izrazili soglasno zahtevo o uzakonitvi 27. aprila – dneva OF

ZB Piran:

Zapisali so, da je zgodovinsko dejstvo, da je bil osvobodilni boj slovenskega naroda sestavni in učinkovit del protifašistične, pred drugo svetovno vojno in med njo izoblikovane koalicije demokratičnih sil v Evropi in v svetu. Odnos do tistih, ki so se bojevali na strani mračnjastva, je v vseh evropskih deželah nedvoumen: nikoli več takih ali obnovljenih oblik fašizma.

V naši slovenski stvarnosti pa tem bolj preseneča bolj ali manj odkrito delovanje različnih sil, ki bi rade rehabilitirale tiste, ki so v svoji domobranski prisegli navajali, da bodo zvesti in pokorni v skupnem boju z nemško oboroženo silo »stoječo pod poveljstvom vodje velike Nemčije, SS-četami in policijo«. V sklopu teh obsojanj vrednih pojavov je naš občinski odbor še posebej obravnaval pojav glasila »Nove slovenske zaveze«, v katerem se odkrito in javno posamezni avtorji in sile, ki stojijo za

njimi, zavzemajo za rehabilitacijo belogardizma kot oborožene sile, ki je bila podrejena krvavim SS-ovskim policijskim vodjem.

Krona javnega koketiranja z belogardistično preteklostjo je uvodnik »Nove slovenske zaveze«, v katerem Tone Drobnič ponuja posodobljeno obliko medvojne hlapčevanja fašističnim silam. Avtor tega članka je javni tožilec Slovenije, to je tiste Slovenije, ki bi se rada uvrstila v krog evropskih narodov, ki ne pozabljajo tragedije človeštva, ki jo je povzročil fašizem. V sosednji Avstriji je moral z mesta predsednika koroške deželne vlade dr. Jorg Haider, ker je rekel, da

zaposlovanje v Hitlerjevi Nemčiji ni bilo slabo urejeno. Ko protestiramo proti pojavom nebelogardistične ideologije, zahtevamo, da slovenski javni tožilec Tone Drobnič zapusti to funkcijo, proti vsem, ki bi radi obnovili tragično preteklost, pa se mora dvigniti vsa slovenska demokracična javnost. Ne pozabimo: Tako kot danes pri nas poskušajo nekateri, so pred drugo svetovno vojno začeli svoj pohod desničarski ekstremisti v Italiji, Nemčiji in drugod. Zgodovina je podučna. Kaže nam, kam lahko to pripelje. Zato taki poskusi pomenijo nevarnost za napredek humane, demokratične, sodobne misli.

Nekdanje jetnice iz nemškega koncentracijskega taborišča Ravensbrück in njegovih številnih podružnic, zbrane na sestanku 1. julija 1991, odločno zahtevamo, da mora Tone Drobnič kot javni tožilec republike Slovenije, odstopiti.

Celjski borci opozarjajo na zakone

Kakor po vsej Sloveniji, so tudi celjski borci natančno prebrali besedila tistih treh zakonskih osnutkov, ki zadevajo pokojninsko-invalidsko varstvo, zdravstvo in stanovanjsko problematiko. Zavedajo se namreč, da so časi slabi in da morajo tembolj pozorno sodelovati v razpravah, če želijo opozoriti na tiste dele zakonskih opozoril, ki po njihovem prepričanju niso naklonjeni borčevski problematiki.

Terjajo zagotavljanje socialne varnosti, vsaj v taki meri kot doslej, takojšnje uveljavitev sistema ločenih obveznih

zavarovanj in odpravo prelihanja sredstev. Izločiti bi morali elemente sociale (npr. zdravstveni dodatek) iz zavarovanja, sredstva, namenjena za reševanje socialnih vprašanj pa prenesti v proračunski del ali pa jih refundirati. Terjajo takšno določitev višine teh prispevkov, da bodo še omogočale uresničevanje pravic vsake izmed kategorij zavarovancev. Usklajevanje pokojnin naj bi bilo sprotno, – na podlagi ugotovljeni pokojninskih dob in pokojninskih osnov, da ne bi sedanje nenehno padanje standarda najhuje prizadelo prav upo-

kojence. Tako bi bilo pravično upoštevano minulo delo. Ne strinjajo se z vezavo pokojninske s povečano starostno mejo zaposlenosti, soglašajo pa z možnostjo odkupa pokojninske dobe za študente in tiste, ki so služili vojaški rok. Terjajo uveljavitev pravice vdovcev do izbire višje pokojnine oziroma prevzem dela pokojnine po umrlem. Menijo, da je kategorija regresa žaljivo zanemarljiva.

O zdravstvenem zakonu imajo seveda celo vrsto pripomb, še posebej pa na 22. člen (na njegov 1., 5., pa tudi

3. in 6. točko). Zahtevajo, da se v 23. členu tega zakona izrecno omeni kategorijo, ki v Ustavi uživa pravico do posebnega družbenega varstva. Utemeljujejo, da ukinitve dosedanjega obsega zdravstvenega varstva borcev NOV, VVI, civilnih invalidov vojne in žrtev fašističnega nasilja v finančnem pogledu ne pomeni večjega prihranka, pri čemer strokovni razlogi za ohranitev dosežene ravni zdravstvenega varstva omenjenega prebivalstva niso nič manj pomembni. To ni privilegij, pravijo celjski in drugi borci, ki obenem opozarjajo

tudi na visoko starostno povprečje zavarovancev.

Pri stanovanjskem zakonu ugotavljajo nekatere bolj predlagane zakonske izpeljanke (glede odkupa stanovanj, čeprav menijo, da je dveletni rok za odločitev o nakupu stanovanja še vedno prekratek in predlagajo petletni rok. Vztrajajo pri upoštevanju dobe plačevanja stanovanjskih prispevkov kot dodatne olajšave, saj ne morejo biti izenačeni vsi, tisti, ki so leta plačevali in tisti, ki so šele vstopili v delovno razmerje. Ob tej tematiki ne morejo razumeti izračuna, po katerem sta oba zaposlena družinska člana s svojim pla-

čevanjem stanovanjskih prispevkov skozi polno delovno dobo »zgradila in odkupila« le borih nekaj kvadratnih metrov stanovanja, če pa je bilo s tem denarjem zgrajeno na tisoče novih stanovanj...

Opozarjajo, da pridobljena sredstva od prodaje stanovanj ne smejo priti v integralni proračun. Menijo, da mora preostanek po plačilu vseh obveznosti razlaščenih lastnikov stanovanj odtekat za novogradnje, v ugodno kreditiranje zasebniške gradnje ter za vzdrževanje in prenovu stanovanjskega fonda, ki bo ostal v splošni lasti. Vrsta je še drobnih pripomb, ki bodo razpravi samo v korist.

Ivan Hrast-Žuan

Zadnji dan februarja smo se na Livku poslovili od Ivana Žana, nekdanjega sodelavca OF, zapornika, taboriščnika in borca. Rojen je bil v revni domačiji leta 1913. Prestal je hude čase italijanske okupacije. Zaradi sodelovanja z aktivisti OF spomladi leta 1943 je bil aretiran in zaprt v Coroneu v taborišču Montebote pri Savoni, po kapitulaciji Italije pa v Mauthausnu. Po srečnem naključju je bil izpuščen leta 1944 in prišel domov ter po nekaj dneh odšel med partizane prvega bataljona Brniško-beneškega odreda. Bil je intendant čete in kasneje bataljona na Bovškem. Potem je postal kurir kurirske postaje M-4.

Janez Škrabar

Borci iz nekdanjega grosupeljsko - stiškega in novomeškega okrožja smo se v začetku aprila poslovili od Janeza Škrabarja. Rodil se je leta 1913 v Kranjski gori, mladost pa je preživel v Višnji gori. Tu se je ves čas športno udeleževal, kot član Sokola pa je bil pred vojno neutrujen organizator športnih prireditev na podeželju. V jeseni 1941 pa se je že priključil aktivistom OF v Žalni na Dolenjskem; sicer je bil zaposlen v Ljubljani, v trgovini, kar mu je omogočalo, da je iz italijanskega skladišča partizanom dobavljal orožje. Poleti 1942 pa je bil izdan, internirali so ga na Rab, vendar njegovo aktivistično delo ni prenehalo. Po vrnitvi z Raba je deloval v rajonskem odboru OF Grosuplje, bil je tudi sekretar RO OF Šentvid pri Stični oz. v okrožnem odboru OF Novo mesto. Ob osvoboditvi so ga na kongresu OF v Ljubljani izvolili za člana glavnega odbora za Slovenijo, sicer pa je svoje zagnano delo nadaljeval v federaciji. Posebno priznan je bil kot vodilni funkcionar v državnem kabinetu, kljub boleznim pa je opravljal tudi pomembno funkcijo gospodarskega predstavnika Jugoslavije v Iranu. Kot ledvični bolnik je sodeloval pri ustanovitvi organizacije bolnikov-uporabnikov dialize, se zavzemal za zbiranje sredstev in za mnoge akcije.

Jaka Beden

Konec aprila je umrl Jaka Beden, ki je bil rojen leta 1912 na Spodnjem Plavžu na Jesenicah. V NOV je vstopil leta 1942, bil je ujet, pobegnil in se ponovno vključil v NOV v Prešernovo brigado nato je bil dodeljen za pomočnika radio postaje Jeseniško-bohinjskega odreda. Po vojni se je zaposlil v železarni na Jesenicah.

Jožef Gregorič

Aprila smo se na pokopališču v Prvačini poslovili od Jožeta Gregoriča - Pepeta, rojenega leta 1927 v Prvačini. Maja 1943, star komaj 16 let je začel aktivno sodelovati z OF. Febr. 1944 je odšel v partizane najprej v VOS za Goriško, kjer je ostal do reorganizacije, nato je bil dodeljen 3. četi 4. bataljona 2. brigade VDV. Po vojni je bil dodeljen v odred JA za Slovensko Primorje in Trst, kjer je dosegel čin vodnika. Leta 1947 je bil demobiliziran. Za zasluge v NOV je prejel več odlikovanj in priznanj.

Slavko Gluk

V Starem trgu pri Slovenj Gradcu smo se aprila poslovili od Slavka Gluka, rojenega leta 1922 v Mežici. Februarja 1943 je bil prisilno mobiliziran v nemško vojsko. Takoj po prihodu na rusko bojišče je prebegnil k ruskim partizanom in se avgusta 1943 vključil v 1. jugoslovansko brigado ustanovljeno v SSR. Kot komandir izvidniške čete in nato mitralješke čete se je boril po Srbiji, sremiski fronti, Bosni, Hrvatski in bojno pot zaključil v Sloveniji. Imel je čin rezervnega kapetana 1. razreda. Poleg svojega dela je aktivno sodeloval v družbenopolitičnih organizacijah. Za medvojne in povojne zasluge je bil večkrat odlikovan.

Franc Zupanc

Lani je umrl Franc Zupanc, rojen leta 1915 v Velikem Širju nad Zidanim mostom. Bil je borec 5. prekomorske brigade in odlikovan z medaljo za hrabrost.

Anton Vodišek

Od Antona Vodiška smo se poslovili lani decembra. Umrl je v šestinosdesetem letu. Bil je železničar v Laškem. Maja 1944 je začel sodelovati z OF. Opravljal je obveščevalno službo in druga dela za partizane. Odlikovan je bil z redom zaslug za narod.

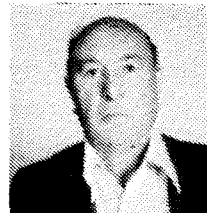
Milan Čadež

kV Lipici pri Škofji Loki smo se v začetku maja poslovili od Milana Čadeža iz Škofje Loke. Rojen je bil pred štiriinšestdesetimi leti v Gorenji vasi v Poljanski dolini. Avgusta 1943 je vstopil v NOV in bil v sestavi Prešernove brigade, Gorenjskega vojnega področja in nazadnje v Vojkovi brigadi. Bil je mitraljezec, politični delegat in četni sekretar SKOJ-a. Po vojni je delal v organih za notranje zadeve od leta 1955 pa v organih občinske skupščine. Bil je rezervni vojaški starešina s činom kapetana 1. razreda in nosilec številnih odlikovanj.

Aleks Železnik

Na ljubljanskih Žalah smo se aprila poslovili od Aleka Železnika, rojenega leta 1929, doma iz Litije. Leta 1944 se je priključil Dolenjskemu odredu, kjer je bil do februarja 1945, nato je odšel v podoficirsko šolo v Semiču. Po tem je ostal na belokranjskem vojnem področju v Črnomlju. Po vojni je bil v mladinski delovni brigadi in bil odlikovan z medaljo za hrabrost.

Alojz Zakrajšek

Konec marca smo se na kočevskem pokopališču poslovili od Alojza Zakrajškega, borca Notranjskega odreda in Gubčeve brigade. Rodil se je pred devetinsedemdesetimi leti v Novi vasi na Notranjskem. Spomladi 1942 se je priključil odporniškemu gibanju in postal aktivist OF. Maja so ga Italijani zaprli in odpeljali v internacijo v Padovo in Treviso, kjer je bil do kapitulacije Italije. V partizanih je imel čin starejšega vodnika in prejel več odlikovanj in priznanj.

Franc Robič

Franc Robič je bil rojen leta 1919 na Jesenicah. Že od leta 1942 je sodeloval z OF na terenu, bil je izdan in zaprt, do osvoboditve je bil v delavskem bataljonu. Po vojni je delal v železarni do upokojitve.

Ivan Komar

Na pokopališču nad Prevaljami smo se januarja poslovili od Ivana Komarja, rojenega leta 1918 na Kuveznikovi kmetiji. Njihova domačija je dala tri žrtve. Ivan je sodeloval na terenu od maja 1943, junija 1944 pa je bil aretiran in zaprt v dravogradskih zaporih, Begunjah in Dachauu od koder se je vrnil po vojni. Odlikovan je bil z medaljo zaslug za narod.

Jože Unetič

Marca je umrl Jože Unetič, borec Cankarjeve brigade. Rojen je bil leta 1916 v vasi Gradnje pri Podbočju. Vojno je dočkal v takratni jugoslovanski vojski, ki je branila prodor nemške vojske. Bil je ujet in doleden za taborišče v Nemčiji. Toda uspelo mu je pobegniti in se vrniti v domači kraj. V začetku leta 1943 je vstopil v Cankarjevo brigado, kjer je bil mitraljezec. Prejel je več odlikovanj. Od njega smo se poslovili v Bušči vasi pri Cerkljah ob Krki.

Jože Čančar

V Domu upokojeencev v Tolminu je aprila umrl Jože Čančar, ki je bil rojen leta 1910 v Volčanskih Rutih, pokopan je v Volčah. Med NOG se je pridružil OF, partizane je podpiral materialno in moralno, zbiral je hrano, sanitetni material ter prenašal pošto. Na njegovem domu so našli zavetje mnogi partizani in terenski delavci.

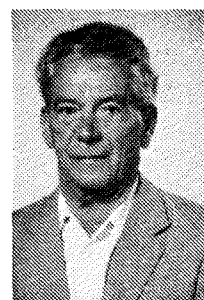
Janez Kozole

Janez Kozole je umrl 1. aprila, rojen je bil leta 1914 na Velikem kamnu v občini Krško. V partizane je odšel leta 1944 na Kozjanskem. V Beli krajini je bil dodeljen zaščitnemu bataljonu oficirske šole pri Glavnem štabu NOV Slovenije. Demobiliziran je bil leta 1945 in se vrnil na svoje posestvo. Odlikovan je bil z medaljo zaslug za narod.

Franc Sernelj

V 77. letu starosti je v Ljubljani umrl nosilec Partizanske spomenice 1941 Franc Sernelj. V organizirano delo OF se je vključil takoj po njeni ustanovitvi, NOB pa je vstopil maja 1942. Bil je borec Krimskega odreda, Šerčerjeve in Prešernove brigade, Jeseniško-Bohinjskega odreda, kasneje pa politkomisar Komande mesta Jesenice in referent za nabavo vojnega materiala pri Komandi mesta Kranj. Po osvoboditvi je bil družbenopolitično aktiven v organizacijah ZB in SZDL ter sodeloval pri ustanovitvi »Partizanskega pevskega zbora« v Mariboru.

Vinko Dečman

Maja smo se v Črnučah poslovili od Vinka Dečmana, starega enainšestdeset let. Leta 1943 je bil kot skojevec interniran v Italijo. Po vojni se je vključil v aktivno delo organizacij in pri obnovi domovine.

Jože Hribar

Na pokopališču v Apačah smo se aprila poslovili od Jožeta Hribarja, rojenega leta 1913 v Zapotoku v občini Vič Rudnik. Leta 1942 je bil interniran v Aleksandrijo. Po izpustitvi se je vključil v 3. prekomorsko brigado, kjer je bil do konca vojne. Po vojni se je preselil v Apaško dolino in se zaposlil v DO Radenska in bil dvakrat odlikovan.

Danica Žagar

Aprila smo se poslovili na Blejski Dobravi od Danice Žagar rojene leta 1920 na Hrvaškem. Od leta 1942 je bila aktivistka in obveščevalka OF, izdana in zaprta. Po vojni je bila družbenopolitična delavka.

Anton Kostevec

Rodil se je leta 1905 v Pavlovi vasi pri Pišcah. Vojna vihra leta 1941 ga je zatekla v jugoslovanski vojski. Pri Jastrebarskem so ga Nemci ujeli in le po naključju mu je uspelo pobegniti domov in se priključiti OF. Bojno pot je začel v Kozjanskih gozdovih, zaključil pa jo je na Dolenjskem. Prejel je več odlikovanj. Od njega smo se poslovili na pokopališču v Pišcah.

Ludvik Kreč

V 70. letu starosti je v Ljubljani umrl nosilec Partizanske spomenice 1941 Ludvik Kreč. V napredno delavsko gibanje se je vključil julija 1941 in bil sprejet v članstvo SKOJ, septembra 1941 v KPJ in tako postal tudi član OF. Bil je borec II. grupe odredov, Gorjanskega bataljona, Cankarjeve brigade, Kozjanskega odreda. Po osvoboditvi je bil družbenopolitično aktiven v organizacijah ZK in SZDL.

Umrli člani združenja borcev NOV Pameče-Troblje:

Antonija Kopajner, rojena leta 1912, Štefka Sedar, rojena leta 1918, Jože Vrhovnik, rojen leta 1912.

V spomin umrlim članom krajevnih skupnosti ZB NOV Otlica-Kovk

Franc Polanc 1916–1990. Po kapitulaciji Italije se je vključil v NOV in se bojeval na goriški fronti pozneje se je pridružil Idrijsko-tolminskemu odredu, kjer je bil intendant, nato je bil intendant zaščitnega bataljona 9. korpusa. Ob koncu vojne je imel čin poročnika. Leta 1945 je bil demobiliziran in se vključil v obnovo vasi. Aktiven je bil v KS in občinskih organih za kar je prejel številna priznanja.

Anica Polanc 1921–1990. Med vojno je vsestransko pomagala MOG, po vojni se je posvetila kmetiji in svojim otrokom.

Marija Vidmar 1908–1990. Ni bila dolgo poročena, ko je ostala sama z dvema otrokoma, ko je mož odšel v NOB in po nekaj dneh padel.

Alojz Černigoj 1903–1991

Franška Vidmar 1924–1991 Rodila se je na Predmeji. Med NOB je bila kot mladinka obveščevalka, kurirka v rojstni vasi. Tudi po vojni je bila aktivna posebno v RK.

Jože Škvarč 1920–1991

Alojzija Vidmar 1907–1991

Pot v Evropo je bila odprta že med NOV

Okoli dva tisoč nekdanjih borcev narodnoosvobodilne vojne Slovenije, njihovih svojcev ter drugih se je v soboto, 22. junija na Poljanah nad Jesenicami udeležilo že tradicionalnega 21. srečanja gorenjskih aktivistov, ki so ga tokrat pripravili pri OO ZZB NOV Jesnice. Slavnostni govornik je bil Iztok Žagar, predsednik Pokrajinskega odbora aktivistov Osvobodilne fronte za Gorenjsko.

Na zborovanju so udeleženci najostreje obsodili želje posameznikov in skupin po ustanavljanju društva Nova slovenska zaveza, organizacija, ki skuša obnoviti domobranstvo, njegove programske opredelitve ter kvizlinško ravnanje med vojno pa narediti za »častno izhodišče nove slovenske pomladi in novega upanja«.

Na sobotnem srečanju gorenjskih aktivistov so udeleženci ostro opozorili na nezdružljivost funkcije republiškega javnega tožilca Antona Drobniča z vlogo idejnega voditelja društva Nova slovenska zaveza. Zahtevali so njegov odstop s položaja, saj vse to, po mnenju udeležencev zbora, ni v čast javnega tožilstva in tudi ne nekdanjih borcev, ki so že med drugo svetovno vojno z narodnoosvobodilnim bojem odprli pot v Evropo.

Protestu so se pridružili tudi prenovitelji jeseniške SDP. Sicer pa je 21. zborovanje gorenjskih aktivistov izzvenelo v znamenju pestrega kulturnega programa, ki so ga pripravili Pihalni orkester jeseniških železarjev, pevci in recitatorji ter igralci in igralke gledališča Tone Čufar.

Besedilo in posnetek: Jože Čurin

Letos mineva petdeset let od tragičnega konca Prve belokranjske čete

Jože Mihelčič, prvi partizan, obsojen na smrt

Prebivalstvo Bele krajine časti spomin na tragičen konec Prve belokranjske čete v noči med 2. in 3. novembrom leta 1941 vsako leto 4. julija na kraju samem, na Gornjih Lazah pri Črnomlju. Letos, ob 50-letnici OF in vstaje slovenskega naroda, pa se je tam zbralo v nedeljo, 7. julija. Poglejmo, kaj govori o tem dogodku zgodovina!

Ob vračanju s Krke je Belokranjska četa, ki je sodelovala pri napadu na nemško postojanko v Bučki, prebila noč na 2. november 1941 v Podgradu, naslednjo noč pa znova v Gornjih Lazah. Poveljstvo italijanske divizije »Isonzo«, ki je bilo obveščeno o njenem premiku, je manevrsko skupino iz 24. potočnega polka, okrepljeno s konjeniškim oddelkom iz 6. topniškega polka, v tem že razporedilo v tri kolone, ki so preiskovale območje Težka voda-Gabrje-Dolž, jugovzhodno od Novega mesta.

Ko so izvedeli, da je partizanska četa v Gornjih Lazah, so vse tri kolone obkolile vasico. Za širšo obkolitev so pritegnili še 1. in 2. bataljon 23. pehotnega polka iz posadk v Beli krajini, oddelke 24. pehotnega polka pa okrepili z divizijskim topništvom in baterijo 6. topniškega polka.

Dne 2. novembra ob 21.30 so italijanske enote začele napadati. Obkolile so le eno bivalšče utrjenih borcev, ki so prenočevali brez zavarovalnih patrolj in straž. Druga, neobkoljena skupina Belokranjske čete, je z napadom požrtvovalno pomagala svojim tovarišem, vendar je sovražnik kmalu začel obkoljevati tudi njo. Zato se je po enournem boju skupina začela umikati. Pri poskusu preboja obroča se je razbila. Razen dveh borcev je sovražnik vse ujel in postrelil. Prav tako je postrelil ujete in ranjene borce druge skupine.

V tragediji na Gornjih Lazah je izgubilo življenje 19 borcev, osem preživelih pa se je v globokem snegu umaknilo čez gozdove proti Beli krajini, v prejšnji četni tabor.

Vzrok te tragedije je bil predvsem v vojaški nepredvidnosti poveljstva čete, ki bivalšča ni zavarovalo, čeprav je vedelo za sovražnikovo dejavnost in da so posamezniki naklonjeni italijanskemu okupatorju. Moralo bi računati na možnost izdajstva.

Naslednjega dne so vojaki neke kolone 23. polka, ki so prihajali iz Semiča, po naključju ujeli političnega komisarja čete, poznejšega narodnega heroja Jožeta Mihelčiča. Po divjem pretepanju so ga pripeljali v zapore italijanskega vojaškega sodišča v Ljubljani, ki ga je 6. decembra obsodilo na smrt. Ustreljen je bil kot prvi slovenski partizan 9. decembra v Ljubljani, pokopan pa je v Tržiču (Monfalcone).

Pobesneli fašisti in nacistični kočevski Nemci so mrtvim borcem tlačili med ustnice tleče cigarete, jih slačili, jim okoli vratu zapenjali verige in ih vlačili po snegu. Razmesarjene in gole borce so 4. novembra odpeljali na postajo Uršna sela, deloma pa v Rožni dol, kjer so jih na vidnem mestu razstavili.

Naš tisk o drugem tisku

Šlamparija

Že tako je bilo vse na tesno z našim osamosvajanjem, potem pa je vso stvar prav nemarno sprofaniralo še ljubljansko Delo s svojo slavnostno (posebno) izdajo, ki jo je obelodanilo z mastnim naslovom Slovenija je samostojna! Domala uro prej, preden so poslanci slovenske skupščine o tem dejanju dokončno odločili. Če bi bil človek vraževeren, bi rekel, da je to slabo znamenje na pot našemu privajanju k odgovorni in samostojni državi. Ker pa skušamo biti realisti, se zdi primernejše razmišljati o odgovornosti Delovih šefov. V prejšnjih časih so zaradi resnično malenkostnih napak letele glave urednikov, tole pa si na sam dan osamosvojitve Slovenije res ne bi smel privoščiti nihče. Za take stvari uredniki po svetu odstopajo sami!

Dobili smo le drobtinico!

V pred-osamosvojitveni Mladini je bil poleg drugega zanimivega branja objavljen tudi dvostranski intervju s slovenskim ministrom za informiranje Jelkom Kacinom. Na eno novinarjevih vprašanj o pluralizaciji medijev odgovarja tudi o financiranju časopisa TV-15. Ne v tej izjavi in ne v nobeni v prejšnjih vladnih izjav pa nihče ne pove, da je dobil TV-15 iz državne blagajne le delček sredstev za svoje financiranje, saj navsezadnje levji delež plačujejo z naročnino naši bralci. Dobro je to vedeti, saj nas zadnje čase pogosto trepljajo po rami tako naši stanovski kolegi kot tudi drugi, češ saj ste dobili – vi in – Slovenec. Vendar smo mi dobili drobtinico in ne moremo nikomur, ki dela za nas ali bi rad sodeloval, obljubljati mastnih honorarjev, kaj šele, da bi povabili medse kakšnega novega rednega sodelavca.

Praznovanje 4. julija

V četrtek, 4. julija 1991, bi morali na ljubljanskem magistratu podeliti plakete Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije in častne listine republiške odbora ZZB NOV Slovenije. Spričo zaostrenih vojnih razmer bo ta slovesna podelitev odložena na kasnejši čas. Podobno nam o številnih proslavah, ki so jih načrtovali za praznik borca v različnih krajih Slovenije, poročajo številni organizatorji.

RO ZZB NOV Slovenije pa priporoča, da se o prireditvah oziroma njihovi realizaciji odločajo v posameznih okoljih, glede na okoliščine in možnosti za sklic udeležencev.

Vabila in obvestila

Osrednja proslava dneva borca v občini Črnomelj bo letos v **nedeljo, 7. julija 1991, ob 15. uri** pri spomeniku na Gornjih Lazah.

Po kulturnem programu bo tovariško srečanje udeležencev proslave.

Prisrčno vabljeni!

Občinski odbor ZZB NOV Črnomelj

★

Občinski odbor ZZB NOV Izola vabi člane ZB in drugo prebivalstvo na praznovanje dneva borca in počastitev 50-letnice ustanovitve OF slovenskega naroda, na zborovanje in prijateljsko srečanje, ki bo v **Goštinskem šolskem centru v Izoli, 10. julija**; začetek bo ob 19. uri. Na sporedu je priložnostni govor tudi v italijanščini in kulturni program z nekaj humorja. Za postrežbo bo poskrbljeno po nižjih cenah.

Občinski odbor ZZB NOV Izola

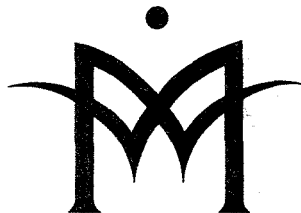
★

Spominski pohod na Triglav

6. spominski pohod partizanov in mladine na Triglav, ki bi moral biti 19. in 20. julija 1991, se zaradi nastalih razmer prelaga na poznejši čas. Rok za prijave se podaljša do 20. 7. 1991. **Za organizacijski odbor Franc Šmid**

Slovenci smo dobili Mirovni inštitut

Za nenasilje kot način življenja

»Konflikti so in bodo del človekovega življenja, tako na ravni osebnega kot na ravni kolektivnega,« je zapisal, v uvodni misli ob ustanovitvi Mirovnega inštituta eden izmed pobudnikov in ustanoviteljev te institucije Marko Hren, vendar takrat še ni kazalo na vojno v Sloveniji. Vsi, ki so se tistega dne zbrali v prostorih krajevne skupnosti Stare Ljubljane so v bistvu svoje misli navezovali na to uvodno: »Mirovna prizadevanja in prizadevanja za nenasilje imajo za cilj razreševanje problemov in konfliktov, na način, ki čim manj nasilno posega v življenje in svobodo prizadetih ljudi in okolja. Tudi nenasilja in miroljubne komunikacije se je treba naučiti...«

Za nenasilje, so menili

ustanovitelji, se mora tako posameznik kot kolektiv odločati zavestno. Potrebno je poznavanje možnosti in metod dela. Oboje pa torišče dela Mirovnega inštituta. Najbolj vzpodbudno je, da že na samem začetku obstaja konkreten raziskovalni program, ki ga je podprl tudi Republiški sekretariat za raziskovalno dejavnost in tehnologijo.

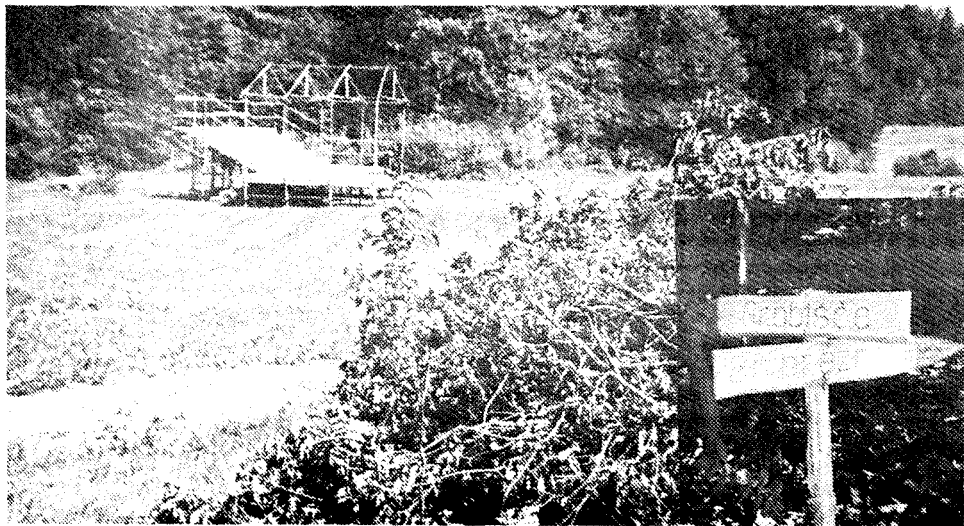
Ni manj pomembno ne bo inštitutovo sodelovanje s podobnimi ustanovami doma in po svetu, publiciranje rezultatov raziskav, sodelovanje z organizacijami s področja civilne družbe, z vladnimi ustanovami in izobraževalna dejavnost.

Za prvo neposredno aktualnost bo Mirovni inštitut poskrbel že jeseni, saj pripravlja dvostopenjski

mednarodni seminar na temo Nenasilno razreševanje konfliktov v Jugoslaviji. Častni sponzor ustanovitve MI je bil dr. Janez Drnovšek, član predsedstva Jugoslavije, njegovo ustanovitev so podprli Predsedstvo RS, Republiški sekretariat za raziskovalno dejavnost in tehnologijo ter občina Ljubljana – Center. Povejmo, še, da so bili tokrat sponzorji za pravo stvar tudi: TV Slovenija, Kanal A, Val 202, RGL, Radio Student, Dnevnik, Mladina, IN, SDP, LDS, RI-VA, Step by Step, Stol, Mac Ada, Belinka, Slovenijavino, Teol, Slovenijales, Tosama, Toko, Založba Amaliotti, in bili bi tudi mi, če bi za to pravočasno vedeli.

B. J.

Na piki

Tole je posnetek domobranskega pokopališča v Brezovem breznu, nedaleč od Podutika, kjer sameva častna tribuna, ki je bila pripravljena za priložnost ob Slovenskem svetovnem kongresu. Ostala je neuporabljena, ker so dogodki prehiteli načrtovane prireditve in tudi to, ki naj bi bila ob domobranskem pokopališču na robu Ljubljane.

TV-15

Časopis borcev NOB

Ustanovitelj in izdajatelj: RO ZZB NOV Slovenije

Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Dvorčakova 12, tel. 327-780

Delavci v uredništvu: Roman Zupan (glavni in odgovorni urednik), Ziva Drole, Bojana Zokali-Jesih, Bojan Kuntarič, Milenko Strašek (novinarji – uredniški rubrik), Miranda Pleničar (lektor-redaktor), Janez Herle (tehnični urednik) in Mara Okorn (tajnica uredništva).

Predsednica časopisnega sveta: Ela Ulrih-Atena

Žiro račun: 50100-678-45473 RO ZZB NOV Slovenije (za TV-15).

Tiskarna: DP »Delo« – Tisk časopisov in revij, p. o.

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po mnenju Sekretariata za inf. SRS.